ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΦΥΣΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ

Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας «Ρήγας Βελεστινλής»

Κατεύθυνση Παιδαγωγικών – Ειδικής Αγωγής

Ειδικότητα: Ελληνικοί Παραδοσιακοί Χοροί

Διπλωματική εργασία

Του φοιτητή

Βασιλείου Δ. Πετρόπουλου

ΠΡΟΣΥΜΝΑ-(Μπερμπάτι) ΑΡΓΟΛΙΔΑΣ

Μελετώντας τα ίχνη της ιστορίας και της λαογραφίας σ' ένα Αρβανιτοχώρι.

Επιβλέποντες - διδάσκοντες:

Dr. Ιωάννης Θεοδωράκης **(Καθηγητής)**

Ιωάννης Δήμας **(Ε.Ε.ΔΙ.Π.)**

Dr. Χρήστος Παπακώστας **(407 / 80)**

Ακαδημαϊκό έτος: 2006 – 2007

Τρίκαλα

Ιούνιος 2007

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ & ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ
ΕΙΔΙΚΗ ΣΥΛΛΟΓΗ «ΓΚΡΙΖΑ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ»

Αριθ. Εισ.: 5594/1
Ημερ. Εισ.: 136-09-2007
Δωρεά:
Ταξιθετικός Κωδικός: ΠΤ-ΤΕΦΑΑ
2007
ΠΕΤ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
004000086565

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

Μπερμπάτι, όμορφο χωριό μ'εχείς στη μέση γούβα
εχείς κορίτσια όμορφα, παιδία σαν αγγελούδια
Μπερμπάτι όμορφο χωριό που' χεις στη μέση ρέμα
εχείς κορίτσια, όμορφα, παιδιά ζωγραφισμένα
Μπερμπάτι όμορφο χωριό και με τις πρασινάδες
εχείς κορίτσια όμορφα και με πολλές χιλιάδες
στης μάνας μου την αγκαλιά θέλω να πέσω πάνω
και δε με μέλει ύστερα χωριό μου ας πεθάνω.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

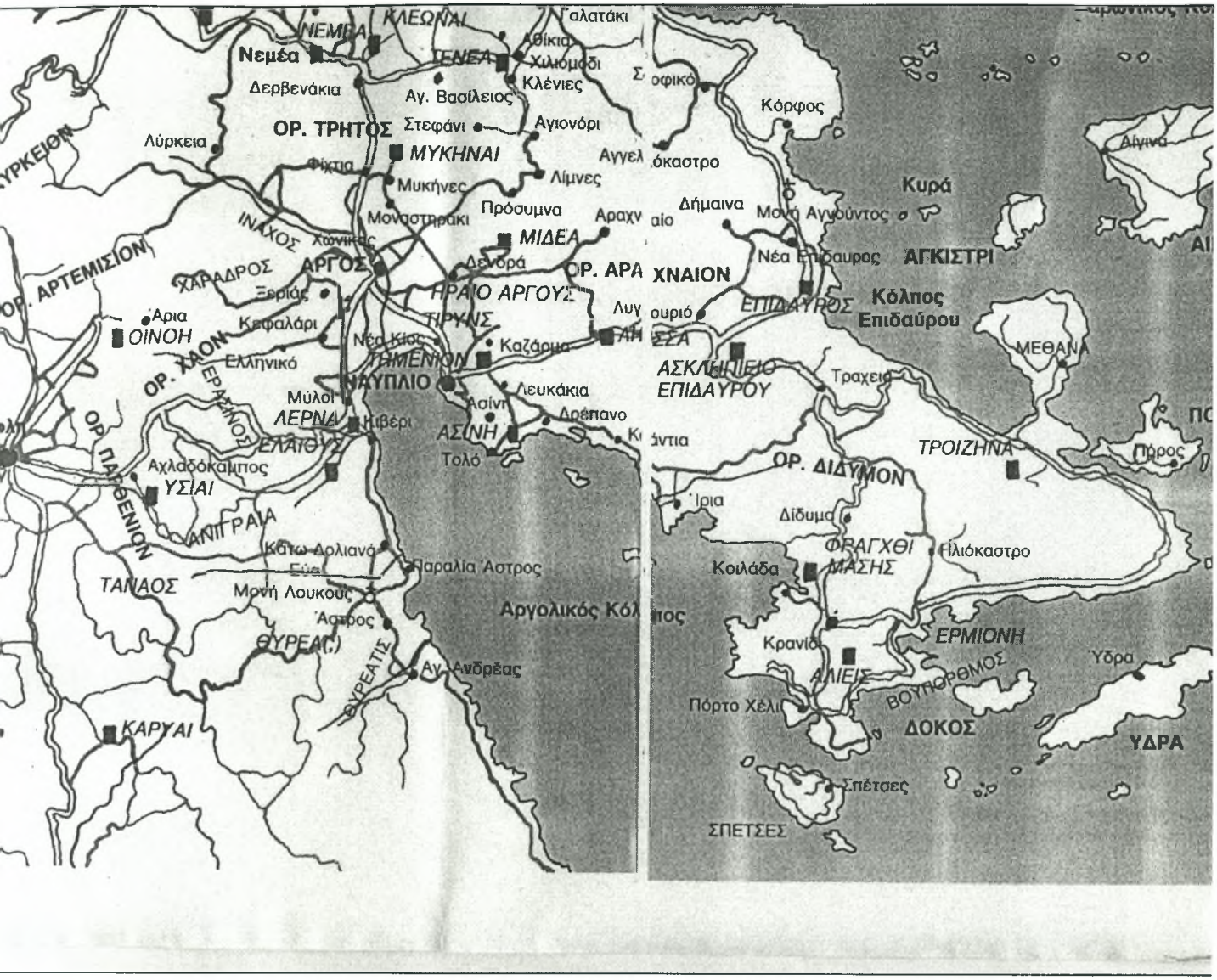

Χάρτης της Αργολίδας και του Αργολικού κόλπου

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1ο

1.1 Ευχαριστίες 7

1.2 Εισαγωγή 8-11

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2ο

Κοινωνική και πολιτική ζωή των κατοίκων της Προσύμνης

2.1 Η ιστορία της περιοχής ανά τους αιώνες 12-17

2.2 Γεωγραφία 18-20

2.3 Η ονομασία του χωριού και πως προέκυψε 21-23

2.4 Οι κάτοικοι 24-25

2.5 Η κατοικία 26-27

2.6 Διατροφικές συνήθειες 28-29

2.7 Ενδυμασία 30-33

2.8 Ύδρευση 34-37

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3ο

Ο κύκλος του χρόνου

3.1 Γιορτές και ξεφαντώματα 38-40

3.1.1 Έθιμο του Αϊ – Γιώργη 40-42

3.2 Δωδεκαήμερο 43

3.3 Απόκριες 44-45

3.4 Λαμπρογιόρτια 45

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4ο

Ο Κύκλος της ζωής

4.1 Γέννηση 46-47

4.2 Βάπτιση 47-48

4.3 Γάμος 48-54

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

4.4 Θάνατος 54-58

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5ο

Γεωργικές – Κτηνοτροφικές ασχολίες και άλλα επαγγέλματα

5.1 Γεωργία και θέρος 59-61
5.2 Ελαιοκομία 61-62
5.3 Κτηνοτροφία 63-66
5.4 Γαλακτοκομικά προϊόντα 67
5.5 Προϊόντα από τα ζώα 68-69
5.6 Καπνά 70
5.7 Άλλα επαγγέλματα 71-72

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6ο

Η θέση του χορού στην κοινότητα

6.1 Εκμάθηση χορών 73-74

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7

Αινίγματα και παροιμίες

7.1 Παροιμίες 75-77
7.2 Αινίγματα 78-80

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8

Δημοτικά τραγούδια

8.1 Θρησκευτικά 81-90
8.2 Αποκριάτικα 90-92
8.3 Του γάμου 93-99
8.4 Χορευτικά τραγούδια 100-106
8.5 Παραλογές 106-107
8.6 Ιστορικά 107-111
8.7 Κλέφτικα 111
8.8 Της αγάπης 112-118
8.9 Ερωτικά 119-120

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

8.01 Της Πρωτομαγιάς 120
8.02 Εργατικά 120-122
8.03 Για τις πίκρες της ζωής 122
8.04 Η ξενιτιά 122-124
8.05 Μοιρολόγια 125-127
8.06 Νανούρισμα 128-129
8.07 Γνωμικά 129-132

Σχολιασμός χορών 133
Συμμετέχοντες στην έρευνα 134-136
Συμμετέχοντες που δεν κατάγονται από την Πρόσυμνα 137

Παράρτημα 138-139
Παράρτημα φωτογραφιών 140-144
Παράρτημα φωτογραφιών από τις φορεσιές 145-147

Βιβλιογραφία 148-149

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

χάρτης της Αργολίδας του 1973

Χάρτης που δείχνει τα περάσματα προς της Προσύμνη

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

1.1 Ευχαριστίες

Πριν ξεκινήσω την εργασία μου θα ήθελα να ευχαριστίσω τους κατοίκους της Προσύμνης που μου άνοιξαν την καρδιά τους και μου εμπιστεύθηκαν τα μυστικά τους, τις εμπειρίες τους, τα τραγούδια τους. Συγκεκριμένα θερμά ευχαριστώ, στους κ. Δήμα (ιερέα) στην Προσύμνη, κα. Βασιλική Χαμπέση, κ. Κουτσούρη Παναγιώτη (παλιό βιολιτζή), τις κυρίες Μπελεσιώτη Μαριάνθη, Ερμείνη Ελένη, Κυριάκου Ελένη, τους κυρίους Χρόνη Ιωάννη, Κωσταντίνου Νικόλαο, Σκούρα Παγανιώτη Ουλή Ιωάννη, Κωσταντίνου Γεώργιο, Σκούρα Κωσταντίνου του Ιωάννου, Σκούρα Κωσταντίνου, την κυρία Χρόνη Φωτεινή, κα. Μερμύγκη Μαρίνα, τον κύριο Τάσο Γεώργα (Δάσκαλος) μου με βοήθησε στην πιστή μετάφραση των Αρβανίτικων στην Ελληνική. Τον κ. Γκίκα Κώστα (ενδυματολόγο του Π.Λ.Ι.) που με βοήθησε στην έρευνα για τις φορεσιές της Προσύμνης. Ακόμη θα ήθελα να ευχαριστήσω την κα. Μαλέκα Βασιλική(πρώην δημοσιογράφο) για την πολύτιμη βοήθεια της όσο αφορά τα συντακτικά λάθη και τη χρήση των στιγμάτων στίξης. Τέλος θα ήθελα να

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

ευχαριστήσω θερμότατα την οικογενειά μου, που δίχως την υλική και πνευματική συμπαράσταση της, δεν θα είχα επίτευξη στο στόχο μου.

1.2 Εισαγωγή

Ο σκοπός της διπλωματικής (πτυχιακής) εργασίας είναι η συμβολή στην καταγραφή ηθών και εθίμων καθώς και τραγουδιών της Προσύμνης, από λαογραφική και ιστορική οπτική γωνία. Οι επισκέψεις μου στο χωριό ήταν 9 (μέσα στο διάστημα από 7 Δκεμβρίου 2005 έως και19 Σεπτεμβρίου 2006) και το πραγματολογικό υλικό που συγκέντρωσα είναι 35 Gb και υπάρχει σε dvd.

Οι επισκέψεις που ακολούθησαν με σκοπό την έρευνα , πραγματοποιήθηκαν για την διπλωματική μου εργασία στα πλαίσια της ειδικότητας: Ελληνικών Παραδοσιακών Χορών του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας με έδρα τα Τρίκαλα.

Η μέθοδος που ακολουθήθηκε ήταν η ποιοτική επιτόπια έρευνα με τα εξής στάδια:

- Βιβλιογραφική έρευνα
- Συμμετοχική παρατήρηση

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

- Επιτόπια καταγραφή (fieldwork)

Ο καθοριστικός παράγοντας που με ώθησε να ασχοληθώ με το συγκεκριμένο αρβανιτοχώρι ήταν ότι εκεί ξεκίνησα τα πρώτα μου χορευτικά βήματα ως μαθητής του πατέρα μου («χοροδιδακάλου» κ. Δημητρίου Ι. Πετρόπουλου). Επίσης ένας άλλος λόγος που ασχολήθηκα, ήταν για την εκτίμηση που τρέφουν προς την οικογενειά μου οι κάτοικοι της Προσύμνης.

Τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα σε μια τέτοιου είδους έρευνα ποικίλουν. Ως πλεονέκτημα θεωρώ την αναγνώριση μου από τις γιαγιάδες και τους παππούδες του χωριού που με είδαν «σαν δικό τους παιδί» και μου έδωσαν όλο το λαογραφικής σημασίας υλικό τους απλόχερα και δίχως δεύτερη σκέψη. Ως μειονέκτημα ότι πολλά πράγματα τα θεωρούσαν δεδομένα, και δεν γινόταν αναφορά σε αυτά. Ένα ακόμη σημαντικό μειονέκτημα για εμένα ήταν η διγλωσσία που είχαν οι κάτοικοι της Προσύμνης. Οι κάτοικοι μιλούν ακόμη και σήμερα την Ελληνική γλώσσα και την Αρβανίτικη. Έτσι αφιέρωσα πολλές ώρες μαζί με τον κ. Γεώργα Τάσο δάσκαλο από τις Λίμνες (διπλανό Αρβανιτοχώρι απέχει 6 χιλιόμετρα βορειότερα τη Προσύμνης) για την πιστή μεταφορά στην Ελληνική. Ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα που αντιμετώπισα στην μεταφορά της Αρβανίτικης γλώσσας «στο χαρτί» είναι η προφορά του γράματος ε (έψιλον). Η Αρβανίτικη γλώσσα όπως και πολλές άλλες γλώσσες που συναντούμε στην Ελληνική επικράτια π.χ. Βλάχικη δεν γράφεται. Είναι μια προφορική γλώσσα που μεταφέρεται από γενιά σε γενιά. Έτσι οι Αρβανίτες χρησιμοποιούν 2 εκδοχές της προφοράς του ε. Τη μία όπως τη χρησιμοποιούμε κι εμείς στο προφορικό μας λόγο στα Ελληνικά και την άλλη **e** βαριά σαν e(ε + α), αποτελεί ένα συνοθήλευμα δύο φωνηέντων. Για να γίνει όσο το δυνατόν κατανοητή η διαφορά στο γραπτό λόγο χρησιμοποιώ πότε το ένα γράμμα (ε)και πότε το άλλο (e).

Στην Ελλάδα ο χορός αποτελούσε και αποτελεί σημαντικό στοιχείο της κοινωνικής δράσης (action). Χορευτικές δραστηριότητες (performances) οργανώνονται σε περιστάσεις (occasions), όπου τα μέλη της κοιότητας καλούνται στην κυριολεξία να μπουν στο χορό, πότε για να συμμετάσχουν στο τοπικό πανηγύρι, για να γιορτάσουν μία θρησκευτική γιορτή, για να λάβουν μέρος σε γάμους και

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

οικογενειακές συγκεντρώσεις και πότε για να παρεβρεθούν και σε άλλου τύπου διοργανώσεις. (Λουτζάκη, 1992)

Σημείο αναφοράς για τη χορευτική πράξη είναι η κοινότητα (community), τα μέλη της οποίας μοιράζονται τον ίδιο χώρο (συνοικία, χωριό, ή ακόμα μια ευρύτερη γεωγραφική περιφέρεια) και καθοδηγούνται, κατά κάποιο τροπο, από κοινές παραδόσεις, θεσμούς, ήθη και αξίες. Σε κάθε κοινότητα υπάρχουν ορισμένα χαρακτηριστικά στοιχεία, όπως το γλωσσικό ιδίωμα, η τροφή, η φορεσιά, η μουσική, το τραγούδι και ο χορός, που όλα μαζί συνθέτουν την ταυτότητά της και με τα οποία επιτυγχάνεται η διάκριση από άλλες κοινότητες (Λουτζάκη, 1992). Κάτι τέτοιο συμβαίνει και στην δική μας κοινότητα που έχει ξεχωριστές γλώσσες, φορεσιά και μουσικούς.

Ιδιαίτερη εντύπωση μου έκαναν τα ήθη και τα έθιμα π.χ. του γάμου που σε πολλές περιπτώσεις διέφεραν από αυτά που εγώ ήδη είχα βιώσει στον τόπο διαμονής μου και θεωρούσα δεδομένα.

Τα ήθη και έθιμα χαρακτηρίζουν και πλαισιώνουν την κοινωνική του κάθε τόπου.(Μερακλής 1998: σελ. 7) Έτσι και στην παρούσα επιτόπια έρευνα θα προσπαθήσουμε να καταγράψουμε αυτά τα ήθη και έθιμα που χαρακτηρίζουν και αποτελούν μια πολιτισμική ταυτότητα για αυτή την περιοχή.

Η ετυμολογία της λέξης έθιμο> έθω = συνηθίζω και η ετυμολογία της λέξης ήθος προέρχεται από την αρχαία Ελληνική λέξη έθος. (Μείζον Ελληνικό λεξικό, Τεγόπουλος – Φυτράκης σε ηλεκτρονική μορφή).

Ο χορός για τους κατοίκους της συγκεκριμένης κοινότητας αποτελεί την εξωτερίκευση των συναισθημάτων τους, τονίζει τη διαφορετικότητα τους αφού χρησιμοποιούν διαφορετική γλώσσα.

Το ρεπερτόριο ή το σύνολο των χορών μια κοινότητας, από άποψη κινητικών μοτίβων δεν είναι πολύ μεγάλο (Δρανδάκης, 1993: σελ.19). Τα τραγούδια και η μουσική τους είναι πάρα πολλά, σε αντίθεση με τα κινητικά μοτίβα που είναι πολύ λίγα (Δρανδάκης, 1993: σελ.19). Το ίδιο συμβαίνει και με την κοινότητα αυτή που τα κινητικά μοτίβα είναι ελάχιστα αλλά η μουσική και λαϊκή παράδοση πολύ πλούσια.

Από την έρευνα που έγινε διαπιστώθηκε πως αρκετές συνήθειες της κοινωνικής ζωής και των γιορτών συνεχίζονται με κάποιες μικρές αλλοιώσεις, τα περισσότερα όμως διατηρούνται μόνο στη μνήμη των μεγαλυτέρων. Έτσι οι βασικές προϋποθέσεις του παρελθόντος για τη διατήρηση των στοιχείων της μουσικοχορευτικής μας παράδοσης δεν υφίσταται πλέον (Δήμας, 1999).

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

Δομή των κεφαλαίων

Το Κεφάλαιο 1 περιλαμβάνει ευχαριστίες προς τους κατοίκους της Προσύμνης για την αγάπη και εμπιστοσύνη που μου έδειξαν και την υπομονή τους στις ερωτήσεις που τους έκανα και τον χρόνο που αφιέρωσαν. Οι συμμετέχοντες ήταν γυναίκες επί το πλείστον (ηλικιωμένες) και άνδρες.

Τιο 2° Κεφάλαιο που έχει δώσει τίτλο «Κοινωνική και πολιτική ζωή των κατοίκων της Προσύμνης» αναφέρω εν συντομία την ιστορία που βίωσε ο τόπος αυτός από τα προϊστορικά- στη Νεολιθική εποχή, εποχή του Χαλκού, την κάθοδο των Δωριέων στην Κλασσική εποχή, Ρωμαϊκή εποχή, στη Βυζαντινή περίοδο, στην εποχή της Φραγκοκρατίας και Βενετοκρατίας στην Επανάσταση του 1821 και στη Νεότερη εποχή έως και σήμερα. Ακόμη το κεφάλαιο αυτό περιέχει γεωγραφικά στοιχεία για το που βρίσκεται η τοποθεσία που μελετούμε, το κλίμα, το πώς προέκυψε η ονομασία του χωριού, πληροφορίες για του κατοίκους του χωριού και τις συνήθειες τους.

Το 3° Κεφάλαιο που έχει τίτλο « Γιορτές και ξεφαντώματα» αναφέρω ένα ξεχασμένο έθιμο που έκαναν οι κάτοικοι με τα άλογα τις λεγόμενες «ιπποδρομίες» όπως τις χαρακτήριζαν. Οφείλω να ομολογίσω ότι προσπάθησα να κάνω αναβίωση του εθίμου αυτού απλά οι κάτοικοι δεν είχουν πλέον άλογα, διότι τη θέση τους έχουν πάρει τα μηχανήματα. Ακόμη θα ήθελα να τονίσω την αδιαφορία των πολιτικών όταν συζητήσαμε για μια προσπάθεια αναβίωση του τόσο όμορφου και ξεχασμένου εθίμου. Ακόμη αναφέρω περιπτώσεις που γιόρταζαν και χόρευαν και το προετοιμασίες ετοίμαζαν για τον εορτασμό των Χριστούγεννων (Δωδεκαήμερο), του Πάσχα (Λαμπρογιόρτια.)

Στο 4° Κεφάλαιο που έχει τίτλο «Κύκλος της ζωής» αναφέρω τη έθιμα και τι συνήθεις είχαν στη γέννηση, βάπτιση του παιδιού. Πως γνωρίζονταν οι νέοι εκείνη την εποχή, τη προίκα έπαιρναν, τις ετοιμασίες και τα έθιμα του γάμου και το κεφάλαιο κλείνει με τα έθιμα και ήθη στην κηδεία.

Στο 5° Κεφάλαιο «Γεωργικές – Κτηνοτροφικές ασχολίες» αναφέρω τον κύκλο του χρόνου όσο αφορά τις γεωργικές και όχι μόνον εργασίες. Το θέρο, το λίχνισμα, τα κτηνοτροφικά προϊόντα, τα καπνά.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

Στο κεφάλαιο 6° περιγράφεται η θέση έχει ο χορός στην κοινότητα και πως τον αντιμετωπίζουν σήμερα οι νέοι, που μαθαίνουν χορό και τα προβλήματα που αντιμετώπισα κι εγώ (μιας και τις γιορτές Χριστούγεννα – Πάσχα) έκανα κι εγώ χορό στο συγκεκριμένο χωριό.

Στο 7° και 8° κεφάλαιο αναφέρω παροιμίες – αινίγματα και τα δημοτικά τραγούδια που κατέγραψα με την κάμερα στο διάστημα της επιτόπιας καταγραφής που έκανα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

2.1 Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΠΡΟΣΥΜΝΑΣ

Η μελέτη της κάθε περιοχής αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι από την ιστορία της. Για να κατανοήσουμε καλύτερα την περιοχή στην οποία έγινε η έρευνα αυτή, θα χωρίσουμε το χρόνο στη Νεολιθική εποχή, που αρχίζει λίγο πριν την 4η χιλιετηρίδα π.Χ. και λήγει στα μέσα της 3ης χιλιετηρίδας, στην εποχή του Χαλκού, που τελειώνει με την κάθοδο των Δωριέων, στην Κλασσική εποχή, στη Ρωμαϊκή εποχή, στη Βυζαντινή περίοδο, στην εποχή της Φραγκοκρατίας και της Βενετοκρατίας, που τελειώνει οριστικά το 1715, στην περίοδο της Τουρκοκρατίας, που σβήνει με την Επανάσταση του 1821 και στη Νεότερη εποχή, που ταυτίζεται με την ύπαρξη της ανεξάρτητης Ελλάδας.

Α. Νεολιθική Εποχή

Οι κάτοικοι ασχολούνταν με το κυνήγι και την κτηνοτροφία, που μόλις άρχιζε να αναπτύσσεται. Η γεωργία κάνει το ξεκίνημά της και η κεραμική δίνει έργα απλά, απαραίτητα για την καθημερινή ζωή.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

Β. Η Εποχή του Χαλκού

Ι. Πρωτοελλαδική Περίοδος (2.600 π.Χ. - 2.000 ή 1.800 π.Χ.)

Τη Νεολιθική περίοδο ο οικισμός ήταν απομονωμένος. Στην Πρωτοελλαδική περίοδο είναι κοντά σε χερσαίες οδούς, έχοντας επικοινωνία με τους ανθρώπους γειτονικών περιοχών και με τη θάλασσα. Οι κάτοικοι ακολουθούν το γενικό κανόνα, που χαρακτηρίζει την εποχή: τη στροφή από τη γεωργία και την κτηνοτροφία προς τη βιοτεχνία και το εμπόριο.

ΙΙ. Μεσοελλαδική Περίοδος (2.000 ή 1.800 π.Χ. - 1.600 π.Χ.)

Η μεσοελλαδική περίοδος διακρίνεται από οικονομική κάμψη και εσωτερικές αναταραχές.Οι οικισμοί οχυρώνονται και ο πόλεμος είναι μια μόνιμη σχεδόν απασχόληση των κατοίκων.

Γ. Κλασσική Εποχή

Το λεκανοπέδιο, εύφορο καθώς ήταν, συνέχισε να θρέφει όσους Αχαιούς απέμειναν κι όσους Δωριείς ήρθαν. Οι λιγοστοί κάτοικοι, χωρίς πολιτική αυτοτέλεια, συνέδεσαν την τύχη τους με τις ισχυρές πόλεις της περιοχής. Δεν ξέρουμε κατά πόσο η καταστροφή της Πρόσυμνας του Ηραίου από τους Αργίτες το 463 π.Χ. είχε συνέπειες για τον οικισμό.

Δ. Ρωμαϊκή Εποχή

Βγαίνοντας από το χωριό και βαδίζοντας το θα δούμε χαλάσματα λουτρών που χρονολογούνται από τη Ρωμαϊκή εποχή. Τα Λουτρά χρησιμοποιούνταν βασικά από Ρωμαίους πολίτες. Έτσι οδηγούμαστε στο πιθανολογικό συμπέρασμα ότι στο λεκανοπέδιο εκτός από τους ντόπιους κατοικούσαν μόνιμα ή προσωρινά Ρωμαίοι.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

ΣΤ. Φραγκοκρατία, Βενετοκρατία, Πρώτη Τουρκοκρατία. Η κάθοδος των Αλβανών τον 13^{ο} αιώνα.

Επί φραγκοκρατίας η περιοχή του χωριού ανήκε στη Βαρονία της Άκοβας. Είναι τότε, που Αλβανοί κατεβαίνουν και εγκαθίστανται στη Νότια Ελλάδα (**13ος** αιώνας). Στην Πελοπόννησο, λίγο πριν την άλωση της Πόλης, αριθμούν 30.000 άτομα περίπου. Μια μερίδα από αυτούς θα ξαναμεταναστεύσει στην Καλαβρία της Ιταλίας.

Ζ. Δεύτερη Τουρκοκρατία (1715 - 1821)

Την αναστάτωση των προηγούμενων χρόνων ακολουθεί η ανυπόφορη «ησυχία και τάξη» της τουρκικής σκλαβιάς. Η ζωή είναι άθλια, η φτώχεια, οι αρρώστιες και η αμάθεια βασιλεύει παντού. Το χωριό ανήκε στο Βιλαέτι της Κορίνθου.

Η. Νεότερα Χρόνια

Ι. Πρώτη Περίοδος: 1821 - 1829 (Επανάσταση)

Το πλέον σημαντικό γεγονός αυτής της περιόδου είναι η διέλευση των στρατευμάτων του Δράμαλη στις 28 του Ιούλη του 1822. Στέλνει τότε, την ίδια εκείνη νύχτα 27 προς 28 του Ιούλη εμπροσθοφυλακή με οδηγούς ντόπιους Τούρκους, να πιάσουν το Μπερμπάτι. Ακολούθησε μια ιστορική μάχη. Η μόνη βοήθεια, που θα φτάσει στους δικούς μας ως το τέλος της μάχης, θα είναι κάτοικοι γειτονικών περιοχών, ακόμα και οι γυναίκες, που από το βουνό, που διαφεντεύει το φαράγγι, θα κυλάνε βράχια πάνω στους Τούρκους.

Την πρώτη φάση της μάχης μας την περιγράφει ο Κριεζής, που πολέμησε σ' αυτήν: Κατέβηκαν (οι δικοί μας) εις το μέσον του δρόμου προς το Μπερμπάτι, κατέλαβαν όλον τον δυνατόν τόπον και μετ' ολίγην ώραν έφθασαν οι Τούρκοι απλώσαντες και πολεμούντες τους ημετέρους, τους οποίους καθ' ό πολυάριθμοι οι

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

Τούρκοι απώθουν και ήνοιγον την οδόν εις το ιππικόν, εις τα φορτηγά ζώα και λοιπά βάρη του τουρκικού στρατού. Η δεύτερη φάση της μάχης, που έγινε στο Αγιονόρι κατέληξε με συντριβή του εχθρού.

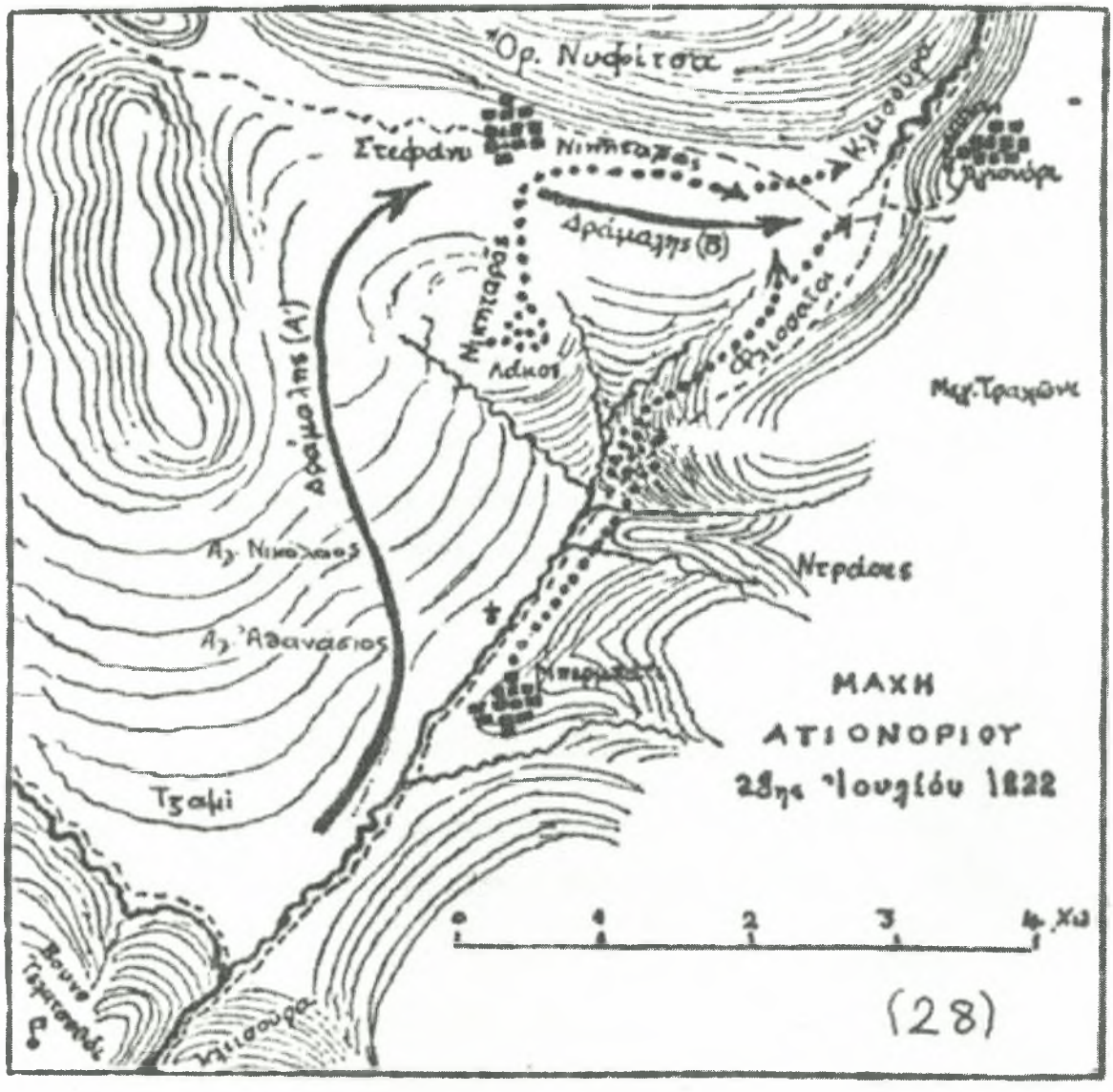

II. Δεύτερη Περίοδος 1830 - 1940

Ο πόλεμος για την απελευθέρωση της Ελλάδας άφησε πίσω του πολυάριθμα προβλήματα. Ο κατακτητής έφυγε, μα η ζωή εξακολούθησε να είναι δύσκολη, χωρίς

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

την προοπτική μιας γρήγορης, έστω και μικρής βελτίωσης. Η φτώχεια, οι κακουχίες και οι αρρώστιες συνέχιζαν να βασιλεύουν στο τόπο αυτό.

Τα αρβανίτικα παραμένουν ως η μοναδική γλώσσα, που μιλιέται και τα ελληνικά αντιμετωπίζονται με περιφρόνηση και εχθρότητα, σαν ένας νεωτερισμός, που θέλει να ανατρέψει μια παράδοση αιώνων. Πάντα ο άνθρωπος ήθελε να εναντιωθεί στο κατεστημένο και δίχως να σέβεται ότι βρίσκει από τους προγόνους του το καταστρέφει.

Αυτό τον καιρό το χωριό απομονωμένο από αστικά ή ημιαστικά κέντρα, ζούσε με το δικό του τρόπο. Δεν ενωνόταν με καμία τεχνητή οδό με γειτονικούς οικισμούς, παρά μόνο με μονοπάτια βατά σε ζώα. Τέτοιοι δρόμοι - μονοπάτια ένωναν το Μπερμπάτι με το Χέλι, με το Αγγελόκαστρο και το Σοφικό, με το Χιλιομόδι, με τις Λίμνες και το Αγιονόρι, με τα υπόλοιπα χωριά του δήμου και με το Άργος.

Οι κάτοικοι ασχολούνται με την κτηνοτροφία και με τη γεωργία, δίνοντας βαρύτητα στην καλλιέργεια των δημητριακών. Ο καπνός και το βαμβάκι έρχονται σε δεύτερη μοίρα, ενώ ο ελαιώνας αυξάνεται συνεχώς.

III. Τρίτη Περίοδος: 1940 – 1978

Από το 1941 έως το 1944 θα στενάξει κάτω από τη γερμανική κατοχή. Η πείνα, που έσπερνε το θάνατο στις μεγάλες πόλεις, θα περάσει χωρίς μεγάλες συνέπειες.

Το Νοέμβρη του 1943 οι εχθροί θα πυρπολήσουν το χωριό σε αντίποινα για το σκότωμα τεσσάρων στρατιωτών τους και το τραυματισμό δύο, από αντάρτικες δυνάμεις.

Μετά τον εμφύλιο πόλεμο δημιουργείται ένα ρεύμα μετανάστευσης προς το εξωτερικό, κυρίως προς τις (Η) Ενωμένες Πολιτείες της Αμερικής, που θα δώσει διέξοδο σε πολλούς ανθρώπους από την ανεργία και την υποαπασχόληση. Ακόμη εκείνη την περίοδο έχουμε και ανάπτυξη των λαογραφικών τραγουδιών της ξενητιάς. (βλ. Κεφάλαιο 8 με Δημοτικά Τραγούδια)

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

Το 1953 με δαπάνες ομογενών από την Αμερική έρχεται το νερό από την Πηγή της Παναγίας στο χωριό και δύο χρόνια αργότερα κατασκευάζεται δίκτυο παροχών. Το Δεκέμβρη του 1965 θα ηλεκτροδοτηθεί το χωριό. Το 1968 θα πρωτολειτουργήσει το Γυμνάσιο, ενώ το 1971 θα ανοίξει τις πόρτες του το καινούργιο χτίριο, δώρο, όπως και το Δημοτικό Σχολείο, του Ιωάννη Καραμάνου. Πολλοί ευκατάστατοι κάτοικοι έδιναν τέτοιες δωρεές που θα βοηθούσαν το χωριό να αποβάλλει τη λάσπη της αμάθειας από πάνω του.

Από τα μέσα της δεκαετίας του '60 έως τις αρχές της δεκαετίας του '70, η εξωτερική μετανάστευση ήταν πολύ υψηλή, για να μηδενιστεί σχεδόν αργότερα. Θα την ακολουθήσει η εσωτερική μετανάστευση κατά βάση προς την Αθήνα, όπου καταφεύγουν τελειόφοιτοι Γυμνασίου και νέοι επιστήμονες ζητώντας μια καλύτερη ζωή.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΖΩΗ ΤΗΣ ΠΡΟΣΥΜΝΗΣ

2.2 ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ

Το Μπερμπάτι, Πρόσυμνα σήμερα, είναι χτισμένο στους πρόποδες μερικών λόφων στη βόρεια Αργολίδα, δώδεκα χιλιόμετρα Β.Α. του Άργους. Μπροστά του απλώνεται ένα μικρό άνυδρο λεκανοπέδιο. Ο χώρος είναι μαθημένος στην αξίνα και στο αλέτρι από αιώνες πολλούς. Οι κάτοικοι της είναι φιλόξενοι, επιφυλακτικοί στους ξένους, και μερακλήδες. Ακόμη έχουν τη συνεργασία και τη συλλογικότητα όταν πρόκειται για κοινό όφελος. Η εργατικότητα κυλά στο αίμα τους.

Το λεκανοπέδιο, με έκταση που φτάνει τα 31 τετραγωνικά χιλιόμετρα, βρίσκεται σε υψόμετρο 250 μέτρων. Προς Βορρά περικλείεται από την Ψηλή Ράχη, που ανήκει στο σύμπλεγμα των βουνών της Αγίας Τριάδας, προς Ανατολάς από τα βουνά της Τραπεζόνας και από τους μεσημβρινοδυτικούς κλάδους της, προς Νότο από την Ακραία (ο Προφήτης Ηλίας ο Χωνικιώτικος με ύψος 701 μ.) και προς Δυσμάς από την πολύκορφη οροσειρά της Σάρας (ύψος 666 μ.) και της Μάρτας (ο Προφήτης Ηλίας των Μυκηνών με ύψος 809 μ.). (Κοφινιώτου Ι., 1892.)

Στο μέσον έρεε ρυάκι.Το ρυάκι λεγόταν Αστερίων. Ο Statius (Στάτιος) τον ονομάζει aequus fluctibus Asterion (ο Αστερίων είναι ίδιος με τα ποτάμια. Δηλαδή μεγάλος)

Παράλληλα με την οδό, που οδηγεί από τις Μυκήνες στο Ηραίο έρεε και ρέει ο Ελευθέριος (το σημερινό ποτάμι της Παναγίας).

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Τον περασμένο αιώνα το νερό του Ελευθέριου χρησίμευε στην κίνηση των νερόμυλων (βλέπε κείμενα από το βιβλίο του Γ. Αντωνίου με τίτλο «Μύλοι της Αργολίδας») και στο πότισμα των αμπελιών, του βαμβακιού, των ελιών και των μποστανιών. Σήμερα ερείπια θυμίζουν τους νερόμυλους και τοπωνύμια την καλλιέργεια του βαμβακιού.

Το έδαφος είναι γενικά πετρώδες. Η έλλειψη νερού, μόνιμο φαινόμενο για την αργολική γη (πολυδίψιον Άργος), έχει ενταθεί τα τελευταία χρόνια. Το κλίμα έχει κάπως μεταβληθεί σε σύγκριση με την αρχαία εποχή. Τότε πλάι στον ήπιο και σχετικά βροχερό χειμώνα υπήρχε ένα μάλλον δροσερό καλοκαίρι. Τώρα ο χειμώνας έρχεται με λίγες βροχές και το καλοκαίρι είναι θερμότερο.

ΔΗΜΟΣ ΠΡΟΣΥΜΝΑΙΩΝ (ΙΝΑΧΙΑΣ)

Ο Δήμος Προσυμναίων δημιουργήθηκε το 1871 από την μετονομασία του δήμου Ιναχίας, στον οποίο προηγουμένως είχε προσαρτηθεί ο Δήμος Λιμνών.

Ο Δήμος Ιναχίας (ονομασία που προήλθε από τον ομώνυμο ποταμό (Ίναχο) ή τον αρχαίο βασιλιά του Άργους) σχηματίσθηκε με το Β.Δ. της 28ης Απριλίου 10 Μαΐου 1834, ως δήμος της επαρχίας Άργους.

Κατατάχθηκε στη Γ' Τάξη, με πληθυσμό 401 κατοίκους και έδρα το χωριό Ιναχία (Πασιά).

Ο Δήμος Ιναχίας κατά την αρχική σύσταση του (1834) αποτελείτο από τα χωριά Ιναχία ή Πασιά (169 κατ.), Μπούτια (63 κατ.), Χώνικας (141 κατ.), Πλέσσα, Βασσόρκα και Βαρδουβά (28 κατ).

Με το Β.Δ. της 20ης Μαΐου 1871 ο Δήμος Ιναχίας μετονομάσθηκε σε Δήμο Προσυμναίων. Το όνομα του Δήμου προήλθε από την αρχαία πόλη Πρόσυμνα, η οποία όφειλε το όνομα τη ς στην τροφό της Ήρας και θυγατέρα του Αστερίωνα, Προσύμνη.

(Υπουργείο Εσωτερικών: Στοιχεία συστάσεως και εξελίξεως των δήμων και των κοινοτήτων, Τόμος Β΄,) (Για την κίνηση του πληθυσμού βλέπε παράρτημα πίνακας 1)

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

Μικροσυνικισμοί:

Χάρτης Μικροσυνοικισμών Με Αρχαίες Ονομασίες

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

2.3 Η ΟΝΟΜΑΣΙΑ ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ

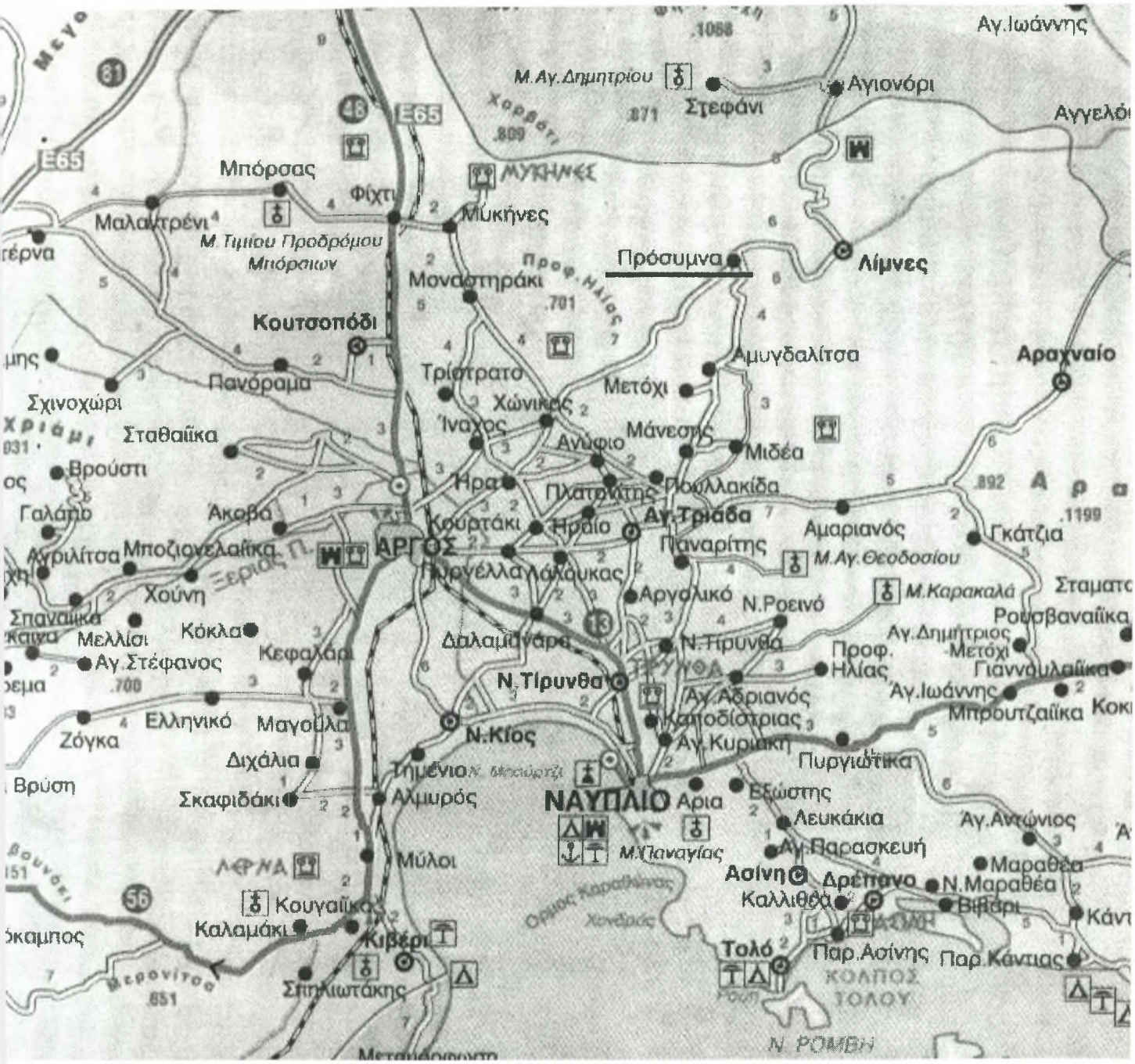

Πρόσυμνα και Μπερμπάτι

Το 1927 το Μπερμπάτι μετονομάστηκε σε Πρόσυμνα ή Προσύμνη, όπως ονομάζεται επίσημα σήμερα. (Τάκη Μαύρου, Τόμος 2^{ος} , 1979-80).

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

Στη μυθολογία η Πρόσυμνα είχε αδελφές την Ακραία και την Εύβοια. Και οι τρεις τους ήταν κόρες του ποταμού Αστερίωνα και παραμάνες της θεάς Ήρας. Η λέξη Πρόσυμνα χρησίμευε πολλές φορές ως επίθετο. Η θεά Δήμητρα αποκαλείτο στην Αργολίδα «Πρόσυμνα». Στη Λέρνη βρέθηκε γλυπτή εικόνα, παριστάνοντας σκηνή από τα μυστήρια, όπου διακρίνεται το μυθικό πρόσωπο Πρόσυμνας. «Προσύμνεως Λεώς» λέγονταν οι μυημένοι στα Λερναία Μυστήρια. Αυτό μας επιτρέπει να ετυμολογήσουμε τη λέξη «Προσύμνεως». Με απλά λόγια «Προσύμνεως» χαρακτηριζόταν αυτός ο οποίος πήγαινε στο ναό για να προσκυνήσει και να λατρέψει το Θεό.(Μαύρου, Τόμος 2^{ος} , 1979-80)

Όσο αναφορά για την προηγούμενη ονομασία του χωριού (Μπερμπάτι) μόνον εικασίες υπάρχουν, χωρίς να υπάρχει κάποια βεβαιότητα ή κάποια γραπτή πηγή που να στοιχειοθετεί και να στηρίζει πλήρως την άποψη αυτή. Σύμφωνα με μια άποψη το Μπερμπάτι ίσως να έχει σχέση με την πολυάριθμη οικογένεια των Barbati (Μπαρμπάτι). (Τάκη Μαύρου Εθνογραφικά Π.Λ.Ι. Τόμος 2^{ος} , Ναύπλιο 1979-80) Σε πολλά μέρη στην Αργολίδα (και σε άλλες περιοχές) ακόμη και σήμερα ονομάζουν μια τοποθεσία επειδή κατοικείται κατά κόρον από μια οικογένεια που αποτελεί την πλειονότητα των κατοίκων. Αναφορικά θα σας πω κάποιες περιοχές που υπάρχουν και σήμερα στην Αργολίδα που έχουν πάρει το όνομα τους , από ονόματα οικογενειών που πρωτοκατοίκησαν στην περιοχή π.χ. τα Κουγαϊηκα από το επώνυμο «Κουγιάς», «Φακλαραίηκα» από το επίθετο «Φάκλαρης».

Το σημερινό χωριό Προσύμνη ή Πρόσυμνα ίσως πρέπει να συνδεθεί με τη μεγάλη και πολυάριθμη οικογένεια των Barbati. Από το 1504 έως το 1546 αναφέρονται είκοσι πέντε stradioti (στραντιότι) με το επίθετο Barbati. Οι stradioti ήσαν οπλίτες στην υπηρεσία των Βενετών . Μέλη της οικογένειας αυτής ήταν στις τάξεις του Ενετικούς στρατού και γενικότερα στην υπηρεσία της Ενετικής Δημοκρατίας. .(Μαύρου, Τόμος 2^{ος} , 1979-80)

Η παράδοση λέει πως την ονομασία Μπερμπάτι την έδωσαν οι Τούρκοι, γιατί κάποιος κάτοικος του χωριού φέρθηκε «μπερμπάντικα». Έτσι έγιναν όλοι Μπερμπατιώτες. Αναφέρεται μάλιστα το εξής περιστατικό: Όταν τουρκικά στρατεύματα περνούσαν από τα στενά της Κλεισούρας, χωριανοί μας έριξαν από τους βράχους μελισσοκόφινα. Οι μέλισσες ελευθερώθηκαν και προκάλεσαν μεγάλη

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

αναστάτωση στους εχθρούς.(Μαύρου:«Τοπωνυμικά σημειώματα»,Τόμος2ος, 1979-80)

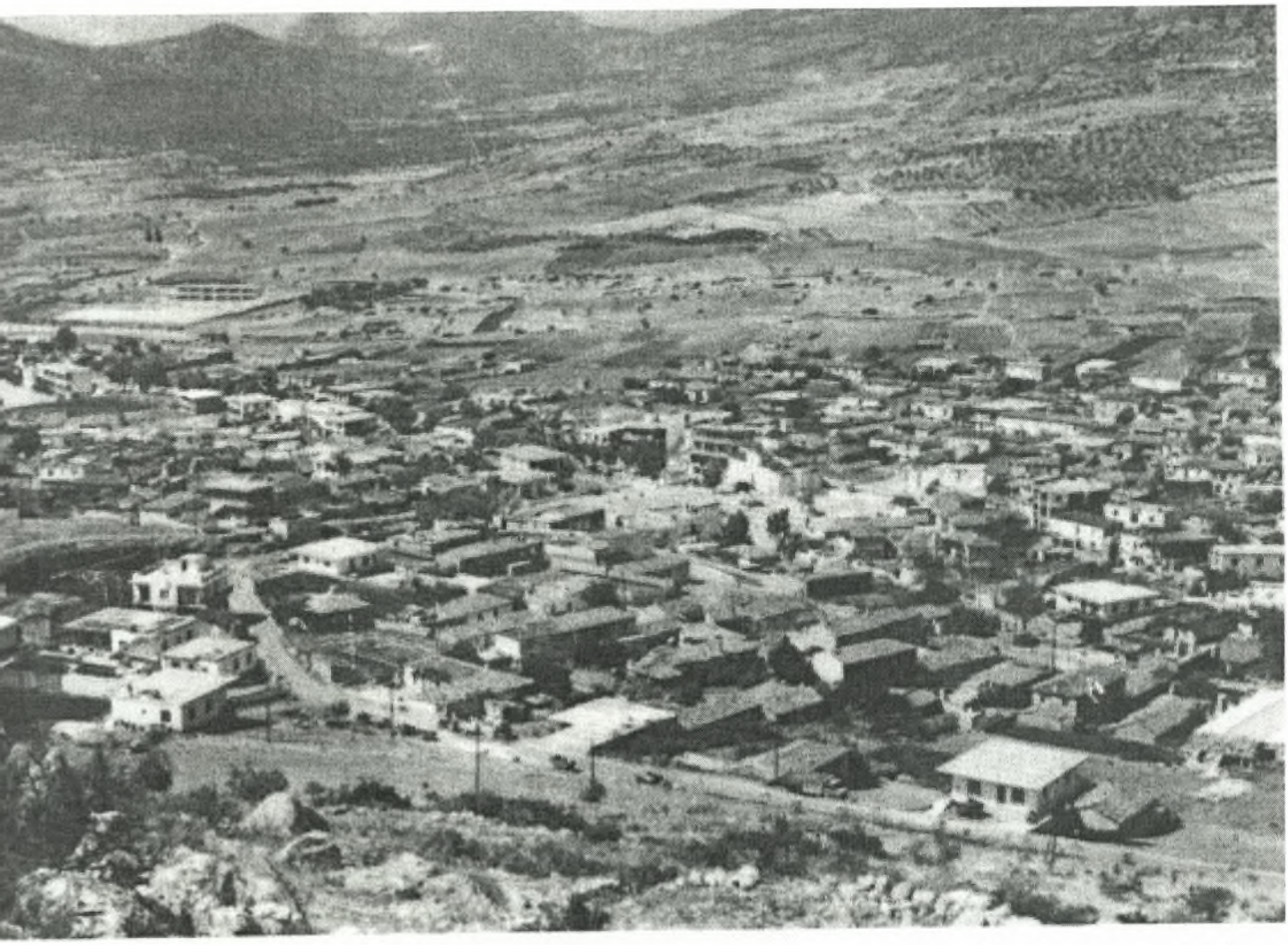

Πανοραμική άποψη του χωριού (1950)

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

2.4 ΟΙ ΚΑΤΟΙΚΟΙ

Για τους Αρβανίτες γενικώς δεν έχουν γραφτεί πολλά πράγματα. Αυτό ίσως να οφείλεται στο ότι η πολιτεία και ο κόσμος δεν ενδιαφέρθηκε ποτέ για αυτούς. Μπορεί λόγω της καταγωγής τους από την Αλβανία ή λόγω του ότι ήταν δίγλωσσοι και αντιμετωπίζονταν από τους άλλους Έλληνες σαν ξένοι. Για τους Αρβανίτες όμως της Αργολίδας και κυρίως για τους Αρβανίτες της Επαρχίας Άργους ειδικότερα έχουν γραφτεί ελάχιστα.

Στους περισσότερους Αρβανίτες δεν αρέσει καθόλου να τους λένε Αλβανούς. Στη δεκαετία του 1990 ο Αλβανός Πρόεδρος Σαλί Μπερίσα (Sali Berisha) περιέγραψε τους Αρβανίτες σαν μια αλβανική μειονότητα στην Ελλάδα, προκαλώντας την οργισμένη αντίδραση των Αρβανιτών στα Ελληνικά μέσα ενημέρωσης. Θα ήθελα να προσθέσω και μια πραγματική εμπειρία που βίωσα στο χωριό. Όταν στα παιδιά στα οποία ο πατέρας μου διδάσκει παραδοσιακό χορό εδώ και 11 περίπου χρόνια τους ανέφερε αυτό το περιστατικό (δηλ. ότι κατάγονται από τους Αλβανούς με βάση τα βιβλιογραφικά δεδομένα που έχουμε εμπιστευθεί) πολλά παιδιά δάκρυσαν, άλλα θύμωσαν και του είπαν: «Κύριε είμαστε Έλληνες όχι Αλβανοί, μη μας κάνεται να αισθανόμαστε κλέφτες και μειονεκτηκά».

Σύμφωνα με το Μπίρη (1960), από το 1350 μ.Χ. έως το 1418 μ.Χ., 81.200 Αρβανίτες, μισθοφόροι στρατιώτες και οι οικογένειές τους, εγκαταστάθηκαν σε ελληνικές περιοχές, μετά από προσκλήσεις Βυζαντινών αυτοκρατόρων. Ο τωρινός πληθυσμός των Ελλήνων που έχουν (ολική ή μερική) αρβανίτικη καταγωγή εκτιμάται γύρω στο 1.600.000 (1994) αλλά μόνο 30.000-150.000 Αρβανίτες μιλούν Αρβανίτικα)

Οι Αρβανίτες περνώντας στην Πελοπόννησο στα τέλη του 14ου - αρχές του 15ου αιώνα, εγκαθίστανται κυρίως στην Κορινθία και στην Αργολίδα, αλλά και στην Ηλεία, Λακωνία και Αρκαδία. Στην Αργολίδα ειδικότερα εγκαθίστανται στην Ερμιονίδα, σ' αρκετά χωριά της επαρχίας Άργους, και σ' ορισμένα της επαρχίας Ναυπλίας.

Αργότερα μεταναστεύουν στα νησιά Ύδρα, Σπέτσες (Γιονά Μικέ Παιδούση – Παπαντωνίου , 2002) .

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

Η αρχή της αλβανικής εξάπλωσης, από τους περισσότερους ερευνητές τοποθετείται στο **13ο – 14ο** αιώνα. Σύμφωνα με μια άλλη μνεία η πρώτη εγκτάσταση τοποθετείται ακόμη νωρίτερα: « Πρίν το 1350 μέγα μέρος Αλβανών μετανάστευσαν υπό την ηγεσία των Μπουά Σπάτα και Πέτρου Λιόσια προς νότον, περί δε το 1380 μεγάλα τμήματα Τόσκηδων κατήλθον εις Βοιωτίαν, Αττικήν και Πελοπόννησοσν». (Γιονά Μικέ Παιδούση –Παπαντωνίου, σελ. 195, Αθήνα 2002) .

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

2.5 Η ΚΑΤΟΙΚΙΑ

Τα σπίτια αποτελούσαν την ασπίδα του ανθρώπου έναντι στο κρύο, τη ζέστη και τα άγρια θηρία. Από τα προϊστορικά ακόμη χρόνια ο άνθρωπος πάντοτε έψαχνε να βρει μέρος να κατοικήσει, να αναπαυθεί, να αναπτύξει οικογένεια, την οποία θα προστάτευε από τις κακουχίες των καιρικών φαινομένων της μητέρας φύσης, καθώς και να αναπτύξει την κοινωνικότητα του. Τα παλαιότερα σπίτια λοιπόν τα έχτιζαν με πέτρες χωρίς λάσπη (πέτρινα)είτε με λάσπη από χώμα (πλίθινα σπίτια), το οποίο πλίθινο σπίτι ήταν αρκετά ανθεκτικό στο χρόνο μιας και υπάρχουν ακόμη πλίθινα σπίτια από εκείνη την περίοδο. Στις γωνίες των τοίχων έβαζαν μεγάλες πελεκητές πέτρες, τα αγκωνάρια, καθώς και στις παραστάδες και τα πρέκια των θυρών και των παραθύρων. Το σπίτι ήταν ένα ορθογώνιο οικοδόμημα με ανώγι και κατώγι. Το ανώγι χωριζόταν σε δυο διαμερίσματα κατά κόρον, στη σάλα και στη γωνιά. Στη γωνιά υπήρχε το τζάκι απαραίτητο στοιχείο για τη θέρμανση του σπιτιού καθώς και τη ικανοποίησης της θρέψης των ανθρώπων. Δίπλα στη φωτιά τοποθετούσαν ένα ξύλινο πρόχειρο κρεβατάκι για τους γέρους, κάποια μαγειρικά σκεύη ίσως, καθώς και το σοφρά. Μερικές φορές εκεί κοντά υπήρχε και μια βαρέλα με νερό που κάλυπτε τις ανάγκες των ανθρώπων που κατοικούσαν το σπίτι μιας και δεν είχαμε δίκτυο ύδρευσης ακόμη.

«Το πάτωμα όπους μου είπαν και οι κάτοικοι του χωριού ήταν χωμάτινο.»(Από συνέντευξη: Μπελεσιώτη Μαριάνθη, Ερμείνη Ελένη και Κυριάκου Ελένη). Πολλές φορές σε γιορτινές συνήθως ημέρες έφτιαχναν λάσπη από χώμα και έστρωναν το πάτωμα με τα χέρια τους για να είναι πιο όμορφο και πιο πρακτικό στο καθάρισμα του σπιτιού. Πολλές φορές ασβέστωναν και κάποιο μέρος του κυρίως της εξώπορτας για να είναι πιο όμορφο, το λεγόμενο πλατύσκαλο το πρόσεχαν ιδιαίτερα καθώς το ασβέστωναν πιο προσεκτικά και τοποθετούσαν μια κουρελού και πολλές φορές κάποιες νοικοκυρές έβαζαν μια γλάστρα με βασιλικό ιδιαίτερα του ανοιξιάτικους και φθινοπωρινούς μήνες.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

Η σάλα ήταν πιο ευρύχωρη και επικοινωνούσε με τη γωνιά με μια πόρτα. Στη σάλα υπήρχε, ένα κρεβάτι ξύλινο, ο γιούκος με τα ρούχα, ένα ξύλινο μπαούλο, το σεντούκι, ένα τραπέζι, κάποια άλλα ίσως ξύλινα έπιπλα και κάποια ξύλινα καθίσματα. Ιδιαίτερη θέση λάμβανε το εικόνισμα με το καντήλι που συνήθως λάμβανε ιδιαίτερης φροντίδας από τη νοικοκυρά. *«Η μάνα μου μου είχε αφήσει ευχή και κατάρα, να πλένω τα χέρια μου, να νίβομαι και να ανάβω το καντίλι του σπιτιού κάθε πρωϊ» (Από συνέντευξη: Χαμπέση Βασιλική).*

Το κατώγι χρησίμευε για την κατοικία των ζώων, για αποθήκη και για αχυρώνας. Ακόμη στο κατώγι έβαζαν το κρασί για δροσιά και ζύμωναν. Σε πολλά σπίτια τοποθετούσαν και τα ξύλα της χρονιάς και το λάδι. Η στέγη του σπιτιού κατασκευαζόταν από ξύλα, καλάμια, σανίδια και σκεπαζόταν με κεραμίδια.. Στην Προσύμνη πολλές φορές έβαφαν μια σειρά κάθετη ή οριζόντια τα κεραμίδια με ασβέστη για να είναι πιο όμορφα.

Σε κάποιο σημείο του σπιτιού έξω από το κυρίως χώρο σχεδόν πάντα ανατολικά ίσως για λόγους καθαρά πρακτικούς να βλέπουν που ξημερώνει ,έφτιαχναν το φούρνο του σπιτιού. Η τουαλέτα ήταν σχεδόν πάντα έξω από τον χώρου του σπιτιού σε κάποια γωνία της αυλής. Κάθε σπίτι είχε ακόμη και το περιβολάκι του, με διάφορα λαχανικά και λουλούδια της εποχής.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

2.6 ΟΙ ΔΙΑΤΡΟΦΙΚΕΣ ΣΥΝΗΘΕΙΕΣ ΤΩΝ ΚΑΤΟΙΚΩΝ ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ

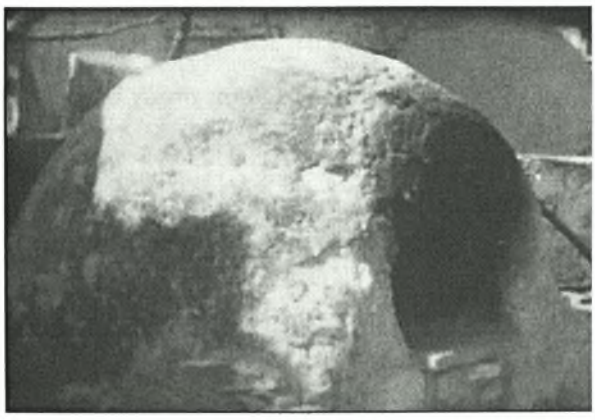

Οι βασικές τροφές των ανθρώπων εκείνα τα χρόνια ήταν τα δημητριακά και καθώς τα προϊόντα που παρήγαγαν από αυτά, τα γαλακτοκομικά προϊόντα, τα όσπρια καθώς και τα λαχανικά. Τα προϊόντα αυτά ήταν και πιο προσιτά σε αυτούς λόγω του ότι τα παρήγαγαν οι ίδιοι είτε στα χωράφια τους είτε στα περιβόλια τους. Σπάνια έτρωγαν κρέας και ιδιαιτέρως κόκκινο. Ακολουθούσαν τη λεγόμενη Μεσογειακή διατροφή. Βασική θέση στην τροφή των κατοίκων, τα παλαιότερα χρόνια, ήταν το ψωμί από σιτάρι, κριθάρι και αραποσίτι (μπομπότα). Τα σιτηρά τα άλεθαν στο νερόμυλο και στο χερόμυλο, κυρίως όμως στους νερόμυλους(υπήρχαν αρκετοί στο χωριό). Από το σιτάλευρο έφτιαχναν ψωμί, μπογάτσιες, λαγάνες, μακαρόνια, χυλοπίτες, λαζάνια, μπουλουγούρι, γλυκό και ξινό τραχανά, τηγανίτες, δίπλες, κουραμπιέδες, μελομακάρονα, κουλούρια και άλλα γλυκίσματα ανάλογα με τη χρονική περίοδο που ήταν (Χριστούγεννα, Γιορτή, Πανηγύρι)

Άλλες βασικές τροφές ήταν το λάδι, το βούτυρο, το γάλα, το τυρί, η μυτζήθρα, το ξινόγαλο, τα κοτόπουλα, τα κουνέλια, η ψητή και βραστή γίδα, η περίφημη γκιόσα τα κρεμμύδια, οι βολβοί, τα σκόρδα, και κάθε λογής χορταρικό.

Βασικό συστατικό της Προσυμναίικης κουζίνας είναι το κρέας από αιγοπρόβατα. Γνωστή είναι η **γκιόσα** (συνηθέστερα προβατίνα και σπανιώτερα *γίδα*), η οποία τοποθετείται σε φούρνο με καυσόξυλα πάνω σε μια σούβλα (εντός του φούρνου) και ψήνεται για περίπου πέντε ώρες. Προσφέρεται στις ταβέρνες της Προσύμνης από τον Απρίλιο έως το τέλος Οκτωβρίου. Ιδιαίτερη τιμητική θέση κατείχε στα πανηγύρια.
Παλαιότερα στο χωριό έφτιαχναν και τηγάνιζαν σπληνάντερο, γνωστό στο χωριό και ως «μπουμιάρι». (Λεύκωμα Δήμου Μηκυναίων 2005)

Το δεύτερο κυρίαρχο στοιχείο της τοπικής γαστρονομίας είναι να γαλακτοκομικά προϊόντα. Πολύ γνωστή στην ευρύτερη περιοχή είναι η γραβιέρα Προσύμνης όπως και η παραδοσιακή φέτα, οι χυλοπίτες και ο τραχανάς προϊόντα που γίνονται από το γάλα των αιγοπροβάτων του χωριού.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

Επίσης σημαντικό ρόλο έπαιζαν τα χοιρινά και τα παραγωγά τους.Όπως το παστό , οι πέτσες το λίπος και το σαπούνι**

Πολύ εύγεστα είναι και τα άγρια χόρτα από τα βουνά της περιοχής με τα οποία οι παλαιότεροι έφτιαχναν τη «μοσίντρα», πίτα με άγρια χόρτα που δεν έχει φύλο ζύμης αλλά χυλό. (Λεύκωμα Δήμου Μυκηναίων, 2005)

Παρασκευάζονται επίσης γαλατόπιτες και κολοκυθόπιτες με κολοκύθες που παλαιότερα έφερναν από τον κάμπο του Άργους, όπου πήγαιναν οι Προσυμναίοι για να πουλήσουν ξύλα και να αγοράσουν λαχανικά.

Χαρακτηριστικό γλυκό του χωριού είναι οι δίπλες: Φύλλο ζύμης (σπιτικά παρασκευασμένο), με το οποίο δίπλωναν σταφίδες που έφερναν παλαιότερα από τη Βόχα (Κορινθία) και ξηρούς καρπούς κυρίως καρύδια και αμύγδαλα. Παλιότερα ακολουθώντας το δρόμο προς τις Λίμνες έφθαναν σε χωριά της Κορινθίας.

(Λεύκωμα Δήμου Μηκυναίων, 2005)

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

2.7 Ενδυμασία

Μας είναι άγνωστο πότε και γιατί πρωτοντύθηκε ο άνθρωπος. Γνωρίζουμε ότι κυριολεκτικά μπήκε μέσα σε τομάρια ζώών, πιθανόν για να ταυτιστεί με αυτά. (Παπαντωνίου Ι., 2000). Πριν από 60 – 80 έτη σύμφωνα με τις προφορικές μαρτυρίες των κατοίκων η φορεσιά της Πρόσυμνας ήταν η εξής:

Η γυναικεία φορεσιά της Προσύμνης

Αποτελείται από: το τσεμπέρι, τη φανέλα, το φουστάνι, το μισοφόρι,την πελερίνα, τη μπόλκα, τη γκούνα, την ποδιά, τα κοσμήματα, τα υποδήματα.

Αναλυτικά το κάθε κομμάτι της φορεσιάς

μισοφόρι : γίνονταν από υφαντά τα οποία έβαφαν με κρεμμύδια , τα μάλλινα και τα ουγ(β)ιοτά τα οποία κατέληγαν σε κέντημα.

το φουστάνι (φούστα): από διάφορα υφάσματα

ποδιά: η καθημερινή από αλατζά και η καλή από ύφασμα..

φανέλα: με μανίκι το χειμώνα μάλλινη και αμάνικη από ύφασμα το καλοκαίρι.

μπόλκα: από τσίτι το καλοκαίρι και από αλατζά τον χειμώνα.

πελερίνα:μάλινο πλεκτό οι πιο νέες λευκό (εκρού) οι πιο μεγάλες και σίγουρα οι γιαγιές μαύρες.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

γκούνα ή (σιγκούνι) : από σαγιάκι (ολόμαλλο ύφασμα του αργαλιού νεροτριβιασμένο και μπατανιασμένο) διακοσμημένο με μάλλινη κλωστή βαμμένη με καρυδότσουφλα και με βαμβακερές κλωστές χρωματισμένες καθώς και μικρού μεγέθους πούλιες.

τσεμπέρι : μαντίλι κεφαλής ανοικτόχρωμα για τις λέφτερες πιο σκούρα και καμιά φορά διπλά για τις ηλικιωμένες .

Κόσμηματα: εάν θα φορούσαν θα φορούσαν ασημένια.

(Από συνέντευξη με τον κ. Κώστα Γκίκα, Ενδυματολόγο του Π.Λ.Ι.)

Η ανδρική φορεσιά της Προσύμνης (Καθημερινή)

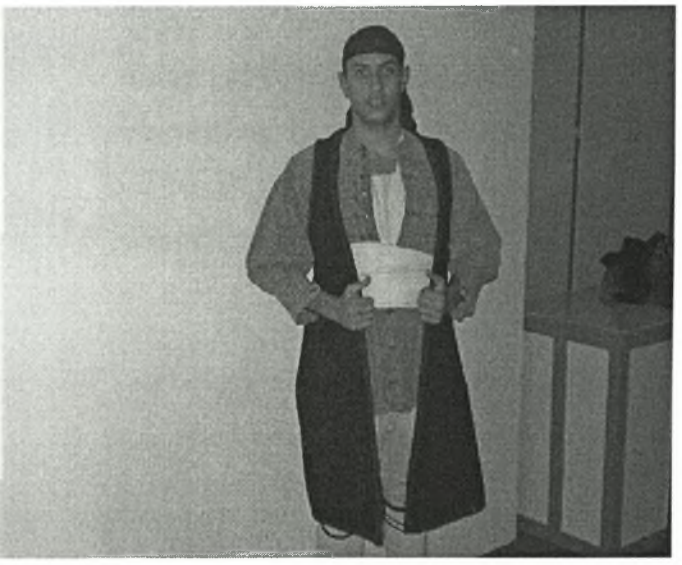

Η καθημερινή ανδρική φορεσιά των Προσυμναίων ήταν πιο απλή και με πολύ φθηνά υφάσματα φτιαγμένη. Αποτελούνταν από το μπαρέζι, τη φανέλα την καναβίτσα, το σώβρακο, το ζωνάρι, και τα γουρνοτσάρουχα ή λαστιχένια υποδήματα.

<u>Αναλυτικά το κάθε κομμάτι της φορεσιάς</u>

σώβρακο: μακρύ μαύρο κυρίως από μαλλί.

φανέλλα: κατασκευασμένη από μαλλί (μάλλινη).

καναβίτσα ή πουκαμίσα(ο): κατασευασμένη από ύφασμα στον αργαλειό.

μπαρέζι: από ύφασμα χρώματος (καφέ ή μαύρο).

ζωνάρι (μαύρο ή εκρού) ή ακόμη χρησιμοποιούσαν και ζώνη δερμάτινη.

υποδήματα: από δέρμα άβαφο και σόλα από λάστιχα αυτοκινήτου.

γουρνοτσάρουχα: τα χρησιμοποιούσαν μαζί με κάλτσες μάλλινες (τα λεγόμενα τσουράπια). (Από συνέντευξη με τον κ. Κώστα Γκίκα, Ενδυματολόγο του Π.Λ.Ι.)

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

Η Γιορτινή φορεσιά

Η γιορτινή φορεσιά ήταν σαφώς πιο πλούσια με περισσότερα κομμάτια και τα υφάσματα που χρησιμοποιούσαν ήταν ανάλογα με την οικονομική ευχέρια του καθενός. Η φορεσιά αποτελείται από τα εξής κομμάτια: το μπαρέζι, το πουκάμισο, τη φανέλα, το σώβρακο, γιλέκο, το σελάχι, τη φουστανέλα, τις καλτσοδέτες και τα τσαρούχια. Εάν κάποιος ήταν πολύ πλούσιος φορούσε ασημένια φλουριά και ασημένια φυλαχτά.

τσαρούχια: κατασκευασμένα από δέρμα(δεν γνωρίζουμε αν χρησιμοποιούσα για τουσλούκια)

φουστανέλα: από ύφασμα ανάλογα με την οικονομική ευχέρια του καθενός (πιθανότατα ελάχιστα πάνω από το γόνατα ή σχεδόν στο ύψος του γόνατος)

σώβρακο: μάλλινο ή ένα είδος κάλτσας δίχως πατούσα που το στεραίωναν με δερμάτινους ιμάντες.

καλτσοδέτες: από κορδόνι που κατέληγε σε φούντα

ζωνάρι: το ζωνάρι το φορούσαν εσωτερικά

σελάχι: εξωτερικά του ζωναριού

πουκάμισο: διακοσμημένο με πιετούλες ραφτές

γιλέκο: πάντα ανοικτό

μπαρέζι: πάντα μαύρο

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

καναβίτσα κατασκευασμένη στον αργαλειό χρονολογείται από το 1900

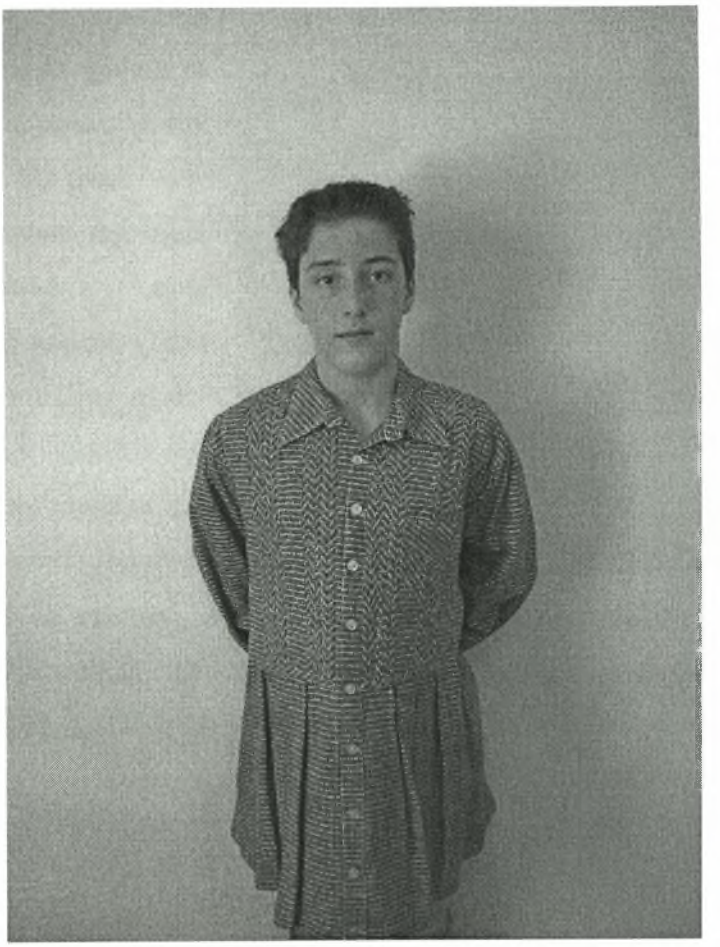

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

2.8 Η ΥΔΡΕΥΣΗ

Το νερό πάντα αποτελούσε και αποτελεί πηγή ζωής και ευεξίας. Ο άνθρωπος μεγάλωσε μέσα σε νερό και αποτελεί βασικό συστατικό του σώματος και του βάρους του. Τα αρχαιότερα χρόνια οι άνθρωποι διάλεγαν την τοποθεσία που θα διαμείνουν με βάση τις καιρικές συνθήκες που επικρατούσαν στην περιοχή και την ύδρευση. Στο χωριό νερό προμηθεύονταν από το ποτάμι Αστερίωνα καθώς και από τα πηγάδια που υπήρχαν σε αρκετά μέρη του χωριού και σε αυλές σπιτιών.

Νερόμυλοι στόλιζαν το χωριό.(βλέπε το βιβλίο του Γ. Αντωνίου οι Μύλοι της Αργολίδας, Ναύπλιο, 2005) Οι νερόμυλοι της Πρόσυμνας βρίσκονταν κατά μήκος του αρχαίου ποταμού **Αστερίωνα,** που πήγαζε από τις ιστορικές Μυκήνες.

Μύλος «Νικολάτσι»

Είναι ο μύλος με την εντυπωσιακότερη κρέμαση στην περιοχή. Πετρόκτιστη, τοξωτή και ανθεκτική, δεσπόζει στο χώρο. Δίπλα της βρίσκονται τα ερείπια του υπόλοιπου κτίσματος.Το μύλο δούλευε συνεταιρικά ομάδα Μπερμπατιωτών, ένας εκ των οποίων ήταν ο Γιάννης Παπαϊωάννου. Βρίσκεται στη θέση «ΚΡΟΝΙΕΖΑ» και σταμάτησε να λειτουργεί περί το τέλος της δεκαετίας του 1940. (Αντωνίου,2005)

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

Μύλος«Μαστροβασίλη»

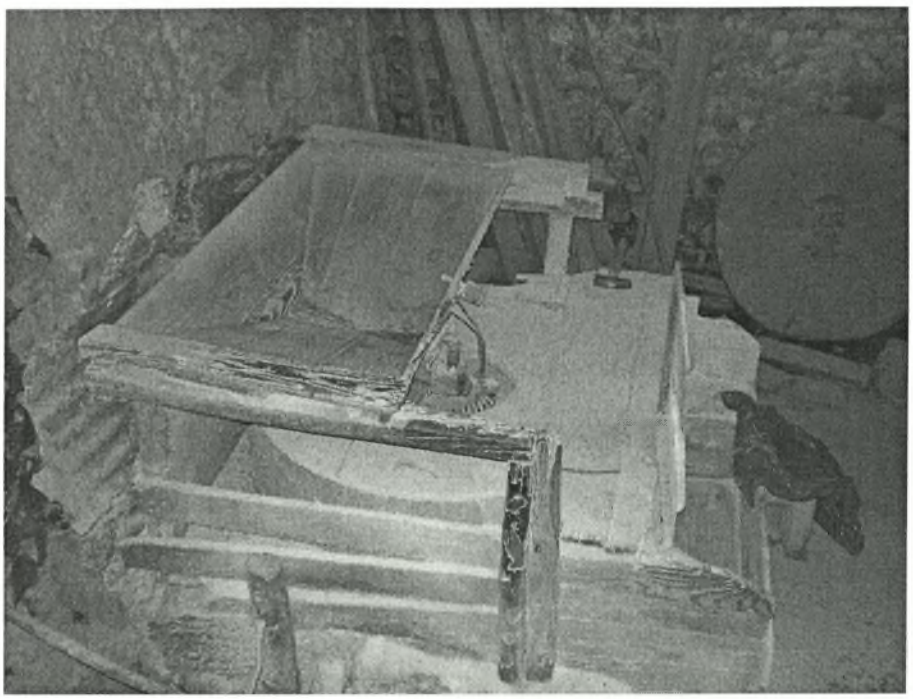

Διατηρείται σε πολύ καλή κατάσταση η κρέμαση του, ενώ ο χώρος του κυρίως μύλου είναι «πνιγμένος» στη βλάστηση. Ιδιοκτήτης του ήταν ο Βασίλης Σωτηρίου, ο οποίος διατηρούσε και μαντρί με εκατοντάδες γιδοπρόβατα, καθώς και μεγάλο στάβλο με πολλά άλογα. Έπαψε να λειτουργεί το 1945, ενώ το κτίσμα του μύλου κατεδαφίστηκε στα μέσα του 1950. Βρίσκεται στη θέση «Μπακοτί». (Αντωνίου,2005)

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

Μύλος «αγνώστου ιδιοκτήτη»

Μύλος με ιδιαίτερη αρχιτεκτονική, βρίσκεται επί του δρόμου παράλληλα του χειμάρρου Αστερίωνα. Διαθέτει ημικυκλική κρέμαση, και μεγάλη στέρνα. Βρίσκεται στην τοποθεσία «Σαραβάκο». (Αντωνίου,2005)

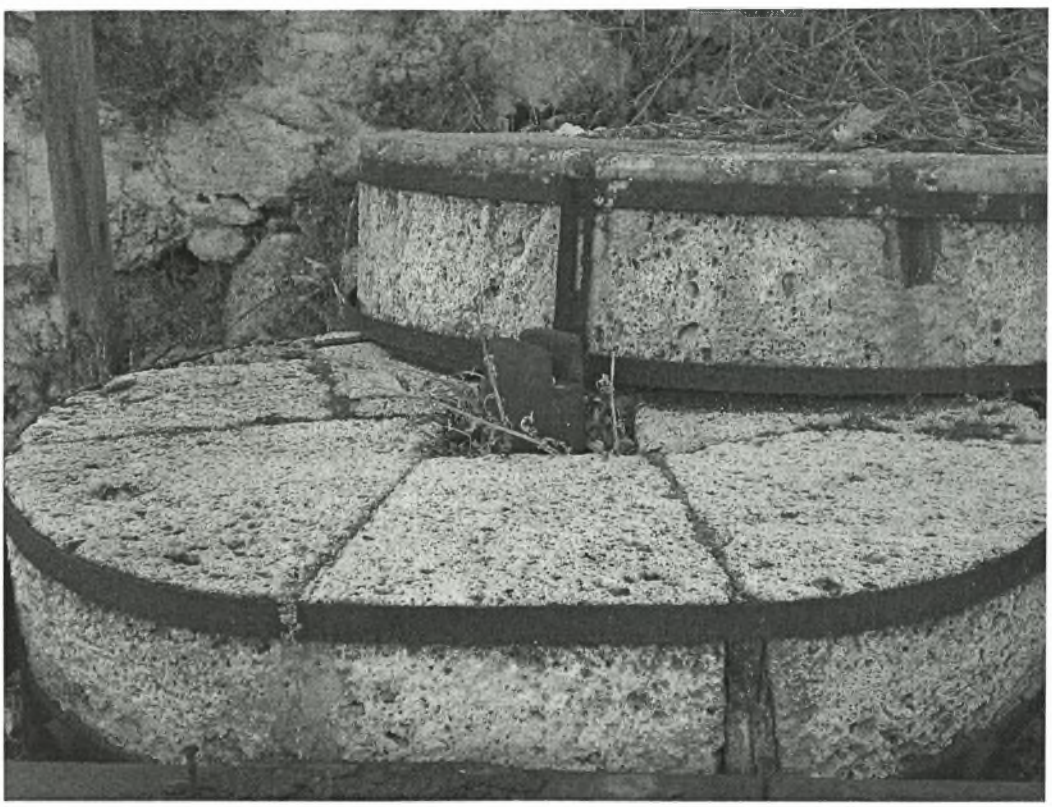

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

«Καινούριος» μύλος

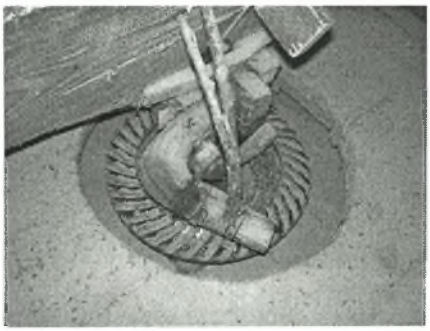

Μ' αυτό το όνομα τον γνωρίζουν οι Μπερμπατιώτες και είναι ο πλησιέστερος μύλος προς το χωριό, αλλά και προς το φαράγγι της Κλεισούρας. Προφανώς το παρωνύμιο του το οφείλει στο γεγονός ότι κατασκευάστηκε τελευταίος, σε σχέση με τους προαναφερθέντες μύλους. Ο ιδιοκτήτης του είναι άγνωστος. Διατηρεί μεγάλη, σε μήκος, κρέμαση, με μια καμάρα. Δεν υπάρχουν ίχνη του κυρίως χτίσματος. (Αντωνίου,2005)

Μύλος Πανούση

Ο μύλος του Δημητρίου, και στη συνέχεια του γιου του Γιώργου, Πανούση βρισκόταν επί του δρόμου , Ανυφίου-Πρόσυμνας, εκατό μέτρα πριν τις γέφυρες, στο φαράγγι της Κλεισούρας. Σταμάτησε να λειτουργεί τη δεκαετία του 1930, ενώ γκρεμίστηκε τη δεκαετία του 1970, κατά τη διάρκεια εργασιών διαπλάτυνσης του δρόμου. Διακρίνονται ίχνη του μυλαύλακου στους πρόποδες του λόφου(Αντωνίου,2005)

Οι νερόμυλοι ήταν σημείο συνάντησης των χωριανών που εκτός από την απαραίτητη διαδικασία του αλέσματος, ήταν πηγή κουτσομπολιού, συνάντησης νέων καθώς και σημείο συμφωνιών για συνεργασίες .

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΓΙΟΡΤΕΣ ΚΑΙ ΞΕΦΑΝΤΩΜΑΤΑ

Ο κόσμος τα παλαιότερα χρόνια εργαζόταν ακατάπαυστα, μοχθούσε για να μπορέσει να έχει τα προς το ζειν. Έτσι τα πανηγύρια και οι χαρές (γιορτές, βαφτίσια,γάμοι) ήταν μια ευχάριστη διακοπή και ψυχική τόνωση, ανάπτυξη της κοινωνικότητας των ανθρώπων, του κεφιού και της διατήρησης και δημιουργίας διαφόρων ηθών και εθίμων.

Πανηγύρια: Η διασκέδαση των κατοίκων, τα παλαιότερα χρόνια, γινόταν στις μεγάλες γιορτές και στα πανηγύρια, όπως του Αγίου Γεωργίου*, του Αγίου Αθανασίου, Προφήτη Ηλία, της Αγίας Παρασκευής, της Παναγίας και της Αγίας Αικατερίνης.

Πήγαιναν οικογενειακώς με τα άλογα και τα μουλάρια τους στολισμένα με κεντητά χιράμια και με πλεχτές πολύχρωμες κουβέρτες στα σαμάρια και με τα φαγοπότια τους

μέσα σε πολύχρωμα κεντητά ταγάρια. Στην εκκλησία προσέφεραν λαμπάδες, κεριά, λιβάνι, λάδι, άναμμα, πρόσφορα για τη λειτουργία και δάφνες, βάγια και εποχιακά λουλούδια για την εικόνα του αγίου που γιόρταζε.

Μετά τη λειτουργία οι συγγενείς, παρέες παρέες κάθονταν σε στρωμένα κατά γης τραπέζια, κάτω από τα δέντρα της εκκλησίας, έτρωγαν τη περίφημη γκιόσα και τραγουδούσαν. Ύστερα χόρευαν, δυο και τρεις δίπλες (χαρακτηριστικά όπως μου είπε ο βιολιτζής κ. Κουτσούρης Παναγιώτης) στο αλώνι της εκκλησίας και τραγουδούσαν δημοτικά τραγούδια με τη συνοδεία νταουλιού, κλαρίνου, πίπιζας (παλιότερα) και

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

βιολιού. Τραγουδούσαν και χόρευαν με κέφι και χαρά μέχρι αργά το απόγευμα και κάποτε γινόταν και κανένας μικροκαβγάς για την προτεραιότητα στο χορό. Συχνοί καυγάδες καταγράφονται με τους Λιμνιάτες. (Λίμνες = Αρβανίτικο χωριό που συνορεύει με την Προσύμνη).

Ο χορός αποτελεί την άμεση εξωτερίκευση των συναισθημάτων του χορευτή, την «ενσάρκωση» του ψυχικού του κόσμου και της διάθεσης του. Χορός μπορεί να είναι και βήματα στο ρυθμό δίχως φιγούρες αρκεί ο χορευτής εκείνη την ώρα να βρίσκεται σε έκσταση.

Ο χορός είναι ένα μέσο για τη δημιουργία της λαϊκής κουλτούρας και ταυτόχρονα ένα προϊόν ή έκφραση της (Κάβουρας, 1992). Ο χορός θεωρείται ως μια εκδήλωση που αντανακλά ή μάλλον ενσαρκώνει τα συγγενή ως προς την πολιτιστική ταυτότητα ζητήματα. (Van Zile, 1996).

Ο χορευτής μαζί με το ρυθμό και την ποικιλία των βημάτων, μαζί με τα όργανα και το τραγούδι, όχι μόνο εξωτερικεύει τα δικά του συναισθήματα, αλλά μεταδίδει τα βιώματα του στο θεατή (Λουτζάκη, 1980). Ο χορός ως μη λεκτική επικοινωνία έχει δομή και νόημα. Παρουσιάζει μια εξωτερική – εκφραστική πλευρά μια αλληλουχία κινήσεων του ανθρώπινου σώματος οργανωμένη σε σχέση με το χώρο και το χρόνο (Ζωγράφου,1999 σελ: 111). Ο λαϊκόςχορός κινείται αδιάκοπα από εθνικός και αυστηρά παραδοσιακός μπορεί να είναι και ψυχαγωγικός, να είναι κοινός για όλους και παράλληλα να μην είναι (Ζωγράφου,1999 σελ: 25). Χορός και πολιτισμός είναι αξεχώριστα, γιατί ο χορός είναι πολιτισμός και ο πολιτισμός είναι χορός (Ζωγράφου,1999 σελ: 24). Το περιβάλλον του λαϊκού παραδοσιακού χορού είναι η κοινωνία της υπαίθρου. Μια κοινωνία κατά βάση αγροτική, σχετικά κλειστή και στατική (Ζωγράφου,1999 σελ: 30). Μια παρόμοια κοινωνία είναι και αυτή της Προσύμνης.

- ***Ελληνικός Παραδοσιακός Χορός***: Αναφέρεται στο χορό που διαμορφώθηκε από συμβιωτικές κοινωνικές ομάδες, ενώ παράλληλα αποτελεί αναπόσπαστο στοιχείο μιας συγκεκριμένης ομάδας και μεταδίδεται άμεσα από τη μια γενιά στην άλλη (Δήμας, 2001).

Στα πανηγύρια συνήθιζαν να βαφτίζουν παιδιά και μάλιστα εκείνα τα οποία οι μητέρες τους τα είχαν τάξει να τα ρίξουν στην εικόνα του αγίου την ημέρα της μνήμης

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

του. Όποιος προλάβαινε και το έπαιρνε γινόταν νονός και το βάφτιζε εκείνη την ημέρα, δίδοντας του το όνομα του αγίου.

Τα πανηγύρια, εκτός από τη διασκέδαση και την αναψυχή των κατοίκων, που τα περίμεναν με χαρά από καιρό, εξυπηρετούσαν και κοινωνικούς σκοπούς. Οι νέοι βλεπόντουσαν, γίνονταν προξενεία, αντάλλασσαν απόψεις για μίσθωμα μαντριών από τους τσοπάνηδες και ξελύνονταν γεωργικές και κτηνοτροφικές διαφορές.

• 3.1.1 ΤΟ ΕΘΙΜΟ Τ' ΑΗ - ΓΙΩΡΓΗ

Σήμερα ημέρα τ' Αη - **Γιωργιού,**
κρίμα 'ναι Γιωργούλα και πολύ κακό,
γίνεται πανηγύρι, γεια σας το Χριστός Ανέστη.
Πάνε τα βόλια σαν βροχή,
κρίμα 'ναι Γιωργούλα και πολύ κακό,
κι οι σφαίρες σαν χαλάζι, γεια σας το Χριστός Ανέστη,
λάβωσαν τη Γιαννάκαινα,
κρίμα 'ναι Γιωργούλα και πολύ κακό,
στο χέρι και στο πόδι, γεια σας το Χριστός Ανέστη.
Και στο μικρό της δάχτυλο,
κρίμα 'ναι Γιωργούλα και πολύ κακό,
πο 'χει την αρρεβώνα, γεια σας το Χριστός Ανέστη.

(Παλιά δημοτικά τραγούδια Αργολιδοκορινθίας, 1998 – 2000)

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

Μία από της μεγαλύτερες γιορτές της χριστιανοσύνης είναι η εορτή του Αγίου Γεωργίου.

Άγιος, Μεγαλομάρτυς, γνωστός ως τροπαιοφόρος και θαυματουργός από τους περισσότερο τιμώμενους Αγίους του Χριστιανισμού και μάλιστα της Ορθόδοξης εκκλησίας. Τα περί του Βίου του είναι γνωστά από τα συναξάρια. Γεννήθηκε το 275 από εύπορους Χριστιανούς γονείς και διέθετε πολλά φυσικά και πνευματικά χαρίσματα. Κατετάγη νωρίς στις τάξεις του Ρωμαϊκού στρατού και τιμήθηκε με πολλές διακρίσεις και αξιώματα. Σταθερός όμως στη Χριστιανική πίστη του δεν δίστασε να δώσει την περιουσία του στη Χριστιανική κοινότητα και να δεχτεί το μαρτύριο που του επέβαλε ο αυτοκράτορας Διοκλητιανός το 305. Αποκεφαλίστηκε ύστερα από φρικτά βασανιστήρια. Η τιμή του Αγίου επεξετάθη από τον 4^0 αιώνα σε ολόκληρη την Ανατολή και από τον 5^0 αιώνα τιμάτε και στη Δύση. Η μνήμη του τιμάτε στις 23 Απριλίου, μετατίθεται όμως στη Δευτέρα του Πάσχα όταν συμπέσει προ της εορτής του Πάσχα επειδή οι ύμνοι της Εορτής έχουν αναστάσιμο χαρακτήρα. (Εγκυκλοπαίδεια δομή, Αθήνα 1974)

Η εορτή και γενικά η μνήμη του Αγίου Γεωργίου είναι πολύ στενά συνδεδεμένη με τη λαογραφική παράδοση του ελληνικού λαού από τους βυζαντινούς ακόμη χρόνους.

Όπως σε πολλά μέρη της Ελλάδας έτσι και στο χωριό της Πρόσυμνας (Μπερμπάτι) η λατρεία και η τιμή στον Άγιο έχει ιδιαίτερη σημασία για τους κατοίκους της. Άνθρωποι της αγροτιάς, του μεροκάματου, έβρισκαν την ευκαιρία σε κάθε γιορτή να απευθυνθούν στα Θεία με όποιον καλύτερο τρόπο μπορούσαν.

Η εκκλησία του Αϊ Γιώργη, ένα μικρό, εξοχικό εκκλησάκι ήταν πόλος έλξης όλου του χωριού και όχι μόνο στα διήμερα ή καμία φορά και τριήμερα πανηγύρια του. Οι ετοιμασίες γίνονταν με πολύ προσοχή πολύ καιρό πριν. Μέσα σε αυτές τις προετοιμασίες στη παράγραφο αυτή θα αναφέρουμε μόνο το Έθιμο του Αϊ – Γιώργη. Ένα έθιμο που θέλοντας να τιμήσουν τον καβαλάρη Άγιο αφιέρωναν στη μνήμη του τις ιπποδρομίες που διοργάνωναν με κέφι και μεράκι την ημέρα της μνήμης του. Στην περιοχή της Προσύμνης όπως και σε όλη την Ελλάδα την εποχή εκείνη (περίπου πριν 30 χρόνια) το άλογο ή σε κάποια χωριά το μουλάρι έπαιζε σπουδαίο ρόλο στις εργασίες των ανθρώπων. Έτσι το αγαπητό αυτό ζώο εκτός από τις εργασίες ως άμεσος βοηθός του ανθρώπου στη προκειμένη περίπτωση χρησιμοποιείται ως μέσο απόδειξης της αγάπης, της αφοσίωσης και της λατρείας προς την Αγιοσύνη του Αγίου Γεωργίου.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

Μέρες πριν το ξύστριζαν (με το ξυστρί ένα ειδικό εργαλείο το χτένιζαν για να γίνει όμορφο), του κούρευαν τη χαίτη, το πετάλωναν, του έκοβαν τα νύχια, του χτένιζαν την ουρά και το στόλιζαν με χάντρες και χαϊμαλιά (ανάλογα με το κέφι και την οικονομική δυνατότητα του ιδιοκτήτη).

Σαν σέλα χρησιμοποιούσαν πολύχρωμες κουρελούδες, έργα του αργαλειού. Μερικοί καβαλάρηδες χρησιμοποιούσαν μαζί με τις κουρελούδες και κεντητά λευκά σεντόνια. Μετά το τέλος της Θείας λειτουργίας και της λήξης του πανηγυριού προς το βραδάκι της ίδιας ημέρας ξεκινούσαν οι ιπποδρομείς με σοβαρότητα, υπευθυνότατα αλλά συγχρόνως σε ένα κλίμα που είχε να κάνει με τα πειράγματα και τα αστεία των υπόλοιπων συγχωριανών τους. Μετά από τον σκληρό αγώνα της ιπποδρομίας που ακολουθούσε μέσα από τα χωμάτινα ή πέτρινα μονοπάτια της Προσυμναίας γης οι καβαλάρηδες έφθαναν στο προκαθορισμένο τέρμα της διαδρομής (την κεντρική πλατεία) υπερήφανοι που τίμησαν τη μνήμη του Αγίου.

Ο αγώνας είχε λατρευτικό χαρακτήρα και τα κίνητρα του ήταν μόνο η απόδοση τιμής προς τον Άγιο. Το δώρο στον νικητή ήταν ένα απλό στεφάνι από λουλούδια και ο απέραντος σεβασμός των συγχωριανών του για τη μεγάλη του νίκη. «Την πρώτη φορά που νίκησα, χάρηκα πραγματικά, αγαλίασε η ψυχή μου» (Από συνέντευξη: Σκούρας Γεώργιος). Για ημέρες μετά και ίσως για όλο το χρόνο σε κάθε ευκαιρία συζητιόταν η επιτυχία του. Ακόμη και σήμερα μετά από 30 χρόνια (αφού ύστερα από μαρτυρίες κατοίκων της Προσύμνης το εν λόγω έθιμο έχει σταματήσει πριν από περίπου 30 χρόνια)

Για τα άλογα του Τσιριγώτη (ειδικά για τον Ψαρρή) που νικούσαν σχεδόν πάντα αναφέρονταν όλοι με μεγάλο θαυμασμό. Επίσης νικητές κατά καιρούς ήταν τα άλογα του Γεώργιου Σκούρα του Δημητρίου, Δημητρίου Κωνσταντίνου του Ιωάννου, Γεωργίου Κωσταντίνου του Ιωάννου και του Μιχαήλ Ζέρβα. Αξιοσημείωτες είναι οι φραστικές κόντρες των συμμετεχόντων στον αγώνα της ιπποδρομίας *(-τι λες μωρέ του τάδε το άλογο ήταν μόνο για δουλειά, όχι για τρέξιμο, - σαν μπουλντόζα έτρεχε κ.τ.λ.)*

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

3.2 Δωδεκαήμερο: Με μεγάλη χαρά περίμεναν και γιόρταζαν το Δωδεκαήμερο. Οι όμορφες οικογενειακές στιγμές, η σπιτικές λιχουδιές και η χαρούμενες φωνές πλημμύριζαν ευχάριστα το χωριού και όλα τα σπίτια. Η χαρά ήταν ακόμη μεγαλύτερη, αν τύχαινε να έχουν έρθει και ξενιτεμένοι που συχνά τέτοιες ημέρες επέστρεφαν από το εξωτερικό ή το εσωτερικό της χώρας για να ξαναζήσουν στιγμές ξεγνοιασιάς, χαλάρωσης και να βρεθούν πιο κοντά στα οικία τους άτομα και στη φύση. Κάτι που κάνουμε και σήμερα και πολύ πιθανό μπορεί να χαρακτηριστεί ως συνήθεια και έθιμο στο μέλλον.

Παραμονή των Χριστουγέννων έσφαζαν το χοιρινό,(όχι όλες οικογένειες) που το έτρεφαν όλο το χρόνο και έφτιαχναν παστό και λουκάνικα καπνιστά. Θα τονίσω σε αυτό το σημείο ότι το γουρούνι (χοίρος) αποτελούσε πηγή ζωής για την εκάστοτε οικογένεια που το έθρεφε. Από το χοιρινό δεν πετούσαν τίποτα. *«Ο χοίρος ήταν σαν ένα μπακάλικο, έτρεψε όλο το σπίτι» (Από συνέντευξη: Ουλή Ιωάννη).* Το χοιρινό είναι παμφάγο και βρώμικο ζώο, μιας και κυλιέται σε λάσπες και τρώει ότι ακαθαρσία βρει. Όμως το κρέας του είναι ιδιαιτέρως εύγεστο και μεγάλης θρεπτικής και θερμιδικής αξίας και τα προϊόντα που παράγει τα καταναλώνουν όλο το έτος. Από τις τρίχες του, έφτιαχναν βούρτσες, από το δέρμα του υποδήματα (γουρνοτσάρουχα), από τα αυτιά, τις μύτες, το κεφάλι το πεντανόστιμο παστό και άλλα πολλά προϊόντα.

Οι νοικοκυρές από την παραμονή των Χριστουγέννων ζύμωναν και κεντούσαν τις χριστουγεννιάτικες κουλούρες, με ιδιαίτερη προσοχή και τέχνη σχηματίζοντας σε κάθε κουλούρα τα άτομα του σπιτιού , τα πρόβατα, τα ζώα , τις εργασίες (όπως το όργωμα, το θέρισμα, το τρύγο), έφτιαχναν διάφορα γλυκά και στόλιζαν το σπίτι ανάλογα με την οικονομική δυνατότητα που είχε ο καθένας. Ιδιαίτερη γιορταστική βαρύτητα και σημασία είχε η Πρωτοχρονιά, αλλά και περισσότερες προλήψεις και δεισιδαιμονίες: Δε μάτωναν το χρόνο, δε δανειζόντουσαν, πρόσεχαν το ποδαρικό και θεωρούσαν τυχερό της χρονιάς εκείνον που θα του τύχαινε το νόμισμα της βασιλόπιτας και είχε και χρηματικό έπαθλο

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

3.3 Απόκριες: Οι απόκριες ξεκινούσαν από την Κυριακή του Τελώνου και του Φαρισαίου, που άνοιγε το Τριώδιο, μέχρι την Καθαρή Δευτέρα. Με ιδιαίτερη χαρά και κέφι γιόρταζαν τις Αποκριές. Μικροί, μεγάλοι, γυναίκες και άντρες, μασκαρευόντουσαν με πρωτότυπες στολές και σπάνιες επινοήσεις. *Πολλές φορές σύμφωνα με μαρτυρίες από τον κ. Δήμα (ιερέα της Πρόσυμνας) επινοούσαν και θεατρικά παιχνίδια.*

Την Κυριακή της Αποκριάς και προ πάντων την Κυριακή της Τυροφάγου και την Καθαρή Δευτέρα, όλοι οι μασκαράδες συγκεντρωνόντουσαν κάπου, σχημάτιζαν μεγάλη πομπή και περνούσαν από τους κεντρικότερους δρόμους του χωριού, για επίδειξη και ύστερα κατέληγαν συνήθως στην πλατεία, όπου η ευρυχωρία βοηθούσε το συγκεντρωμένο πλήθος και τους μασκαράδες να χορέψουν και να απολαύσουν το γιορταστικό θέαμα, κάτω από το βαρύ χτύπο του νταουλιού (τα παλιότερα χρόνια και της πίπιζας ή πιπίας) και του κλαρίνου (τα νεότερα έτη).

Κύριο μορφολογικό χαρακτηριστικό των εθιμικών αυτών εκδηλώσεων είναι η μάσκα και η μεταμφίεση (Ζωγράφου, 1999 σελ: 192)

Η Προσυμναίικη φαντασία, για να δώσει έντονο γιορταστικό χαρακτήρα στις Απόκριες, συναγωνιζόταν στις πλέον απίθανες μεταμφιέσεις και παραστάσεις. Έτσι μπορούσε κανείς να ιδεί παντός είδους μασκαράδες, σκυλιά, γάτες, οικιακά ζώα, πρωτότυπους μηχανισμούς, το γαϊτανάκι, φουστανελάδες, βλάχες, χρωματισμένους με μουτζούρα, ώχρα και λουλάκι, αράπη, πεθαμένου, παπά, γιατρού. *Ιδιαίτερη εντύπωση μου έκανε η αναφορά του κ. Δήμα (ιερέα της Προσύμνης και γέννημα θρέμμα της γης αυτής) στο ότι πολλοί νέοι έκαναν και δρώμενα έξω από την πλατεία και το ναό της Αγίας Αικατερίνης.* Τέτοια δρώμενα ήταν η ακολουθία του Επιταφίου, το μυστήριο του γάμου με ψεύτικα φυσικά πρόσωπα, η τέλεση κηδείας ή και βαφτισίων πολλές φορές εάν έβρισκαν κάποιο μικρό παιδί. Ο χορός και η διασκέδαση με τους μασκαράδες κρατούσε μέχρι αργά το βράδυ και πολλές φορές με φοβερό κρύο και βροχή. Τότε χόρευαν και το χορό «Πως το τρίβουν το πιπέρι» ο οποίος χορός είναι συρτός στα τρία με γύρισμα σε συρτό καλαματιανό και θεατρικός χορός. Ο χορός πολλές φορές απαρτιζόταν από τις λεγόμενες βρισιές (βωμολοχίες).

Οι χοροί που συνυφαίνονται με αυτές τις εκδηλώσεις ακολουθούν ένα αυστηρό τυπικό και τελούνται με συγκεκριμένη μορφή και ιεράρχηση εκείνη την ημέρα και ποτέ άλλοτε. (Ζωγάφου, 1999 σελ. 193)

Οι Απόκριες γιορτάζονταν με ιδιαίτερη χαρά και λαμπρότητα στα σπίτια, ιδίως την Κυριακή της Αποκριάς, την Κυριακή της Τυροφάγου και την Καθαρή

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

Δευτέρα. Συνήθιζαν να μαζεύονται σε γειτονικά και συγγενικά πρόσωπα όπου έτρωγαν παρέα και περνούσαν ευχάριστα. Μετά το φαγητό στην αυλή του σπιτιού άναβαν φωτιές και έριχναν πολλά ξύλα, για να πάει η φλόγα πολύ ψηλά και όταν κατακαθόταν η φωτιά την πηδούσαν, για να καθαριστούν από αρρώστιες και κάθε άλλο κακό.(εξαγνισμός – Διονυσιακά έθιμα)

3.4 Λαμπρογιόρτια: Με χαρά και ιδιαίτερη φροντίδα προετοιμασίας στο σπίτι, γιόρταζαν τη Λαμπρή. Από τη Μ. Δευτέρα άσπριζαν το σπίτι μέσα και έξω, σφουγγάριζαν το πάτωμα, έβγαζαν και έπλεναν όλα τα οικιακά σκεύη(με σπιτικό σαπούνι) εισόδους του Τη Μ. Τετάρτη ορισμένοι καλούσαν τους παπάδες και έκαναν ευχέλαιο στο σπίτι. Τη Μ. Παρασκευή επισκέπτονταν το νεκροταφείο, καθάριζαν τα μνήματα άναβαν το καντήλι του τάφου και προσέφεραν στο νεκρό κερί, λιβάνι και λουλούδια. Το ίδιο έκαναν και τη Λαμπρή ανήμερα.

Το Μ. Σάββατο ζύμωναν τις κουλούρες, τα κουλούρια και τα τσουρέκια, έβαφαν κόκκινα αυγά, (με κρεμμυδόφυλλα). Μεγάλη ιδιαιτερότητα κυρίως τα μεγαλύτερα παιδιά έδιναν στο σφάξιμο του πασχαλιάτικου οβελία. Πολλά παιδιά μαζεύονταν σε γειτονικά σπίτια και έβλεπα πως ο κύρης του σπιτιού σφάζει το αρνί (κυρίως) ή το κατσίκι και τραγουδούσαν. Οι νουνοί έστελναν στα βαφτιστήρια τους την Πασχαλιάτικη κουλούρα, κουλούρια, κόκκινα αυγά, λαμπάδα για την Ανάσταση, ρούχα και παπούτσια και κάθε λογής φιλοδωρήματα και πεσκέσια.

Στην Ανάσταση παρευρίσκονταν όλοι και αυτοί ακόμη οι λυπημένοι, αντάλλασσαν το Χριστός Ανέστη και το φιλί της Αγάπης, παρακολουθούσαν τη λειτουργία και επέστρεφαν για την πατροπαράδοτη μαγειρίτσα η οποία είχε μπει στη φωτιά από νωρίς το απόγευμα στο ξυλόφουρνο ή δίπλα στο τζάκι. Η χαρά της Λαμπρής ήταν ακόμη μεγαλύτερη, όταν παρευρίσκονταν και ξενιτεμένοι. *«Μια φορά θυμάμαι ήρθε και ο αδερφός μου από την Γερμανία, ώρε γλέντι που κάναμε σφάξαμε 3 αρνάκια και δεν κοιμηθήκαμε για 2 μερόνυχτα» (Από συνέντευξη: Κωσταντίνου Γεωργίου).* Το μεσημέρι της Λαμπρής στρωνόταν πλούσιο τραπέζι με το ψημένο πασχαλινό αρνί και το λαρύγγι δεν σταματούσε παρά μόνον όταν το ράντιζαν με κρασί. Το απόγευμα γινόταν η Αγάπη στην εκκλησία, όπου συμφιλιώνονταν όσοι ήταν μαλωμένοι.. Τα Λαμπρογιόρτια τελείωναν την Παρασκευή της Λαμπρής, με πανηγυρικό χαρακτήρα.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

Ο ΚΥΚΛΟΣ ΤΗΣ ΖΩΗΣ

Έθιμα γέννησης, βάφτισης, γάμου και θανάτου

4.1 Γέννηση: Κατά τη γέννηση αφήνουν ανοιχτά και απλωτά όλα τα πράγματα του σπιτιού, για να ξελευτερωθεί η έγκυος μια ώρα γρηγορότερα. Χρησιμοποιούν τη φράση «Άντε και καλή λευτεριά». Πιστεύουν ότι η γέννηση είναι μεγάλη δοκιμασία και ο κίνδυνος για τις επιπλοκές παραμονεύει και ιδιαιτέρως εκείνα τα χρόνια που υπήρχαν ελάχιστοι ιατροί. Χρησιμοποιούσαν τη παροιμία: «Η γκαστρωμένη είναι με το ένα πόδι στον τάφο» για να δείξουν τον κίνδυνο που παραφύλαγε. Μεγάλη χαρά έχει το σπίτι και ο πατέρας, όταν το πρώτο παιδί είναι σερνικό, γιατί έτσι διαιωνίζεται το όνομα της οικογένειας και δεν θα έδινε προίκα, οπότε διαφύλασε την πατρική περιουσία. Η λεχώνα, μετά τη γέννα, τρώει βραστά κρεμμύδια, συνήθως, τη λεγόμενη παπάρα, για να καθαρίσει. Το νεογέννητο πλένεται με χλιαρό νερό, και σπιτικό σαπούνι και γάλα πολλές φορές για να μην παρατρίψει.

Στο δωμάτιο της λεχώνας και του νεογέννητου τοποθετούν κάποια βότανα για να διώξουν τα κακά πνεύματα, μπαρούτι, απήγανο, λιβάνι και διάφορες μικροκλωστές, για τα ξωτικά, να μην μπορούν να βλάψουν τη λεχώνα και το νεογέννητο. Ακόμη τοποθετούν επάνω στο τραπέζι, ψωμί, λάδι, καρύδια, σύκα, νομίσματα, γλυκά και ιδίως μέλι, για να γλυκάνουν τις Μοίρες, που έρχονται την τρίτη ημέρα να μοιράνουν το νεογέννητο και να έχει τύχη και μια καλή ζωή μέχρι να έρθει η σειρά του να διαιωνίσει το είδος.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

Ύστερα από τη γέννηση και το μεγάλωμα του παιδιού με μητρικό γάλα και πνευματική τροφή (νανουρίσματα, παραμυθάκια) ακολουθεί το μυστήριο της Βάφτισης.

4.2 Βάφτισης: Η βάφτιση γίνεται με τον ανάδοχο, ο οποίος είναι εκείνος που στεφάνωσε το ζευγάρι κατά έναν άγραφο νόμο(σε εξαιρετικές περιπτώσεις μπορεί να είναι και ένα τυχαίο πρόσωπο),αυτό συμβαίνει όταν το παιδί, από κάποια έκτακτη ασθένεια, το τάξουν και να το ρίξουν στην εικόνα ενός αγίου για να το πάρει κάποιος τυχαίως να το βαφτίσει. Κατά κανόνα στο πρώτο σερνικό παιδί δίνεται το όνομα του παππού, πατέρα του πατέρα, και στο πρώτο θηλυκό παιδί το όνομα της γιαγιάς, μάνας του πατέρα. Συμβαίνει ακόμη στο πρώτο, κυρίως όμως στο δεύτερο παιδί να δίνεται όνομα αδελφού πεθαμένου ή άτεκνου, για τη διαιώνιση του οικογενειακού ονόματος και για να θυμίζει στους μεγαλύτερους την παρουσία του πεθαμένου. Οι σώγαμπροι, συνήθως, στο πρώτο τους παιδί, δίνουν το όνομα του πεθερού τους, ή της πεθεράς τους. Αν τύχει και πεθάνει ο πατέρας, πριν βαφτιστεί το παιδί, του δίνουν το όνομα του.

Μετά τη βάφτιση του παιδιού ο κουμπάρος, καθώς παραδίνει το παιδί στα χέρια της μάνας κουμπάρας της λέει και τούτα τα χαρακτηριστικά λόγια:

«Σου παραδίνω κουμπάρα το παιδί,
βαφτισμένο, μυρωμένο,
του θεού παραδομένο.
Να το φυλάς από φωτιά κι από γκρεμό
κι από κάθε τι κακό».

Ο νουνός (νονός) μοιράζει χρήματα και στους συγγενείς και σκορπίζει χούφτες κέρματα στα μικρά παιδιά, που παρευρίσκονται στη βάφτιση. Ακόμη πολλές φορές ο πατέρας του παιδιού ή ο παππούς όταν είναι να πουν το όνομα του παιδιού πως θα ονομαστεί βγαίνει διακριτικά έξω από το ναό και περιμένει με ανυπομονησία να έρθουν τα παιδιά να του πουν το όνομα. Όταν μια παρέα παιδιών έρθουν τότε ο παππούς σκορπά χρήματα και φιλεύει τα παιδιά χαρούμενος που έγινε αυτό. (Από συνέντευξη: Ιερέας Δήμας Κώστας)

Από το νουνό ή νονό που είναι και ο πνευματικός πατέρας για πολλά χρόνια, συνήθως μέχρι την ενηλικίωση του βαφτιστηριού, προσφέρονται, κατά διαστήματα και

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

μάλιστα στις μεγάλες γιορτές, διάφορα δώρα και συμβουλές. Πατροπαράδοτο έθιμο θεωρείται η προσφορά δώρων ιδιαίτερα τη Λαμπρή, από το νουνό στο βαφτιστήρι, κουλούρα, λαμπάδα, το πασχαλινό αβγό τα μεταγενέστερα χρόνια, κόκκινα αυγά, ρούχα και υποδήματα, χρήματα και κάθε λογής παιχνίδια.

Ο νουνός πρέπει να βαφτίζει μόνο αρσενικά ή θηλυκά παιδιά, γιατί αν βαφτίζει σερνικά και θηλυκά, επειδή θεωρούνται αδέλφια πνευματικά μεταξύ τους, δεν μπορούν να γίνουν αντρόγυνο, διότι έχουν δεσμούς ελαίου και πνεύματος. (Από συνέντευξη: Ιερέας Δήμας Κώστας)

Συχνά εάν ένας νονός βαφτίσει πάνω από ένα παιδί τα βαφτιστήρια του μεταξύ τους λέγονται λαδααδέρφια. *«Μετά το βαφτίσια ακολουθούσε και ακολουθεί γλέντι κυρίως στο σπίτι με όργανα και πλούσιο και εκλεκτό τραπέζι.» (Από συνέντευξη: Ιερέας, Δήμας)*

Ο γάμος αποτελούσε και αποτελεί σημαντικότατο στοιχείο της ζωής του ανθρώπου. Η ένωση δυο ανθρώπων υπό τις ευλογίες του Θεού και τα βλέμματα των ανθρώπων αποτελεί χαρά αλλά και λύπη για το χωρισμό της μητέρας από την κόρη.

4.3 Γάμος : Ο γάμος ως η δεύτερη κρίσιμη φάση της ζωής μετά τη γέννηση ανήκει στα διαβατήρια ή μεταβατήρια έθιμα (Λουκάτος, 1978)

Η μελέτη που ακολουθεί, είναι ενδεικτική των ποικίλων παραλλαγών του εθίμου, όπως παρατηρείται στον ελλαδικό χώρο. Το γαμήλιο τυπικό παρουσιάζεται, θα λέγαμε, «κοινότυπο» και ο χορός πλαισιώνει όλα σχεδόν τα επεισόδια. (Ζωγράφου, 2003). Από τα έθιμα και τις συνήθειες που σχετίζονται με τη παραδοσιακή ζωή η ανθεκτικότητα των γαμήλιων εθίμων παρουσιάζει αντοχή ακόμη και σήμερα, παρά τις ελάχιστες διαφοροποιήσεις.

Αυτό οφείλεται κυρίως στη μαγεία που είναι έντονα κυρίαρχη στο γάμο. (Μερακλής, 1984).

Το μεγάλο αίσθημα της χαράς φέρνει μαζί και το φόβο για τις βλαπτικές επιδράσεις των δαιμονικών και όπως αναφέρει ο Δ. Λουκάτος, *« ο γάμος αντέχει στη λαογραφική εθιμοτυπία του, γιατί αγρότες και αστοί φοβούνται τις μαγικές επιπτώσεις του και δύσκολα βγαίνουν από τις πατροπαράδοτες απαιτήσεις του».* (Λουκάτος, 1960).

Ο γάμος με τη νομική και λειτουργική του μορφή είναι ένα σύνθετο κοινωνικό γεγονός, ένας παμπάλαιος θεσμός που αποσκοπεί στη γονιμική ένωση των δύο φύλων και στη δημιουργία μιας κοινωνικής μικροομάδας. Ηεθιμική αυτή εκδήλωση ανάγεται στην πρωτόγονη προϊστορική μορφή του ομαδικού και στη συνέχεια ζευγαρωτού γάμου,

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

με κατάληξη στη σημερινή μορφή της μονογαμικής πυρηνικής οικογένειας (Φωτιάδης, 1982: σελ. 81)

Καλύτερη περίπτωση είναι να γίνεις γαμπρός στην Προσύμνη λόγω της μεγάλης προίκας που έδιναν στα κορίτσια τους.

Μεγάλη αντιπαράθεση και έχθρα υπήρχε για τους γαμπρούς των Λιμνών τους οποίους δεν ήθελαν σε καμία περίπτωση. Ενώ δεν έχει καταγραφεί ομαλός γάμος με Λιμνιάτη γαμπρό. Όσοι Λιμνιάτες έχουν παντρευτεί Προσυμναία την έχουν απαγάγει.

Χαρακτηριστικά οι Μπερμπατιώτες (Προσυμναίοι) έλεγαν: «Καλύτερα να πάρεις γύφτο, παρά Λιμνιάτη γαμπρό». Οι δε Λιμνιάτες ήσαν τυχαιροί όταν τους έκαναν γαμπρούς, διότι όλο το σπίτι εργάζεται για το γαμπρό όπως μας είπε ένας Λιμνιάτης (Από συνένετευξη: Δάσκαλος, κ. Τάσος Γεώργας)

Η γνωριμία του νέου ζευγαριού γινόταν στα πανηγύρια, στις αγροτικές και ποιμενικές ασχολίες. Πολλές φορές, όταν το συναίσθημα ήταν μεγάλο και ο πατέρας της κοπέλας δεν ήθελε κάποιον για γαμπρό του γινόντουσαν και απαγωγές το λεγόμενο «κλέψιμο» και όταν συνέβαινε αυτό το κουτσομπολιό έπαιρνε και έδινε. Η κοπέλα τότε ζούσε στο σπίτι του άνδρα της αλλά έπρεπε σύντομα να βρουν μια λύση, διότι συχνά απειλούνταν επεισόδια μεταξύ των δύο οικογενειών. Τις περισσότερες όμως φορές γινόταν με προξενείο. *«Στο χωριό πάντα υπήρχαν μία ή δύο κυρίως γυναίκες προξενήτρες.» (Από συνένετευξη: Χαμπέση Βασιλική).* Συνήθως ήταν ανύπαντρες και άσχημες αλλά είχαν όμορφο λόγο και πήγαινε η γλώσσα τους ροδάνι που λέει και ο λαός. Πήγαιναν λοιπόν στο σπίτι της νύφη κατά κόρον (σπανιότερα στου γαμπρού) και με παινέματα και λόγια έπειθαν εύκολα ή και δύσκολα πολλές φορές το πατέρα να δώσει την ευχή του και προίκα στο κορίτσι του για να στεφανωθεί και να ανοίξει νέο σπιτικό. Αξιοσημείωτα είναι και τα παζαρέματα μεταξύ τη προξενήτρας και δύο ατόμων του γαμπρού που συζητούσαν το θέμα τη προίκας με τον πατέρα της νύφης. Πολλές φορές η νύφη δεν ήξερε καν το γαμπρό και τα κλάματα και οι φασαρίες έπαιρναν και έδιναν εάν δεν της άρεσε ο γαμπρός. Όμως έπρεπε να συμφωνήσει και να ενστερνιστεί την άποψη του πατέρα της ήθελε δεν ήθελε. Σε αυτό βοηθούσε και η μητέρα της που την έπειθε με τη ψευτιά και την λοποδιτιά που διακατέχει το γυναικείο φύλο.

«Αν το προξενιό έληγε ευνοϊκά, καλούσαν και το γαμπρό στο σπίτι της νύφης με μουσικά όργανα και ακολουθούσε γλέντι μέχρι το πρωί με σφαχτά και το κρασί να ρέει

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

άφθονο καθώς και το έλεγαν σε όλο το χωριό για να χαρεί κι αυτό με τη σειρά του και κανόνιζαν την ημέρα των αρραβώνων.» (Από συνένετευξη: Χαμπέση Βασιλική).

«Το αρραβώνιασμα γινόταν στο σπίτι της νύφης από τον πατέρα του γαμπρού ή τον μεγαλύτερο αδελφό. Σ' ένα τραπέζι έβαλαν ένα εικόνισμα, στο οποίο σταύρωναν τα δαχτυλίδια, λέγοντας διάφορες προσευχές. Ο γαμπρός και η νύφη αντάλλασαν δώρα μεταξύ τους και προς τους συγγενείς τα χρήματα και οι λίρες είχαν την τιμητική τους. Ακολουθούσε τραπέζι και γλέντι μέχρι το πρωί και κανονιζόταν η ημέρα του γάμου.» (Από συνέντευξη: Ιερέας Δήμας)

«Ο αρραβωνιαστικός επισκεπτόταν ταχτικά το σπίτι της νύφης, έτρωγε και έφευγε. Ποτέ δεν έμενε στο σπίτι και σπάνια κυκλοφορούσε με το γαμπρό δίχως την παρουσία του γονέα ή του μεγαλύτερου αδερφού στα στενά και δρόμους του χωριού για να αποφευχθούν κουτσομπολιά.» (Από συνέντευξη: Ιερέας Κώστας Δήμας, Χαμπέση Βασιλική).

«Αν συνέβαινε καμιά φορά να χαλάσει το προξενείο, τα δώρα και από τις δύο πλευρές επέστρεφαν στους δικαιούχους και χαλούσε και το όνομα των δύο οικογενειών.» (Από συνέντευξη: Μπελεσιώτη Μαριάνθη, Ερμείνη Ελένη και Κυριάκου Ελένη).

Ως προίκα στη νύφης ο πατέρας έδινε χρήματα, κτήματα και ζώα, για τα οποία γινόταν ειδική συμβολαιογραφική πράξη με μάρτυρες το λεγόμενο Προικοσύμφωνο.

Κάποιες φορές έδιναν και διάφορα οικιακά σκεύη, όπως καζάνι, τεντζερέδες, ταψία, μαχαιροπίρουνα, πιάτα, παντός είδους γυαλικά, μασιά, σιδεροστιά, λυχνάρι, λυχνοστάτη, μπρίκι, πινακωτή, σκάφη, σκαφίδι, πλαστήρι, βαρέλια και είδη ρουχισμού, όπως βελέντζες, κουβέρτες, χιράμια, σεντόνια, πελαρίνες, στρώματα, πάπλωμα, σάισματα, ταγάρια, ντρουβάδες, μάλλινες κάλτσες, μαξιλάρια, πουκάμισα, πουκαμίσες, βράκες, φουστανέλες (παλιότερα), φουστάνια, τσαρούχια, τσεμπέρια,καναβίτσες, ζωνάρια, γι(ε)λέκα.

«Η ημέρα του γάμου ήταν πάντα Κυριακή, με ελάχιστες εξαιρέσεις.» (Από συνένετευξη: Ιερέας Δήμας Κώστας). «Τα παλιότερα χρόνια ή εάν κάποιος είχε ξαναπαντρευτεί και είχε μείνει χήρος ή ήταν μεγάλος σε ηλικία, το στεφάνωμα γινόταν στο σπίτι του με την παρουσία του παπά του κουμπάρου και ελαχίστων συγγενίδων όπως μας ανέφερε και η κα. Βασιλική Χαμπέση που τυχνάνει να είναι και παπαδοκόρη.»

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

«Ιδιαίτερη προετοιμασία γινόταν στο σπίτι του γαμπρού. Την Πέμπτη τρία αγόρια που είχαν μάνα και πατέρα, ανάπιαναν το προζύμι για τις πίτες, στο σπίτι του γαμπρού.» (Από συνέντευξη: Μπελεσιώτη Μαριάνθη, Ερμείνη Ελένη και Κυριάκου Ελένη).

Την Παρασκευή το πρωί γίνονταν τα καλέσματα των συγγενών και φίλων. Οι καλεσμένοι έστελναν πίτα ψωμιού, ένα σφαχτό και κρασί. Το Σάββατο έσφαζαν τα ζώα για το γάμο, γίδες, προβατίνες, τραγιά, κριάρια, αρνιά, και άρχιζε το γλέντι στο σπίτι του γαμπρού και στο σπίτι της νύφης. Συμπέθερος από τη σειριά του γαμπρού δεν επιτρεπόταν να πάει στο σπίτι της νύφης, ούτε από τη σειριά της νύφης να πάει στο σπίτι του γαμπρού. Αν πήγαινε τον μουτζουρώνανε και τον αλεύρωναν.

«Την Κυριακή, όλοι με άλογα και μουλάρια στολισμένα με λευκά και κόκκινα γαρύφαλα ή τριαντάφυλλα και μαντζουράνες και με τη συνοδεία μουσικών οργάνων πήγαιναν στο σπίτι της νύφης, για να παραλάβουν τα προικιά, παίρνοντας πάντα δρόμο από δεξιά για να πάει καλά ο γάμος.» (Από συνέντευξη: Μπελεσιώτη Μαριάνθη, Ερμείνη Ελένη και Κυριάκου Ελένη).

Το μαξιλάρι του γαμπρού, στολισμένο με κόκκινα γαρίφαλα, το παραλάμβανε ένα αγόρι που είχε μάνα και πατέρα. Τα προικιά φορτώνονταν στα άλογα και στα μουλάρια και μαζί με τους καβαλαραίους περνούσαν από τους κεντρικούς δρόμους του χωριού για επίδειξη, με τη συνοδεία πάλι μουσικών οργάνων και τραγουδιών, ενώ οι γειτόνισσες και ο κόσμος τα έραινε με κουφέτα και ρύζι. *«Τα προικιά παραδίδονταν στο σπίτι του γαμπρού.» (Από συνέντευξη: Μπελεσιώτη Μαριάνθη, Ερμείνη Ελένη και Κυριάκου Ελένη).*

Η νύφη στολισμένη με τα νυφιάτικα ρούχα που ήταν ένα λευκό φόρεμα που το έφτιαχναν μοδίστρες, πέπλο, και παπούτσια, συνοδευόταν στην εκκλησία από τον πατέρα της ή τα αδέρφια της και απ' όλο το συμπεθεριό της, όλοι ήταν ντυμένοι με τα καλά τους. Η νύφη βγαίνοντας από το σπίτι για την εκκλησία έσερνε το πόδι της, για να σύρει μαζί της και άλλες. Συχνά έγραφαν και ονόματα αγάμων γυναικών κάτω από τα καινούρια παπούτσια της νύφης και φεύγοντας από το σπίτι η νύφη δεν κοιτούσε πίσω.

Στην πορεία της προς το ναό το τραγούδι αλλά και κλάματα χαράς έπαιρναν ιδιαίτερη θέση. Πολλές φορές σταματούσαν και χόρευαν τη νύφη. Στην εκκλησία την περίμενε ο γαμπρός μαζί με τον κουμπάρο τον ιερέα και την οικογένεια του. Της πρόσφερε ανθοδέσμη και τη φιλούσε. Πάντα στο μάγουλο πάνω από το πέπλο. Η νύφη πολλές φορές στο τέλος της αναγνώστης του Αποστόλου, στο σημείο που λέει: *«Η δε*

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

γυνή ίνα φοβείται τον άνδρα», πατούσε με το αριστερό της πόδι το δεξιό του γαμπρού, για να τον εξουσιάζει και να τον έχει πάντα στο χέρι της.

Σε αυτό το σημείο πολλές φορές γίνονταν παρεξηγήσεις. *«Πολλές φορές έχουν διακοπεί και γάμοι σε αυτό το σημείο είτε οριστικά είτε για κάποια λεπτά μέχρι να αποκατασταθεί η λαβωμένη «τιμή» του γαμπρού.» (Από συνένετευξη: Ιερέα Δήμα Κώστα).*

Ο κουμπάρος, αφού έπινε το τελευταίο κρασί, από το ποτήρι που πρόσφερε ο ιερέας στους νεόνυμφους, έσπαζε το ποτήρι στο δάπεδο της εκκλησίας, για να μη συμβεί ποτέ κακό στο νέο ζευγάρι και να πάρει όλα τα κακά, τις κατάρες το σπασμένο γυαλί και έτσι όπως έγινε θρύψαλα να γίνουν τα κακά, οι κατάρες και το κακό μάτι για το νέο ζευγάρι.

Μετά το μυστήριο ακολουθούσαν οι χειραψίες και τα φιλιά. *«Ιδιαίτερη έμφαση οφείλουμε να δώσουμε στο σημείο που εάν μια γυναίκα πενθούσε και φορούσε μαύρο μαντήλι και ρούχα, την ώρα που πήγαινε να συγχαρεί και να ευχηθεί στο νιόπαντρο ζευγάρι, έριχνε πάνω στο κεφάλι της ένα ολόλευκο μαντήλι δίχως να το δέσει.»(Από συνέντευξη: Χαμπέση Βασιλική).* Αυτό το έκανε, διότι δεν ήταν σωστό να χαιρετήσει το νεό ζευγάρι με μαύρα ρούχα έστω κι αν αυτή πενθούσε. Το θεωρούσαν κακό σημάδι και γρουσουζιά.

Πολλές φορές ύστερα από το πέρας του Μυστηρίου, χόρευαν στο προαύλιο της εκκλησίας, πρώτα η νύφη, ύστερα η μητέρα της, ο πατέρας της, ο γαμπρός, η μητέρα του, ο πατέρας του, ο κουμπάρος και με τη σειρά όλοι οι συγγενείς.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

«Μετά το χορό οι νεόνυμφοι, ο κουμπάρος και το συμπεθεριό του γαμπρού, με τη συνοδεία των μουσικών οργάνων, που έπαιζαν ειδικούς σκοπούς άλλοτε πατινάδες και άλλοτε αρβανίτικα τραγούδια, πήγαιναν στο πατρικό σπίτι του γαμπρού,»(Από συνέντευξη: Μουσικός κ. Κουτσούρης Παναγιώτης), χωρίς να σταυρώσουν τους δρόμους , όπου η μάνα του γαμπρού ή η μεγαλύτερη στην ηλικία θεία, τους περίμενε στην πόρτα και τους προσφέρανε από μια κουταλιά μέλι. Για να τη μελώσουν εκεί έλεγαν το **Σίγνε περιστέρενε (Κοιτάχτε την περιστέρα)** που αναφέρω παρακάτω (βλ. Κεφάλαιο 8). Στη νύφη έδιναν ένα ρόιδο με το οποίο σταύρωνε την πόρτα και ύστερα το έσπασε για να έχει πλούτο, ευτυχία και να κάνει γρήγορα παιδί και κατά προτίμηση αγόρι για να συνεχιστεί και το όνομα απ' το σόι του γαμπρού σύμφωνα με τα πατροπαράδοτα ήθη και έθιμα αλλά και για να βοηθήσει στις εργασίες και στην διατήρηση της υπάρχουσας περιουσία του.

Ύστερα η πεθερά με ένα μαντίλι ένωνε τα κεφάλια τους και τους έπαιρνε μέσα στο σπίτι για να είναι πάντα αγαπημένοι και μονιασμένοι. Έμπαιναν όλοι οι συμπεθέροι και άρχιζε το φαγοπότι, τα τραγούδια και το γλέντι μέχρι τη Δευτέρα και πολλές φορές Τρίτη. Οι νεόνυμφοι αργά τη νύχτα αποσύρονταν για ύπνο στο νυφικό τους δωμάτιο.

Σημαντικότατο, λαογραφικό στοιχείο αποτελεί και το «σεντόνι». Την επόμενη ημέρα από τη τέλεση του Μυστηρίου, η πεθερά και οι συγγενίδες περίμεναν να δουν το ματωμένο σεντόνι δείγμα της αγνότητας και σεμνότητας της νύφης. *«Πολλές φορές γινόταν σαματάς και έστελναν την νύφη πίσω στο σπίτι εάν ήταν «πειραγμένη» (μη παρθένα) δηλαδή.» (Από συνέντευξη: Μπελεσιώτη Μαριάνθη, Ερμείνη Ελένη και*

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

Κυριάκου Ελένη). Επέστρεφε ύστερα από κάποιες μέρες ταπεινωμένη και εξευτελισμένη και για να τη δεχτεί πίσω ο γαμπρός του έδιναν αδρό χρηματικό ποσό και χωράφια που δεν είχαν συμφωνήθει για προίκα, τα λεγόμενα πανωπροίκια. Όμως το όνομα της είχε «λερωθεί» και τα κουτσομπολιά έδιναν και έπερναν στο χωριό σε μέρη όπως στα χωράφια, στο ποτάμι που έπλεναν, στο θέρο, στα καπνά.

Τη Δευτέρα γίνονταν τα (ε)πιστρόφια. Οι συμπεθέροι της νύφης πήγαιναν στο σπίτι του γαμπρού, όπου ακολουθούσε ένα είδος παινέματος της νύφης από τους συμπεθέρους της σειριάς του γαμπρού και ένα είδος κατηγόριας από τους συμπεθέρους της σειριάς της νύφης, σε μορφή διαλόγου, χωρισμένοι σε δύο αντιμέτωπα στρατόπεδα μέσα στη μεγάλη σάλα του σπιτιού. Ύστερα συμφιλιώνονταν και άρχιζε γλέντι και χορός, όλη την ημέρα.

4.4 Θάνατος: Όταν ο θάνατος ήταν θέμα ημερών (από αρρώστια ή λαβωματιά) τότε καλούσαν τον παπά να τον εξομολογήσει και να τον Κοινωνήσει. Δεν ήταν καθόλου μα καθόλου καλό να πεθάνει κάποιος δίχως να εξομολογηθεί και το κυριότερο να μην προλάβει να Κοινωνήσει τη Θεία Κοινωνία. Όταν ήταν στα τελευταία του συγγενείς, φίλοι και γνωστοί, αν βρίσκονταν μακριά ή και στην ξενιτιά, τους ειδοποιούσαν για να παρευρεθούν κοντά του, προ πάντων τα παιδιά του, αν ήταν γέρος, για να ακούσουν τις τελευταίες συμβουλές και παραγγελίες και για να πάρουν την ευχή του.

Εκείνος που πέθαινε στο σπίτι του και ανάμεσα στους δικούς του μακαριζόταν, ενώ εκείνος που πέθαινε χωρίς συγγενείς δίπλα του και μάλιστα στην ξενιτιά ή στα νοσοκομεία, πιστευόταν κακότυχος και ότι δεν έλιωνε εύκολα.

Μετά το ξεψύχισμα, κάποιος από τους κοντινούς συγγενείς, ιδίως μια ηλικιωμένη γυναίκα, έκλεινε τα μάτια και το στόμα του νεκρού, για να μην έχει το λείψανο του άσχημη όψη. Πίστευαν ότι έβγαινε η ψυχή του ανθρώπου και γι' αυτό και άνοιγε το στόμα του. Ύστερα το σώμα του νεκρού πλενόταν με χλιαρό νερό και με κρασί και σαβανωνόταν με λευκό υφαντό άπλυτο πανί. Το σάβανο, κερί και τη νεκρική αλλαξιά, οι γέροι τα φύλαγαν κλειδωμένα στην κασέλα τους από χρόνια πριν. Ύστερα ντυνόταν με τα καλύτερα του ρούχα, εάν ήταν ηλικιωμένος. Τους άγαμους αντιθέτως τους έντυναν στα λευκά, σαν γαμπρούς και σαν νύφες και μοίραζαν κουφέτα. Στη συνέχεια ίσιωναν και έδεναν τα πόδια, σταύρωναν τα χέρια και τοποθετούσαν πάνω στο στήθος ένα από τα εικονίσματα του σπιτιού, κυρίως της Παναγίας. Ύστερα τον τοποθετούσαν στη μέση της σάλας με κατεύθυνση ανατολική, πάνω σε μια πόρτα ή σε

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

μια φαρδιά τάβλα, έως ότου να φέρουν το φέρετρο. Στο μέρος του κεφαλιού και των ποδιών άναβαν λαμπάδες, έκαιγαν λιβάνι και όλες οι συγγενείς γυναίκες μαυροφορούσαν και μοιρολογούσαν. Όσο πιο νέος και κακότυχος ήταν τόσο περισσότερα και πιο ανατριχιαστικά τα μοιρολόγια.

Στο μεταξύ, με φωνές, κλάματα και μοιρολόγια, διαδιδόταν στο χωριό ο θάνατος, ενώ παράλληλα χτυπούσε η καμπάνα και ο κόσμος άρχιζε και μαζευόταν, ιδίως χήρες γυναίκες και άλλες χαροκαμένες, με κεριά, λουλούδια και φρούτα της εποχής και άλλα δώρα για να πάει σε άλλους με τη σειρά στον κάτω κόσμο.

Στο κεφάλι του νεκρού καθόταν η μάνα, η γυναίκα ή η αδελφή και γύρω γύρω οι άλλες γυναίκες και άρχιζε το μοιρολόι, ήρεμα, όταν ο νεκρός ήταν γέρος, και σπαραξικάρδιο, όταν ήταν νέος και ανύπαντρος ή φρεσκοπαντρεμένος. Πολλές φορές, σε θάνατο νέων και σε αλλεπάλληλους θανάτους μέσα στο ίδιο σπίτι, έκλαιγαν δυνατά, φώναζαν σπαραχτικά, ανακαλούσαν ονομαστικά το νεκρό, χτυπούσαν τα γόνατα, το στήθος και κάποτε με τα νύχια αυτό - τραυματίζονταν και ξεμαλλιάζονταν.

Οι άνδρες κάθονταν είτε στην αυλή είτε σε ένα διπλανό δωμάτιο αφού ασπάζονταν το νεκρό. Ποτέ δε μοιρολογούσαν και σπάνια έκλαιγαν. *«Ποτέ μου δεν εμοιρολόγησα και δεν έκλαψα μπροστά στον κόσμο. Θα γινόμουνα ρεζίλι των σκυλιών.»(Από συνέντευξη: Μουσικός κ. Κουτσούρης Παναγιώτης).* Κανόνιζαν κάποιες εργασίες όπως να καλέσουν το ιερέα να βρουν τάφο και φέρετρο να αγοράσουν υλικά για το τραπέζι μετά την κηδεία.

Οι κοπέλες έψηναν καφέ, προσέφεραν κονιάκ και παρηγορούσαν τους συγγενείς. Κάποιες άλλες κοπέλες και μάλιστα οι νέες, έβραζαν το σιτάρι, ζύμωναν και έψηναν τα παξιμάδια, ετοίμαζαν τις μποτίλιες με το κρασί ή το κονιάκ και τα τοποθετούσαν όλα σε καθαρά πανέρια, για να τα μοιράσουν στο νεκροταφείο, μετά την ταφή του νεκρού. *«Εγώ όταν πέθανε η αδερφή της μάνας μου, δεν πρόλαβα να την κλάψω, όλο καφέδες και στάρι έβραζα» (Από συνέντευξη: Χαμπέση Βασιλική).*

Μεγάλη τιμή για το νεκρό πιστευόταν ότι ήταν να παρευρεθεί στην κηδεία του, όσο το δυνατό περισσότερος κόσμος και εάν ήταν και ξενιτεμένος κόσμος ήταν ακόμη μεγαλύτερη τιμή. Πολλοί εύχονταν να πεθάνουν περπατώντας (να μην ταλαιπωρήσουν κόσμο στο να τους περιποιούνται εάν πέσουν στο κρεβάτι) και σε μια ημέρα που δεν θα έκοβαν τον κόσμο από τις εργασίες του.

Όταν κανένας πέθαινε απόγευμα ή βράδυ τον ξενυχτούσαν, γιατί έπρεπε ο πεθαμένος να μείνει στο σπίτι μια βραδιά. Τη νύχτα σταματούσαν τα μοιρολόγια και

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

συχνά άρχισαν τα ανέκδοτα κυρίως γυναίκες μη συγγενείς. Λένε χαρακτηριστικά «δεν υπάρχει γάμος δίχως κλάμα και κηδεία δίχως γέλιο.»

Όταν άρχισε η ώρα του αποχωρισμού από την οικεία του άρχισε μεγάλο κλάμα και γοεροί λυγμοί. Κατά την εκφορά χτυπούσαν πένθιμα οι καμπάνες, μαζευόταν ο κόσμος στην αυλή και στα γύρω σοκάκια, έρχονταν οι παπάδες με τον ψάλτη, διαβαζόταν τρισάγιο και ο κόσμος που ήταν μέσα έβγαινε έξω. Τέσσεροι νέοι σήκωναν το φέρετρο με το νεκρό συνήθως κάποιοι γνωστοί και αγαπητά πρόσωπα. Τους γέρους γονείς τους σήκωναν τα παιδιά τους ή οι γαμπροί τους. *«Εγώ θυμάμαι σήκωσα το φέρετρο της μακαρίτησας της μάνας μου» (Από συνέντευξη: Ουλής Ιωάννης).* Την ώρα που έβγαινε ο νεκρός από την πόρτα του σπιτιού, κάποιος από τους συγγενείς έσπαζε ένα πιάτο θέλοντας να δείξουν ότι ένα πιάτο έφυγε από το σπίτι τους και θα έχουν μια κενή θέση στο τραπέζι. Στην αυλή του σπιτιού σχηματιζόταν η πομπή. Μπροστά πήγαινε ένας κρατώντας το σκέπασμα του φέρετρου όρθιο, ακολουθούσε ο σταυρός και τα εξαπτέρυγα (τα παλιότερα χρόνια), οι παπάδες με τον ψάλτη, το φέρετρο με το νεκρό, οι λυπημένοι συγγενείς, οι άνδρες και τελευταίες οι γυναίκες και πίσω πίσω κοπέλες με τα πανέρια με τα ψωμιά και το σιτάρι και με τις μποτίλιες με το κρασί και το κονιάκ, για το συχώριο της ψυχής του νεκρού.

Η νεκρική πομπή περνούσε από τους κεντρικούς δρόμους με κατεύθυνση το νεκροταφείο. Όπως μου ανέφερε και ο ιερέας της Προσύμνης κ. Δήμας Κώστας, παλιότερα γυρνούσαν το νεκρό προς το χωριό αφού έφθαναν στο τελευταίο κομμάτι που φαινόταν το χωριό. Μου είπε ο κ. Δήμα ότι είχε γίνει αυτό και παρουσίατου σε μία κηδεία ένος μετανάστη που θάφτηκε στη Προσύμνη και όταν τους ρώτησε για πιο λόγο το κάνουν αυτό του απάντησαν το είχαμε παλαιά έθιμο και χάθηκε. *«Το έκαναν αυτό για να αποχαιρετήσει ο νεκρός για τελευταία φορά το χωριό.» (Από συνέντευξη: Ιερέα Δήμα Κώστα).* Εκεί αφού δινόταν ο τελευταίος ασπασμός, μέσα σε θρήνους και οδυρμούς, ανάλογα των περιπτώσεων, το φέρετρο με το νεκρό φερόταν στο νεοανοιγμένο τάφο. Εκεί έλυναν τα χέρια και τα πόδια, καθώς και τα σαγόνια, αφαιρούσαν το εικόνισμα, σκέπαζαν το πρόσωπο με την πετσέτα συνήθως κεντημένη στο χέρι (εργόχειρο) και κατέβαζαν το φέρετρο με το νεκρό στον τάφο, με τη βοήθεια δύο μεγάλων κομματιών σχοινιού. Ο ιερέας, αφού διάβαζε τρισάγιο, έριχνε σταυρωτά πάνω στο κεφάλι λάδι από το καντήλι της εκκλησίας, και με το φτυάρι χώμα με κρασί. Το φέρετρο σκεπαζόταν με το κάλυμμα του και με χώμα. Την ώρα της ταφής, όλοι έπαιρναν με τα χέρια τους λίγο χώμα και έριχναν πάνω στο καλυμμένο φέρετρο, λέγοντας: *«θεός σχωρέσοι τον».* Κατά την έξοδο του κόσμου, στην πόρτα του

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

νεκροταφείου, μοιράζονταν κόλλυβα, από σιτάρι βρασμένο, με σταφίδες και ρόιδα και κομμάτια ψωμιού, καθώς και κρασί ή κονιάκ, Πάντα σχεδόν στους άγαμους τους έντυναν με γαμπριάτικα ή νυφιάτικα ρούχα αντίστοιχα και μοίραζαν, κουφέτα.

Έπειτα πήγαιναν στο σπίτι του νεκρού ή σε ταβέρνα και έτρωγαν την λεγόμενη σούπα της κηδείας που ήταν ψαρόσουπα σε ημέρες νηστείας όπως μας επιβεβαιώνει και ο ιερέας Δήμας και σπάνια κρεατόσουπα. *«Οι Μπερμπατιώτες είναι πιστοί Χριστιανοί. Πάντοτε έτρωγαν ψάρια ύστερα από την κηδεία. Σπάνια έτρωγαν κρέας όταν δεν υπήρχαν ψάρια και ποτέ σε ημέρες νηστείας δεν έτρωγαν κρέας» (Από συνέντευξη: Ιερέας Δήμας Κώστας).* Αυτό το έκαναν για να συγχωρέσουν το νεκρό αλλά ο κρυφός χαρακτήρας αυτού του «εθίμου» ήταν σημαντικότερος για τους ζωντανούς. Ο απώτερος σκοπός του εθίμου ήταν στο ότι ήθελε ο ζωντανός μέσω του φαγητού και της κοινωνικοποίησης να «ξεχάσει» το νεκρό, να φάει και να δυναμώσει και έτσι να ενταχθεί πάλι όσο μπορεί γρηγορότερα στην κοινωνία και στη ζωή.

Για την ανάπαυση της ψυχής του νεκρού αλλά και για τη μνήμη του έκαναν λειτουργίες και μνημόσυνα με κόλλυβα, στις τρεις ημέρες μετά το χαμό του τα λεγόμενα τριήμερα, στις εννέα ημέρες τα νιάμερα, σαράντα ημέρες, εξάμηνα και χρόνια του νεκρού. *«Έπειτα από το χρόνο κάθε χρόνο όποιος ήθελε έκανε για το καλό όπως μου είπαν» (Χαμπέση Βασιλική, Μπελεσιώτη Μαριάνθη, Ερμείνη Ελένη και Κυριάκου Ελένη)* και για τη μνήμη και να αναπαυθεί η ψυχούλα του πεθαμένου μνημόσυνο. Κάποιες φορές διάβαζαν το νεκρό με τρισάγια και ευχές.

Οι συγγενείς γυναίκες μαυροφορούσαν αρκετά χρόνια (3-4) και οι χήρες όλη τους τη ζωή(παλιότερα). Ακόμη το μαύρο μαντήλι δε το έβγαζαν ποτέ από το κεφάλι τους όπως πολλές φορούσαν και τη βέρα τους. Στα πέντε ή και στα εφτά χρόνια γινόταν η ανακομιδή των οστών του νεκρού(το ξέθαμα.) Τα οστά πλένονταν με κρασί και αλείφονταν με λάδι. Ύστερα τα έβαλαν σε λευκοκέντητο σεντόνι, και το τοποθετούσαν στην εκκλησία και τα διάβαζαν. Πολλές γυναίκες μάλιστα έπαιρναν τότε τα χρυσά δόντια του νεκρού (υπήρχε μια συνήθεια να βάζουν αντί για κοκάλινα εάν τους έλειπε κάποιο δόντι χρυσό) και τα έλιωναν σε κοσμηματοπώλη και έφτιαχναν αλυσίδα ή σταυρό για να το φορούν πάνω τους και να νιώθουν και να τιμούν το νεκρό. *«Να, εγώ φορώ την αλυσίδα της μακαρίτησας της μάνας μου από τα δόντια του παππού μου» (Από συνέντευξη: Χαμπέση Βασιλική).*Ύστερα τα έβαζαν είτε πάλι στο τάφο είτε σε κοιμητήριο που είχε η εκκλησία.. Σπάνια κάποιος νεκρός δεν είχε λιώσει εάν συνέβαινε αυτό έκλειναν τον τάφο και πήγαιναν ύστερα από 3-4 χρόνια να τον ξεθάψουν. Εάν πάλι δεν είχε λιώσει έλεγαν ότι

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

είχε αμαρτίες πολλές και τον είχαν «διαβάσει» να μη λιώσει. Βαριά κατάρα πουέλεγαν οι γυναίκες σε άντρα που τους έκανε μεγάλο κακό ήταν: «να μη σώσεις να λιώσεις».

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

Γεωργικές – Κτηνοτροφικές ασχολίες και άλλα επαγγέλματα

5.1 Γεωργία και θέρος

Η γεωργία είναι ένα επάγγελμα που είναι σαφώς και άρρηκτα συνδεδεμένο με τη γη. Είναι συνδεδεμένο με την καλλιέργεια της, τη φροντίδα της και τη βοήθεια της να παράγει όσο το δυνατόν περισσότερα και καλύτερης ποιότητας προϊόντα για να τα χρησιμοποιήσουν είτε για οικονομικό όφελος, είτε για χρήση δική τους (για φαγητό).

Όλη τους τη ζωή είχαν μια άρρηκτη σχέση με τη γη. Έτσι όλο το χρόνο έκαναν κάποιες εργασίες είτε για να δυναμώσουν το χωράφι (με όργωμα, ρίχνοντας κοπριά) είτε για να ασχοληθούν με κάτι παρεμφερές. Αν δεν έχουν δικό τους ζευγάρι για το όργωμα σεμπρεύουν με έναν άλλο και αλληλοβοηθούνται όλο το χρόνο. *«Έτσι τόχα κάνει κι γω όταν ήμουν μικρός και φτωχός.» (Από συνέντευξη: Σκούρα Κωσταντίνο και Κωσταντίνου Γεώργιο).* Έτσι από τους καλοκαιρινούς μήνες ακόμη ασχολούνταν. Έβρισκαν και καθάριζαν το αλέτρι, το σπόρο, τα ξινάρια, τη σβάρνα, τη ξυώνη. Το σπόρο του σιταριού τον αγιάζουν στην εκκλησία την ημέρα του Σταυρού καθώς και ορισμένα εργαλεία κάποιοι. Ακόμη κάποιοι κάτοικοι παίρνουν αγιασμό και ποτίζουν τα ζωντανά τους ή το ρίχνουν στα χωράφια τους για καλή και αποδοτική σοδειά.

Το Σεπτέμβρη κυρίως καθαρίζουν τα χωράφια από κάποια χορτάρια που έχουν φυτρώσει ή πέτρες που έχουν βρει μέσα στο χωράφι και θάμνους με κάθε τρόπο προετοιμάζουν το χωράφι, ιδίως όταν πρόκειται να σπείρουν σιτάρι και κουβαλούν φουσκί από τα μαντριά για να λιπάσουν με φυσικότατο τρόπο το χώμα με τα απαραίτητα θρεπτικά συστατικά.

Κυρίως στην αρχή φυτεύουν τα όσπρια (φασόλια, φακές και άλλα). Ύστερα μετά το Σεπτέμβρη στα μέσα Οκτωβρίου σπέρνουν το στάρι. Μια φράση που λένε όταν

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

μαζεύουν τα σιτηρά ή κάποια άλλα προϊόντα από τη γη ή όταν σπέρνουν είναι καλή σοδειά και καλά μπερκέτια.

Στο φαγητό έτρωγαν την κουλούρα, που είχε ζυμωθεί από το σιτάρι της περσινής εσοδείας και φυλαγόταν κρεμασμένη στο εικόνισμα, για να δυναμώσουν και να είναι γεροί σε όλο το διάστημα της σποράς.

Όταν αρχίσει ο καιρός και ξεσταίνει στα μέσα της άνοιξης ξεβοτανίζουν το σιτάρι από τα αγριόχορτα όσοι έχουν σπείρει σιτάρι.

Φθάνοντας στο θέρο Ιούνιο (Θεριστής) ξεκινούσαν παρέες παρέες και σπάνια έβαζαν εργάτες για τη συγκομιδή του καρπού. Ο θέρος έπαιρνε πανηγυρικό χαρακτήρα με τραγούδι, (δεν αναφέρθηκαν ειδικά τραγούδια για το θέρο) χορό και πειράγματα πολλές φορές. Όλο εκείνο το διάστημα οι άνθρωποι κοιμόντουσαν στο ύπαιθρο, κάτω από το φως των αστεριών και το φεγγάρι ήταν το προσκέφαλο τους. Σπάνια πήγαιναν σπίτι, κυρίως για να μαγειρέψουν ή να πλυθούν και να αλλάξουν ρούχα. Τα θερισμένα στάχυα τα έκαναν χερόβολα και τα χερόβολα δεμάτια, που τα κουβαλούσαν στα *θεμωνοστάσια* και έκαναν τις θεμωνιές. Όμως που είπαν οι κάτοικοι της Πρόσυμνας, ο θέρος ήταν από τις δυσκολότερες εργασίες κυρίως λόγο της θερμοκρασίας και της ποσότητας. *«Μας έβγαινε το λάδι παιδί μου, κολούσαμε ολάκεροι, στάζαμε ίδρωμα ποτάμι» (Από συντέντευξη: Ουλή Ιωάννη, Σκούρα Παναγιώτη, Κουτσούρη Παναγιώτη).*

Τελειώνοντας το Θέρισμα, πήγαιναν τα δεμάτια στο αλώνι για αλώνισμα με τα ζα ή τα άλογα ή μουλάρια. Τα αλώνια κάτω ήταν πλακόστρωτα και είχαν πολλοί καρπό πάνω στα στάχυα. Όπως μου είπε έναν ειδικός με τα άλογα τα άλογα της Προσύμνης ήταν κοντοκαμωμένα λόγο του κακοτράχαλου δρόμου και εδάφους της περιοχής. *«Το μυστικό Βασίλη, μου είπε ήταν όχι να κάνεις το άλογο ή το μουλάρι να αλωνίσει, αλλά να το καταφέρεις να το βάλεις μέσα στο αλώνι.» Ύστερα μου το εξήγησε. «Τα άλογα ή τα μουλάρια φοβόντουσαν να μπουν μέσα στο αλώνι , διότι γλιστρούσε υπερβολικά λόγο του καρπού και φοβόντουσαν». (Από συνέντευξη: δεν ήθελε να αναφερθεί ονομαστικά).* Τα άλογα ή τα μουλάρια έφερναν γύρους, πατούσαν και έτριβαν τα στάχυα, σέρνοντας πίσω το *ντουγένι,* το οποίο από κάτω είχε δόντια, για να κόβει και πάνω στο οποίο καθόταν κάποιος και οδηγούσε τα ζώα. Όταν τα μουλάρια ή

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

τα άλογα στους πρώτους γύρους κατούραγαν ή κόπριζαν, έλεγαν ότι θα είναι πλούσια η εσοδεία. Ύστερα από το αλώσιμα ξέζευαν τα άλογα ή τα μουλάρια τα πότιζαν τα καθάριζαν και σειρά είχε το λεγόμενο λίχνισμα. Μετά μάζευαν το σωρό στη μέση του αλωνιού και άρχιζαν το λίχνισμα, για να ξεχωρίσει το σιτάρι από το άχυρο. Έκανα το σταυρό τους και έλεγαν προσευχές για να έχει αεράκι και να *λιχνίσουν* όσο μπορούν πιο σύντομα.

Οι ευχές που ακούγονταν από το θέρο μέχρι το αλώνισμα ήταν: *«Καλά μπερκέτια», «Καλοφάγωτα, και τον χρόνου με υγεία», «και του χρόνου με διπλή σοδειά»*

Ύστερα αφού είχε ξεχωρίσει ο καρπός μετά από την τόσο κοπιαστική και πολυήμερη εργασία σάκιαζαν το σιτάρι και μετρούσαν τα σακιά για να ιδούν πόσα σακιά θα κάνουν. Το άχυρο που περίσσευε από το ξεχώρισμα του καρπού αποτελούσε τη τροφή των ζώων και μεταφερόταν στον αχυρώνα .

Ακόμη φύτευαν και μποστάνια, με φασόλια, φακές πολύ παλιότερα ροβίτσα, κριθάρι, βρώμη και άλλα δημητριακά

5.2 Ελαιοκομία

Το χωριό παράγει αρκετό και πλούσιο λάδι. Οι ελαιώνες του αρχίζουν με τα χρόνια ύστερα και με την απαγόρευση του καπνού (που παλιότερα ζούσε το χωριό) να λαμβάνουν τεράστιες εκτάσεις. Η περιοχή της Πρόσυμνας ανέκαθεν ευνοεί την καλλιέργεια της ελιάς.

Η καλλιέργεια της ελιάς άρχισε πριν 60έτη (ίσως και παλιότερα) δειλά δειλά, γιατί ήταν σε βάρος της κτηνοτροφίας και της καλλιέργειας των καπνών. επειδή άρχισαν πλέον οι τόποι να καλλιεργούνται και να περιορίζεται η ελεύθερη βοσκή των γιδοπροβάτων. Η Ελλάδα από τα αρχαία χρόνια καλλιεργούσε το λάδι. Έχουν βρεθεί ουκ ολίγες φορές στην ευρύτερη περιοχή του Άργους πιθάρια με ελιές ανέπαφες από το χρόνο από τα αρχαία χρόνια καθώς και υπεραιωνόβιες ελιές. Τις ελιές είτε τις φύτευαν ήμερες, αλλά κυρίως για καλύτερη αντοχή και καλύτερο καρπό φύτευαν άγριες και ύστερα τις κέντρωναν. Το κέντρωμα αποτελεί μια ειδική διαδικασία με την οποία τροποποιούν την άγρια ελιά ή αμπέλι ή οτιδήποτε άλλο σε ήμερο γινόταν ύστερα από τρία περίπου χρόνια. Πολλοί παλαιοί τόνιζαν και τα μερομήνια με βάση το φεγγάρι που έπρεπε να γίνει το κέντρωμα μάλιστα έλεγαν ότι εάν γίνει το κέντρωμα ύστερα από αυτές τις ημέρες που συμβούλευαν θα αργούσε να

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

κάνει καρπό. Ύστερα από μαρτυρίες κάποιοι νεαροί κυρίως που κέντρωναν όποτε ήθελαν μη ακούγοντας τις συμβουλές των μεγαλυτέρων κατέστρεφαν την ελιά, διότι δεν έκανε καρπό ή έκανε ελάχιστο και μέτριας ποιότητας.

Τα κεντράδια τα έπαιρναν από ελιές κορωνιές, μανακοελιές, λαδοελιές, αγουρομανακοελιές, ιδιαίτερη προτίμηση έδιαναν στις κορωνέικες για το ονομαστό λάδι που έδιναν.

Το κλάδεμα της ελιάς, μέχρι σήμερα, γίνεται το Γενάρη, και το όργωμα την άνοιξη. Τα παλαιότερα έτη τις λίπαιναν με φουσκί, τώρα πλέον δυστυχώς με τεχνητά, χημικά λιπάσματα.

Το μάζεμα του καρπού, μέχρι σήμερα, γίνεται το Δεκέμβρη. Η ελιά στρώνεται όλη γύρω γύρω με τα λιοπάνες και ο καρπός ρίχνεται με τα χέρια ή και με ειδικά εργαλεία (χτένια λέγονται).

Όταν μαζευόταν ο καρπός τον πήγαιναν σε ελαιοτριβείο. Τα παλαιότερα χρόνια, για την πολτοποίηση του καρπού χρησιμοποιούσαν πρωτόγονα μέσα, όπως το χειροκίνητο στούμπο μέσα σε πέτρινη σκάφη, το πλάκωμα των τσουβαλιών με μεγάλες πέτρες, τη χρήση πολύ ζεστού νερού για να ξεχωρίσει το λάδι κ.ά.

Οι λιτριβειαραίοι φορούσαν μακριές ποδιές από γιδίσιο δέρμα, δούλευαν σκληρά και ήταν πάντα ιδρωμένοι από το ζεστό νερό, γι' αυτό και δεν άφηναν να είναι οι πόρτες ανοιχτές την ώρα που *θέρμιζαν για να ξεχωρίσει το λάδι.*

Ο νοικοκύρης, που έβγαζε λάδι, ήταν υποχρεωμένος να πάει στους λιτριβειαραίους ψωμί, φαγητό, κρασί, τηγανίτες καθώς και να τους δώσει ποσοστό από το λάδι που θα έβγαζε.

Πλούσιος νοικοκύρης, ήταν εκείνος που ξεπέρναγε τις 180 οκάδες λάδι(παλιότερα μονάδα μέτρησης ήταν η οκά). *«Θυμάμαι όταν έβγαλα 230 οκάδες λάδι. Πω πω όλοι έλεγαν αχ πούστη μουσικέ, μια τα κονομάς με το βιολάκι, μία με το λαδάκι»Από συνέντευξη: Μουσικός Κουτσούρης Παναγιώτης).* Τα τελευταία τριάντα χρόνια το χωριό έχει σημαντική αύξηση ελαιοπαραγωγής, ώστε το λάδι να είναι και να αποτελεί σημαντικό εισόδημα, ύστερα και από την απαγόρευση της καλλιέργειας των καπνών που αποτελούσαν το κυριότερο εισόδημα τα παλιότερα έτη.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

5.3 Κτηνοτροφία

Ήταν μια από τις σημαντικότερες απασχολήσεις των κατοίκων χωριού. Τα προϊόντα που έδινε η κτηνοτροφία δηλαδή το κρέας, το γάλα, το μαλλί, τα δέρματα και η κοπριά τα χρησιμοποιούσαν για ιδία χρήση και για εμπόριο. Στο χωριό της Προσύμνης λειτουργούν ακόμη και σήμερα δύο σημαντικά τυροκομεία, όαση οικονομικής ευρωστίας των κατοίκων.

Πολύ καλής ποιότητας είναι η Προσυμναίικη γραβιέρα και μυτζήθρα. (Λεύκωμα Δ. Μυκηναίων, 2005).

Οι βοσκότοποι έχουν χαρακτηριστικές ονομασίες όπως: *Αετοράχη, φαράγγι, λάκα, λόγγος, ξάγναντο, πλαγιά, ρεματιά.(ότι ονομασία ήθελε έδινε ο καθένας ανάλογα με το τι είχε δει ή ακούσει).* Οι κυριότερες τροφές των γιδοπροβάτων από τους βοσκότοπους είναι τα παντός είδους άγρια χόρτα, το πουρνάρι, το σφεντάμι, η γκορτσιά, τα γκόρτσα, τα βελόνια, οι αγριελιές, τα κούμαρα, τα αγριόσυκα. Παράλληλα, για ενίσχυση της τροφής τους, ιδίως τους χειμερινούς μήνες, χρησιμοποιούν το κριθάρι, τη βρώμη, το αραποσίτι, το βαμπακόσπορο και άλλα φυράματα (τα σημερινά χρόνια τα χρησιμοποιούν κατά κόρον).

Τους ανοιξιάτικους και καλοκαιρινούς μήνες έως τα μέσα φθινοπώρου έβοσκαν στα βουνά και στα λαγκάδια και τρέφονταν με ότι έβρισκαν.

Τον Οκτώβρη τα γιδοπρόβατα κατεβαίνουν από τα ορεινά μέρη στα χειμαδιά για να ξεχειμάσουν λόγο του κρύου και της βροχής. Στα χειμαδιά κάθε τσοπάνης έχει το μαντρί του, σε χώρο ιδιόκτητο, ζεστό και απαγκερό. Το κάθε μαντρί είναι σκεπασμένο και προστατευμένο από άγρια ζώα, ζωοκλέφτες και το κρύο. Το προαύλιο του μαντριού, που μένουν τα γιδοπρόβατα, είναι ακάλυπτος χώρος και εκεί βγαίνουν για να τρέξουν και να λιαστούν τις ηλιόλουστες ημέρες. Εκεί υπάρχουν οι λεγόμενες κορύτες για την τροφή και το νερό. Το άρμεγμα ήταν μια επίπονη διαδικασία και κουραστική. Για τη συλλογή του γάλακτος χρησιμοποιούσαν τις καρδάρες και τις

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

τέσες. Τα άρμεγαν δύο φορές την ημέρα για να πάρουν το πλούσιο σε θρεπτική αξία γάλα για να το χρησιμοποιήσουν είτε αυτόνομο είτε για βάση για γαλακτοκομικά προϊόντα. Τα χέρια των τσοπάνων ήταν πάντα σκληρά και σκασμένα από το άρμεγμα.

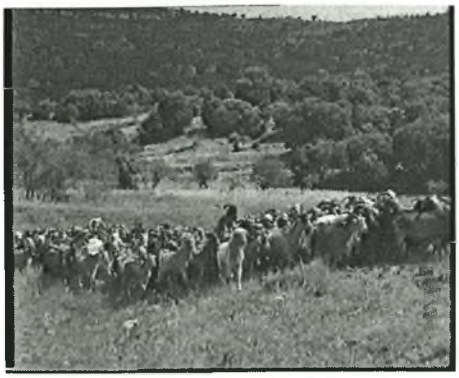

Τον Απρίλη, φεύγουν από το μαντρί και ανεβαίνουν στα ορεινά μέρη, όπου στήνουν τη *στρούγκα,* κοντά σε δέντρα και νερό.

Κάθε βοσκός έχει μέσα ύδρευσης, είτε τεχνητά (βρύση πηγάδι), είτε φυσικά (πηγή), είτε μεταφέρει νερό με βαρέλια από μια κοντινή πηγή.

Τον Ιούλιο - Αύγουστο γίνεται το *μαρκάλισμα* των γιδοπροβάτων από τα βαρβάτα (ή βαρβατσέλια) δηλ. τραγιά και κριάρια του κοπαδιού, όταν οι γίδες και οι προβατίνες, βρίσκονται σε κατάλληλη εποχή.

Το πρόβατα κυοφορούν κατά περίεργο τρόπο. Κατά κανόνα κάνουν περίπου 5 μήνες. Το αξιοπερίεργο που μου είπε ένας βοσκός είναι ότι κάνουν 4 μήνες και 25 ημέρες πριν από τα Χριστούγεννα μετά τα Χριστούγεννα η κυοφορία κρατούσε 5 μήνες ακριβώς. Σε εποχή που τα γιδοπρόβατα έχουν πάει στα χειμαδιά, αρχίζουν να γεννούν. Συνήθως γεννούν 2 – 3 μανάρια όπως λέγονται. Σπανιότερα γεννούν παραπάνω. Πολλές φορές γεννιούνται και νεκρά. Σπάνια έχουμε επιπλοκές στη γέννα. Εάν η γίδα γεννήσει πάνω από 2 κατσίκια διαλέγει πιο θα ταΐσει και το 3ο δεν το αφήνει να βυζάξει. Το ρόλο της γίδας αναλαμβάνει ο τσοπάνης που με τις μποτίλιες το ταΐζει για να του ζήσει. Στις προβατίνες δεν έχουμε τέτοιο πρόβλημα.

Την άνοιξη (Μάρτη - Απρίλη) ή το φθινόπωρο (Σεπτέμβρη - Οκτώβρη) γίνεται το *μουνούχισμα.* Το κάνει ειδικός τσοπάνης ή κτηνίατρος. Μουνουχίζουν τα κριάρια και τα τραγιά, μετά το δεύτερο χρόνο, που θέλουν να κρατήσουν για κρεατοπαραγωγή ή για (οδηγό) αρχηγό του κοπαδιού. Μουνουχίζουν και όσα δε θέλουν πια για την αναπαραγωγή, λόγω ηλικίας, μετά τον έβδομο χρόνο, για να ξεμυρίσουν (από τη βαρβατίλα όπως λέγεται στη δημοτική) και να προοριστούν για κρεατοπαραγωγή.

Κατά τους μήνες Μάη - Ιούνη γίνεται ο *κούρος* των προβάτων πρώτα και ύστερα Ιούνη - Ιούλη και των γιδιών. Ο κούρος αποτελεί μια μεγάλη γιορτή για το τσοπάνη

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

και μεγάλη χαρά για τους φίλους και συγγενείς Πολλοί φέρνουν και όργανα και βάζουν 2 ή και 3 κατσίκια στη σούβλα ή βραστό.

Ο κούρος παίρνει συνήθως πανηγυρικό χαρακτήρα. Πριν από μέρες σφάζουν ένα στέρφο και ακονίζουν τα ψαλίδια τους με πέτρες τις λεγόμενες ακόνια Ο κούρος των γιδιών γίνεται στις στρούγκες ή στο μαντρί, σε περιορισμένο χώρο, γιατί είναι ατίθασα και φεύγουν. Τα τοποθετούν σε ειδικές διχάλες από ξύλο που είναι στερεωμένες βαθιά στο έδαφος για να μένουν ακίνητα και τα κουρεύουν. Πολλές φορές στα τραγιά αφήνου τα λεγόμενα «φτερά» για να τρέχουν και να ανεμίζουν στον αέρα.

Τα πρόβατα τα κουρεύουν μέσα στο μαντρί δίχως να τα περιορίσουν, διότι είναι ήσυχα και δεν δημιουργούν κανένα πρόβλημα. Ύστερα από τον κούρο αφήνουν τα ζώα να βοσκήσουν στο ύπαιθρο και πλένουν τα εργαλεία τους με αγιασμό και ραντίζουν τα γίδια για το κακό μάτι αφού τα σταυρώσουν τρεις φορές.

Από τα γιδίσια μαλλιά, κατασκευάζουν, κάπες και χοντρά στρώματα, τα λεγόμενα *σαγίσματα.* Η χρήση των μαλλιών των προβάτων, έπειτα από κατάλληλη επεξεργασία, είναι μεγαλύτερη από τη χρήση των μαλλιών των γιδιών.

Ονομασίες των γιδιών από το χρώμα: *Άσπρη, γκιόσα, κόκκινη, κόρμπα, λαγουδή, καφετιά, λιάρα, λιανονούρα, Παρδαλή, Ρούσα, Ψάρα κατράμη, παρδάλο, μούσικα, κόρμπα, γκέσα.*

Ονομασίες των γιδιών από τα κέρατα, και το μαστό:

Κουλουροκέρα, μαλτέζα. Μονοβόζα,. Μονοκέρα.

Ονομασίες των **προβάτων από το χρώμα.:** Αραπή, αραποκάλεσια, κάτσενα, ρούντα, σπίθουροβάκρενα, λάγια, τριφονούλα.

Ονομασίες των **προβάτων από τα κέρατα, τ' αυτιά, το μαστό και την ουρά.** *Μονοβύζα,κουρούτα, καραμάνα, σιούτο,τσούλα..*

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

Αρρώστιες των **γιδοπροβάτων.** *μελιταίος πυρετό, σπύριασμα, μασταροβάρεμα, αεροχτύπημα ή μπλάστρίσμα, φούσκωμα, ψώρα.*

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

5.4 Γαλακτοκομικά προϊόντα

Εκτός από την κοπριά που χρησιμοποιούσαν ως λίπασμα το λεγόμενο *φουσκί*, τα κέρατα των σφαγμένων ζώων που τα πουλούσαν σε εμπόρους, τα δέρματα, το μαλλί, το κρέας, ένα από τα πιο σπουδαία έσοδα καθώς και τροφή του βοσκού και της οικογένειας του ήταν το γάλα. Το γάλα το άρμεγαν την περίοδο που είχαν αποκόψει τα μικρά κατσίκια ή αρνάκια (ύστερα από 2-3 μήνες από τη γέννηση τους). Το γάλα είτε το χρησιμοποιούσαν για ιδία χρήση είτε το πουλούσαν σε εμπόρους τους λεγόμενους *μπακάληδες*. Από το γάλα παρήγαγαν πλούσια γαλακτοκομικά προϊόντα κάποια από τα οποία ήταν τα ακόλουθα: *βούτυρο, τυρί, μυτζήθρα, γραβιέρες, ξινόγαλο, γιαούρτι και άλλα.*

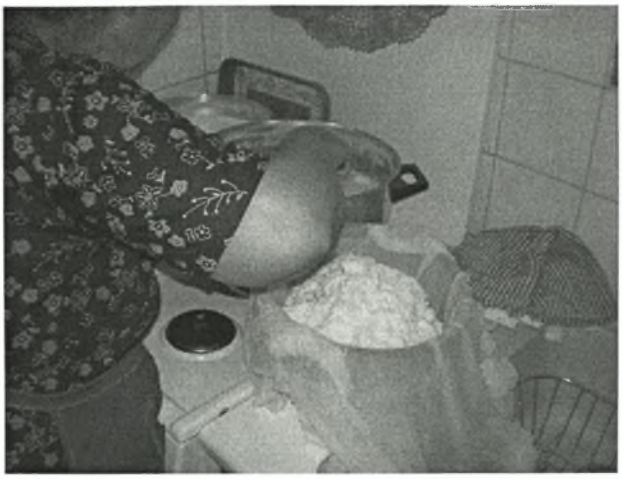

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

5.5 Προϊόντα από τα μαλλιά των γιδοπροβάτων

Εκτός από το γάλα για την παραγωγή γαλακτομικών προϊόντων χρησιμοποιούσαν και το μαλλί των γιδιών ή των προβάτων που κούρευαν τους θερινούς μήνες όπως προείπα παραπάνω. Από τα γιδίσια μαλλιά, που είναι λιγότερα, ανθεκτικότερα, τραχύτερα και ακριβότερα από τα προβατίσια, κατασκευάζονται ειδικά στρώματα για το μαντρί και το σπίτι, τα *σαγίσματα.* Ακόμη για οι βοσκοί έφτιαχναν κάπες από χοντρό γιδίσιο μαλλί για να προστατευθούν από το κρύο και το χιονιά όταν έβοσκαν τα ζώα τους ή όταν πήγαιναν στο μαντρί για διάφορες ασχολίες. Το γιδίσιο μαλλί δεν πλένεται. Το χτυπούσαν για να μαλακώσει και το έβαψαν με φυσικά χρώματα από κάστανο και άλλα. Ύστερα από το κοπάνιμα, τα έγνεθαν στη ρόκα. Ύστερα χρησιμοποιούσαν το νήμα στον αργαλειό για την παρασκευή διαφόρων ειδών ρουχισμού. Τα διάφορα είδη ρούχων, που θα προκύψουν από το γιδίσιο ύφασμα του αργαλειού, ράβονται με ειδικό τρόπο και στέλνονται στη *νεροτριβή,* για να πήξουν, να σηκώσουν χνούδι και να μαλακώσουν. (έτσι έφτιαχναν και το σιγκούνι που φορούσαν)

Από τα μαλλιά των προβάτων κατασκευάζονται τα περισσότερα και πιο εύχρηστα οικιακά και ατομικά ρούχα, όπως βελέντζες,, ζακέτες, ζουνάρια, κάλτσες, κασκόλ, κουβέρτες, κιλίμια,, μπαντανίες, προκοπές, σακιά, ταγάρια, φανέλες, φλοκάτες, πουκαμίσες.

Τα μαλλιά των προβάτων, (αντίθετα με τα γιδίσια που δεν πλένονταν) μετά τον κούρο μαζεύονται και αποθηκεύονται. Ύστερα από κάποιες ημέρες αναλαμβάνουν οι νοικοκυρές να τα ζεματίσουν, να τα στεγνώσουν, να τα ξαίσουν και να τα λαναρίσουν.

Προϊόντα από το λίπος του χοίρου

**Σαπούνι

Τα παλιότερα χρόνια για να καθαρίσουν τα ρούχα τα μαγειρικά σκεύη και το σώμα τους χρησιμοποιούσαν το (σπιτικό) σαπούνι.

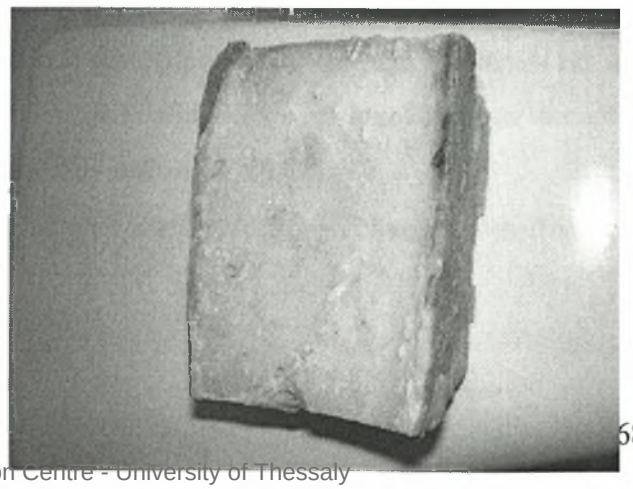

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

Το σαπούνι το παρασκεύαζε η νοικοκυρά του σπιτιού μαζί με κάποιες άλλες γυναίκες (είτε συγγενείς, είτε φίλες).

Το σαπούνι είναι μια πλυντική ουσία, που παρασκευάζεται με την επίδραση κάποιου καυστικού αλκαλίου (καλίου ή νατρίου) σε λίπη (κυρίως του χοιρινού) και χρησιμοποιείται για την καθαριότητα. Η κύρια ιδιότητα του σαπουνιού είναι ότι χρησιμοποιούμενο με νερό αφρίζει και έτσι απομακρύνει τις βρωμιές από το δέρμα, τα ρούχα, τα μαγειρικά σκεύη και άλλα. Διαλύεται και αφρίζει καλύτερα στα ζεστά νερά και τα λεγόμενα «μαλακά» γι' αυτό και το νερό της βροχής είναι κατάλληλο για μπουγάδα. Το σαπούνι έχει και αντισηπτικές ιδιότητες και μικροβιοκτόνες γι' αυτό και παλιά όταν κάποιος ήταν άρρωστος , τον έπλεναν με σαπούνι και τον άλειφαν με οινόπνευμα. (Εγκυλοπαίδεια, Ο Σύμβουλος των νέων: Αθήναι,1966)

Ακόμη και τα ρουχαλάκια των νεογέννητων παιδιών τα πλένουν ακόμη και σήμερα σε χωριά με σπιτικό σαπούνι, διότι είναι πιο υγιεινό. Παλιότερα λούζονταν με το σπιτικό σαπούνι.

Τα αρχαία χρόνια οι άνθρωποι αγνοούσαν το σαπούνι. Πλένονταν με νερό και με διάφορες ουσίες : στάχτη από ξύλα (αλισίβα), ζουμιά από βρασμένα φυτά (χαλβαδόριζες, κόγγολες και άλλα). (Εγκυλοπαίδεια, Ο Σύμβουλος των νέων: Αθήναι,1966)

Ο τρόπος παρασκευής του σαπουνιού είναι δύσκολος μιας και όπως μου είπαν οι κάτοικοι του χωριού το σαπούνι «παίρνει μάτι και είναι διαβολικό». *«Εμένα δεν με άφησαν ποτέ να φτιάξω σαπούνι το μάτιαζα όπως μου λεγαν και έκοβε» (Από συντέντευξη: Μπελεσιώτη Μαριάνθη)*. Τα παλιότερα χρόνια ο κοινοτάρχης μοίραζε την ποτάσα στο χωριό για την παρασκευή του σαπουνιού. Το σαπούνι το παρασκεύαζαν περίπου μέσα Σεπτέμβρη για να έχει κρυώσει λίγο ο καιρός, για να παγώσει και να κοπεί γρήγορα. Τοποθετούσαν ένα καζάνι από σίδερο σε σιγανή φωτιά και έριχνα μέσα λάδι, αλάτι, (μούργα) ή λίπος από χοιρινό και έβαζαν την ποτάσα (καυστική ποτάσα).

Μετά το χόχλο και ύστερα από 4 ώρες διαρκούς ανακατέματος έβγαινε στην επιφάνεια το σαπούνι (περίπου όπως η μυτζήθρα ήταν). Το τοποθετούσαν σε μια σκάφη ή σε ένα παλιό τραπέζι το γυρνούσαν ανάποδα και το τοποθετούσαν στο κενό που δημιουργούσε το ξύλο για να πάρει το επιθυμητό σχήμα.

Το έκοβαν σε κύβους την επομένη ημέρα ή ύστερα από 2 – 3 ημέρες αναλόγως τον καιρό και ήταν έτοιμο για χρήση.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

5.6 Η ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑ ΤΟΥ ΚΑΠΝΟΥ ΣΤΗ ΠΡΟΣΥΜΝΗ

Η καπνοκαλλιέργεια ξεκίνησε στη Προσύμνη στις αρχές του 20ου αιώνα με την ποικιλία Μαύρα Άργους [τυπικός βιότυπος ΑΡ 32/4: Όψιμη στην εξέλιξη και ωρίμανση, πολύ μεγαλόσωμη και μεγαλόφυλλη, με φύλλα άμισχα. Καλλιεργείτο στην Πελοπόννησο σε έκταση 36.000 στρεμμάτων περίπου με ετήσια παραγωγή που κυμαινόταν στους 4.000-4.500 τόνους {στοιχεία του 1985)], που έμοιαζε πολύ με τα Τσεμπέλια και κατάγονταν από παλιές ποικιλίες, μετά *από* υβριδισμό και επιλογή. (Λεύκωμα Δήμου Μυκηναίων, 2005)

Ως τα μέσα της δεκαετίας του '80 η καλλιέργεια γινόταν στην Προσύμνη, μετά από την απελευθέρωση των τοποθεσιών για την καλλιέργεια του καπνού οι κάτοικοι

του χωριού μετέφεραν την καλλιέργεια στον κάμπο του Άργους. (Λεύκωμα Δήμου Μυκηναίων, 2005)

Σήμερα υπάρχουν ελάχιστες άδειες καπνού υπολογίζονται γύρω στις 20 μιας και η παραγωγή καπνού οδεύει προς εξαφάνιση στην περιοχή. (Λεύκωμα Δήμου Μυκηναίων, 2005)

Ελάχιστοι είναι οι παραγωγοί οι οποίοι άλλαξαν την ποικιλία (από Μαύρα Άργους σε Βιρτζίνια), όπως επίσης ελάχιστοι είναι, μέχρι σήμερα, και αυτοί που εντάχθηκαν σε πρόγραμμα μετατροπής της καλλιέργειας καπνού σε άλλες καλλιέργειες ή βιοτεχνικές δραστηριότητες. (Λέυκωμα Δήμου Μυκηναίων, 2005)

Για το Δημοτικό Διαμέρισμα Προσύμνης η βασική παραγωγή σήμερα είναι η κτηνοτροφία, η γεωργία γενικότερα και τα ελεύθερα επαγγέλματα, ως λογική συνέπεια του περιορισμού των αδειών καλλιέργειας καπνού.

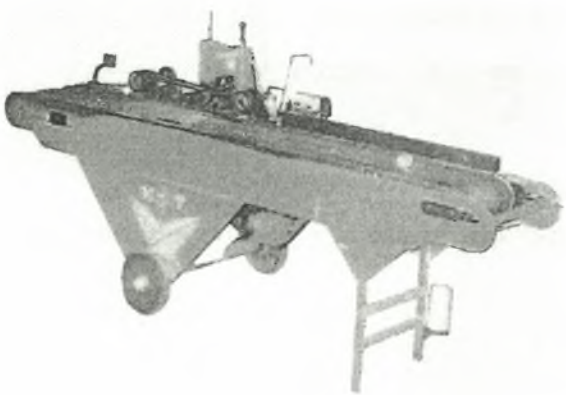

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

5.7 Άλλες ασχολίες και επαγγέλματα

Σημαντικό στοιχείο για τη ζωή του χωριού αποτελούσε και η παραγωγή του αλευριού ύστερα από το άλεσμα στους νερόμυλους του χωριού. Τα σημερινά χρόνια έχουν ερημώσει, άλλοι έχουν γκρεμιστεί από τα χρόνια και άλλοι για να γίνουν έργα διάνοιξης των δρόμων. Κανείς από την Πολιτεία δεν έχει ενδιαφερθεί για αναπαλαίωση και περιστασιακή λειτουργία ως μουσείο λαογραφικής σημασίας. Ο νερόμυλος κινείται με τη δύναμη του νερού και απαντιέται σε μέρη που υπάρχουν ποτάμια ή ρυάκια με μεγάλη δύναμη ώστε να λειτουργήσουν οι μυλόπετρες για να αλεστεί ο καρπός.

Ο μύλος είναι ένα στενόμακρο οικοδόμημα. Το μισό χρησιμεύει ως στάβλος των ζώων και το άλλο μισό πιάνει το αλεστικό συγκρότημα, όπου και το δωμάτιο του μυλωνά. Ο μυλωνάς είχε είτε σπίτι μέσα στο μύλο είτε σε κοντινή απόσταση από αυτόν. Το αλεστικό *συγκρότημα* αποτελείται από μια πέτρινη ακίνητη πλάκα, πάνω στην οποία περιστρέφεται οριζόντια η μυλόπετρα. Τη μυλόπετρα την έφερναν κυρίως από τη Μήλο. Είχαν μεγάλη διάρκεια ζωής, ανάλογα βέβαια με τη χρήση και τη φροντίδα. Υπολογίζεται από 40 – 50 χρόνια η αντοχή της μυλόπετρας.

Οι μυλωνάδες, φροντίζουν για την καλή κατάσταση του μύλου, για το *τρόχισμα* κάθε τόσο της μυλόπετρας. Ο νερόμυλος αλέθει τα πάντα. Σιτάρι, αραποσίτι, βρώμη και όλα είναι τα λεγόμενης ολικής αλέσεως προϊόντα, πολύ υγιεινά και εύγευστα..

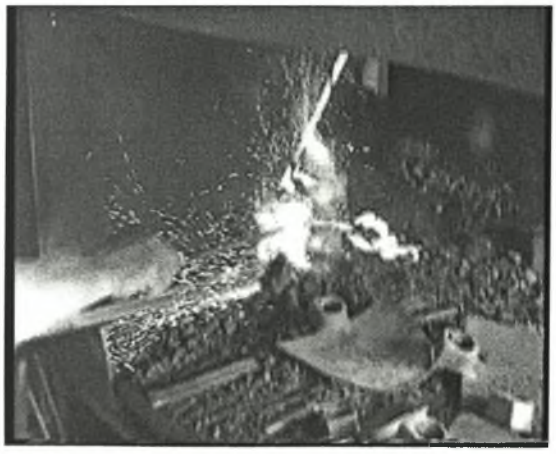

Υπάρχουν πολλά τραγούδια τα οποία αναφέρονται στο επάγγελμα του μυλωνά και το μύλο.

Άλλο επάγγελμα που την σήμερον ημέρα τείνει να εξαφανιστεί είναι το σιδερά ή «γύφτου» όπως τον αποκαλούσαν. Τον αποκαλούσαν έτσι κυρίως λόγο του χρώματος του από την εργασία του καθώς μουτζουρωνόταν και πάντα ήταν μαύρος (κατράμι).

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

Ο σιδεράς (γύφτος) έχει το εργαστήρι του σε μεγάλο σκοτεινό ισόγειο δωμάτιο. Ένα μεγάλο καμίνι με κάρβουνο (γαιάνθρακες) που τους διατηρεί αναμμένους. Ο αέρας, που διοχετεύει από ένα τεράστιο φυσερό.

Τα κυριότερα εργαλεία του που χρησιμοποιεί για την Παρασκευή κάποιον αντικειμένων είναι: το αμόνι, ένα μεγάλο σφυρί, μερικά σιδερένια βαριά εργαλεία, κόφτες, ψαλίδες σε διάφορα μεγέθη και τύπους , μια λεκάνη με νερό για να κρυώνει το σίδερο.. Ο σιδεράς κατασκευάζει παντός είδους γεωργικά εργαλεία: αλέτρια, ξινάρια, τσουγκράνες, φτυάρια, κασμάδες. Επισκευάζει τα παλιά και ατσαλώνει τα ξινάρια και το υνί του αλετριού. Κατασκευάζει ακόμη κάγκελα,(βλέπε dvd) σιδερένιες πόρτες, καρφιά, για τα αγκωνάρια των παραστάδων στις πόρτες και στα παράθυρα, σιδεροστιές, κάνει πριτσιμώματα, πέταλα.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

ΚΕΦΑΙΛΑΙΟ 6

Πολιτιστικός σύλλογος

6.1 Που μαθαίνουν σήμερα οι κάτοικοι χορό;

Εκμάθηση χορών

Σε πολλά χωριά στην Ελλάδα η «παράδοση» έχει σχεδόν αντικατασταθεί από τους κρατικούς φορείς που θέτουν υπό την προστασία τους εκδηλώσεις σχετικά με τον παραδοσιακό χορό. (Λουτζάκη, Ναύπλιο 1983-85)

Τις αρνητικές διατάσεις του «φοκλορισμού» της τάσης δηλαδή του ατόμου να θέλγεται από κάθε είδους εξωτισμό, έχουν επισημάνει αρκετοί μελετητές. (Ράφτης, 1985)

Η μεταφορά της χορευτικής δημιουργίας από το φυσικό της περιβάλλον στο πλαίσιο επιχειρησιακού τύπου οργανισμών, επαγγελματικών, ημι-επαγγελματικών ή ερασιτεχνικών, συντελείται με τη ρήξη του παραδοσιακού τρόπου ζωής και την ανατροπή των όρων κοινωνικής και ιδεολογικής ομοιογένειας στους οποίους στηριζόταν ο πολιτισμός της υπαίθρου (Μ. Γ. Μερακλή, 1986)

Έτσι και στο χώρο της Πρόσυμνας στο κτίριο που έχει παραχωρήσει ο Δήμος Μυκηναίων, ο Πολιτιστικός Όμιλος Αργολίδας «Διόνυσος» διατηρεί εδώ και 11 έτη με ένα μικρό διάλειμμα «τα ηνία για την διατήρηση του παραδοσιακού στοιχείου» όσο αφορά το κομμάτι του χορού. Από τη στιγμή που ο χορός έφυγε από το φυσικό του περιβάλλον και μπήκε στις αίθουσες έπρεπε να αλλάξει κάποια του στοιχεία για να μπορέσει να επιβιώσει. Έτσι ήρθε η σκηνική παρουσία στο προσκήνιο, η μουσική που είναι μη ζωντανή και ας μου επιτραπεί ο όρος στουντιοποιημένη, ο χορός που άλλοτε ήταν τρόπος έκφρασης συναισθημάτων (χαράς, λύπης, στενοχώριας) πλέον γίνεται ένα εμπορεύσιμο προϊόν. Όμως κι έτσι, από το να χαθούν τα ήθη και τα έθιμα μας κι ο τρόπος αυτός έχοντας κάποια μειονεκτήματα αλλά και πλεονεκτήματα λαμβάνει μέρος και στην Προσύμνη. Τα παιδιά από μικρή ηλικία και δίχως να καταλαβαίνουν στην αρχή για ποιο λόγο το κάνουν έρχονται για να μάθουν χορούς όπως τους λένε και οι γονείς τους. Έτσι το τόσο σημαντικό «σχολείο» με πολλούς και επιδέξιους «δασκάλους», το πανηγύρι δεν είναι πλέον τόπος εκμάθησης από το γεροντότερο στο νεότερο, απλά ένας τόπος διασκέδασης ,φαγητού και πολλές φορές

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

ρουτίνας από τους νεότερους με αυτά τα καραγκιόζικα και παλιομοδίτικα όργανα όπως πολλοί νέοι τα χαρακτηρίζουν.

Ο δημοτικός χορευτής, μπορεί να επιλέξει ανάμεσα σε μια ποικιλία κινητικών μοτίβων και θεμάτων, με τα οποία τελικά θα συνθέσει τον αυτοσχεδιαμό του σε σχέση με το συγκεκριμένο χορό. Η τελική σύνθεση (ή ανασύνθεση) του χορού και των επιμέρους αυτοσχεδιαστικών στοιχείων του δεν είναι παρά το σύνολο των παραλλαγών που τη δεδομένη στιγμή ο συνθέτης χορευτής θα επιλέξει και θα στηρίξεται στις επιλογές αυτές (Δρανδάκης, 1993: σελ. 31)

Το σημαντικό στοιχείο του ύφους, που ο δημοτικός χορευτής πρέπει να έχει, όταν συμμετέχει σε κάθε είδους χορευτική δραστηριότητα, διαμορφώνεται στο χρόνο όχι αυτόματα από τα νεανικά του χρόνια, αλλά με την πάροδο του χρόνου, με τη συνεχή συμμετοχή του χορευτή στις χορευτικές δραστηριότητες της ομάδας (Δρανδάκης, 1993: σελ. 33)

Πλέον ο δάσκαλος παραδοσιακών χορών οφείλει να καλλιεργήσει το στυλ στα παιδιά, που πολλές φορές αποτελεί ένα ενιαίο πράγμα δίχως νοστιμιά. Ένα σημαντικότατο πρόβλημα είναι οι τοπικοί χοροί της περιοχής που περιορίζονατι σε 3 σε αριθμό, δίχως ποικιλία. Έτσι οι γονείς θέλουν τα παιδιά να γνωρίζουν τσάμικο, καλαματιανό, συρτό στα τρία, χασάπικο, χασαποσέρβικο και ζεϊμπέκικο.

Πλέον σε όλα σχεδόν τα γεωγραφικά διαμερίσματα της πατρίδας μας τον ρόλο εκμάθησης και διατήρησης της παράδοσης εκφράζουν οι πολιτιστικοί όμιλοι και σύλλογοι του κάθε χωριού.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7

7.1 Παροιμίες

Αγάλι αγάλι γίνεται η αγουρίδα μέλι.

Αγάπα τον το φίλο σου με το ζακόνι πώχει.

Ακριβός στη στάχτη, φτηνός στ' αλεύρι.

Αλεστικά, φουρνιάτικα του μυλωνά είναι η πίτα

Αν δε λαλήσει τζίτζικας, δεν ήρθε καλοκαίρι.

Αν δεν κλάψει το παιδί, δεν του δίνει η μάνα το βυζί.

Αν δεν παινέψεις το σπίτι σου, θα πέσει να σε πλακώσει.

Αν είσαι και παπάς, με την αράδα σου θα πας.

Αν έχεις τύχη διάβαινε και ριζικό περπάτει.

Αν ρίξει ο Μάρτης δυο νερά κι ο Απρίλης άλλο ένα,

χαρά σε αυτόν το γεωργό, που 'χει πολλά σπαρμένα.

Ανάρια ανάρια το φιλί, να 'χει και νοστιμάδα.

Άνθρωπος αγράμματος, ξύλο απελέκητο.

Απ' αγκάθι βγαίνει ρόδο κι από ρόδο βγαίνει αγκάθι.

Από ζουρλό κι από τρελό μαθαίνεις την αλήθεια.

Αρνήθηκες και το Θεό βρε Ιούδα Ισκαριώτη.

Άρπαξε να φας και κλέψε να 'χεις.

Ας αλέθει ο μύλος κι ας γαβγίζει ο σκύλος.

Βάζει η μυλωνού τον άντρα της με τους πράμα-

Βάραγε το σαμάρι να ακούσει το γαϊδούρι.

τευτάδες.

Βουή λαού, οργή Θεού.

Γάτα που κοιμάται, ποντικούς δεν πιάνει.

Γάτος γαμεί και γάτος σκούζει.

Για χάρη του βασιλικού ποτίζεται κι η γλάστρα.

Γλυκό ψωμί δεν έφαγε.

Γύρω γύρω το αλωνάκι έχασα το μικρό μου βελονάκι.

Δάσκαλε που δίδασκες και νόμο δεν εκράτεις.

Δέξου κοιλιά μου το περίδρομο σου.

Δυο γάιδαροι μαλώνανε σε ξένο αχερώνα.

Έβγαλε μαλλιά η γλώσσα του.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

Εγώ γελώ με δώδεκα και 13 με μένα.

Εδώ ο κόσμος χάνεται και κείνη το χτενίζει.

Εδώ ο κόσμος χάνεται και το μουνί χτενίζεται.

Είπε ο γάιδαρος τον πετεινό κεφάλα.

Είπε ο γάιδαρος: φάε βόδι άχυρα, γιατί θα πας

στο μύλο.

Είπε το ψωμί ψωμάκι.

Έκανε κι η μύγα κώλο κι έχεσαι τον κόσμο όλο.

Έκανε κι η ψείρα κώλο κι έχεσε τον κόσμο όλο.

Έμαθε γδυτός και ντρέπεται ντυμένος.

Ένα μήλο την ημέρα, το γιατρό τον κάνει πέρα.

Η γλώσσα κόκκαλα δεν έχει και κόκκαλα τσακίζει.

Η γριά κότα έχει το ζουμί.

Η δουλειά δεν είναι ντροπή.

Η κωλοβή αλεπού όλες κωλοβές τις βλέπει.

Η πονηρή αλεπού, πιάνεται από τα τέσσερα.

Κάλλιο να σου βγει το μάτι, παρά το όνομα.

Κάλλιο ξερό ψωμί με ησυχία παρά μελαγχολία.

Καλοί λογαριασμοί κι έπειτα καλοί φίλοι.

Κατά φωνή κι ο γάιδαρος.

Κάτσε κόρη ανύπαντρη, να κάνω γιο να πάρεις.

Κεραμίδια που δεν τρέχουνε, ποτέ μην τα πειράζεις.

Κοντά στα ξερά καίγονται και τα χλωρά.

Κοντά στο μουσαφίρη, καλοπερνά κι ο νοικοκύρης.

Κοντό σου πέφτει φόρεστο, μακρύ σου πέφτη λιώστο.

Κόρακας κοράκου μάτι δε βγάλει.

Με 'γεια σου κώλο το βρακί, να ζήσεις να το λιώσεις

Μικρό κώλο δε βάρεσες μεγάλος δε φοβάται.

Μπάτε σκύλοι, αλέστε.

Να είχαμε κι ένα κομμάτι ψωμί.

Ξένες ραβδιές σε ξένο κώλο δεν πονάνε.

Ξύλο που θέλει ο κώλος σου.

Ο διακονιάρης τα μπροστινά σακούλια βλέπει! Τα δικά του δεν τα βλέπει,

μα τη στραβωμάρα του!

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

Ο κλέφτης και ο ψεύτης τον πρώτο χρόνο χαίρονται.

Ο μουρλός είδε το μεθυσμένο και φοβήθηκε.

Ο μύλος ο καλός, τ' αλέθει όλα.

Όλα του γάμου δύσκολα κι η νύφη είναι γκαστρωμένη.

Όποιος έχει μύλο και μελίσσι, κοιμάται ώσπου

να φωτίσει.

Όποιος έχει φίλο μυλωνά, από χαραής αλέθει.

Όποιος καεί με το χυλό, φυσάει και το γιαούρτι.

Όποιος φωτάει στο σπίτι, νυχτώνει στο μύλο.

Όπου να πάει το στάρι, στο μύλο θα περάσει

Όταν ήταν η θάλασσα γιαούρτη δεν είχα εγώ κουτάλι.

Ότι βλέπει η πεθερά μωρή καθάρισε μη χολοσκάς!

Σκούζει ο κλέφτης να φύγει ο νοικοκύρης.

Σταματήστε συμπεθέροι να κατουρίσει κι η νύφη.

Στη πομπή σου γερο Μάρτη μου.

Στη χούρχουρη του μύλου, νερό δε βρίσκεται.

Στον κώλο της μυλωνούς μη ζητάς καλλιγραφίες.

Τα βάσανα μου είναι πολλά, που ο μύλος δεν τ'

αλέθει.

Τι κάνεις Γιάννη; κουκιά σπέρνω. – Να 'χουν να φυτρώσουνε;

Το αγώι ξυπνάει τον αγωγιάτη.

Το έξυπνο πουλί από τη μύτη πιάνεται.

Το κέρδισε με το ψωμί του.

Το μήλο κάτω από τη μηλιά θα πέσει.

Το ψάρι βρομάει απ' το κεφάλι.

Του διαβόλου το αλεύρι, όλο πίτουρα βγαίνει

Του το πήραν για ένα κομμάτι ψωμί.

Τρίβεσαι στου τσοπάνου το ραβδί

Φάε στόμα χέσε κώλε.

Φάτε μάτια ψάρια.

Ψύλλους στρα άχυρα γυρεύει.

Ψωμί δεν έχουμε να φάμε ραπανάκια για την όρεξη γυρεύουμε.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

7.2 Αινίγματα

Ανάμεσα σε δυο βουνά,
μια γελαδίτσα σκούζει.
(η πορδή)

Αν στη δείξω, θα τρομάξεις,
αν στη βάλω, θα πονέσεις
κι αν δε χύσει δε στη βγάνω.
(η σύριγγα)

Βαρύτερο απ' το σίδερο,
γλυκύτερο απ' το μέλι,
ούτε στα χέρια πιάνεται,
ούτε στην τσέπη μπαίνει.
(ο ύπνος)

Βασιλιάς δεν είμαι, κορώνα φορώ,
ρολόι δεν έχω, τις ώρες μετρώ.
(ο κόκορας)

Γαϊδουρίτσα φορτωμένη,
στη σπηλίτσα πάει και μπαίνει.
(το κουτάλι)

Δυο πουλάκια αγκαλιασμένα,
στο σεντούκι είναι κλεισμένα.
(το αμύγδαλο)

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

Τέσσερεις αναπνοές, πέντε περικεφαλές,
χέρια πόδια είκοσι, νύχια εκατό
(που πάνε τον πεθαμένο)

Έχω ένα κουτί, που' χει μέσα κάτι
τι,αν χαθεί το κάτι τι, τι το θέλω το κουτί;
(το κεφάλι με το μυαλό)

Έχω πτέρυγες μεγάλες τις τεντώνω, τις ανοίγω, μα ποτέ από την θέση μου δε φεύγω
(ο ανεμόμυλος)

Έχω ένα πραγματάκι που έχει δυο λογιών φαρμάκι
(το αβγό)

Ήλιος δεν είναι,
ακτίνες έχει.
(ο τροχός του ποδηλάτου)

Κέρατα έχει, βόδι δεν είναι,
σαμάρι έχει, γαϊδούρι δεν είναι,
περπατεί και γράφει,
γραμματικός δεν είναι.
(το σαλιγκάρι)

Ποιο είναι το ζώο, που περπατάει
το πρωί με τα τέσσερα, το μεσημέρι με τα δύο,

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

και το βράδυ με τα τρία;
(ο άνθρωπος στα στάδια της ζωής του)

Σκούζουν , σκούζουν τα πουρνάρια και μαζεύονται τα γίδια.
(η καμπάνα)

Τεντωμένη σου τη βάνω, ζαρωμένη αυτή βγαίνει.
(η κάλτσα)

Τη σαλιώνω, την κορδώνω
και στον κώλο της τη χώνω.
(η κλωστή στη βελόνα)

Του παππούλι μου τα γένεια,
μες στη γης είναι χωμένα
(το κρεμμύδι)

Χίλιοι μύριοι καλόγεροι
σε ράσο τυλιγμένοι.
(το ρόδι)

Ψηλός, ψηλός καλόγερος,
και κόκκαλα δεν έχει.
(ο καπνός)

Ψηλός, ψηλός καλόγερας
Κουδούνια φορεμένος.
(το κυπαρίσι)

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8

ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

Το τραγούδι αποτελεί συστατικό στοιχείο του χορού, που σημαίνει ότι ως συστατικό στοιχείο αποτελεί και πηγή για το νόημα του χορού. (Παναγιωτοπούλου, Α., 1995: σελ.73).

8.1 Θρησκευτικά

Των Χριστουγέννων

Χριστούγεννα, πρωτούγεννα, πρώτη γιορτή του χρόνου,
για βγάτε για να μάθετε, οπού ο Χριστός γεννάται.
Γεννάται κι ανατρέφεται με μέλι και με γάλα,
το μέλι τρώνε οι άρχοντες, το γάλα οι αφεντάδες.
Και σας καλονυχτίζουμε, πέστε να κοιμηθείτε,
ολίγον ύπνον πάρετε και πάλι σηκωθείτε,
στην εκκλησιά τρέξετε, όλοι, με προθυμία
και του Θεού ν'ακούσετε τη θεία λειτουργία.
Και του χρόνου με το καλό.

(από το αρχείο του Δημήτρη Πετρόπουλου)

Καλήν εσπέρα άρχοντες, και αν ει, κι αν είναι ο ορισμός σας, Χριστού την θεία γέννηση, να πω , να πω στ' αρχοντικό σας, Χριστός γεννάται σήμερον, εν Βη, εν Βηθλεέμ τη πόλει, οι ουρανοί αγάλλονται, χαίρε, χαίρει η κτίσις όλη. Σ' αυτό το σπίτι που' ρθαμε, πέτρα, πετρά να μη ραγίσει. Κι ο νοικούρης του σπιτιού Χίλια, χιλιά χρονιά να ζήσει.
Και του χρόνου, υγεία και ευτυχία και να ζήσει ο νοικοκύρης.

(από το αρχείο του Δημήτρη Πετρόπουλου)

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

ΚΑΛΑΝΤΑ

Cd 1 **κ. Χαμπέση**

1.Χριστούγεννα να Πρωτούγεννα πρώτη γιορτή του χρόνου
εβγάτε, τε για να μάθετε όπου Χριστός γεννάται
γεννάται τε για να μάθετε με μέλι και με γάλα
το μέλι τρώνε οι άρχοντες το γάλα οι αφεντάδες
και σας καλονυχτίζουμε πέστε να κοιμηθείτε
ολίγον ύπνο πάρετε πάλι να σηκωθείτε
στην εκκλησία τρέξετε μ' όλη την προθυμία
και του Χριστού αμήν

Της Πρωτοχρονιάς

Αρχιμηνιά κι αρχιχρονιά, ψηλή μου δεντρολιβανιά,
κι αρχή, κι αρχή καλός μας χρόνος, εκκλησιά, εκκλησιά με τ' άγιο Θρόνο.
Αρχή που βγήκε ο Χριστός, στη γη να περπατήσει και να μας και να μας προυπαντήσει.
Άγιος Βασίλης έρχεται από, την Καισαρεία, βαστά εικόνα και χαρτί, χαρτί και καλαμάρι. (δεν θυμόταν παρακάτω)

(από το αρχείο του Δημήτρη Πετρόπουλου)

Των Θεοφανίων

Σήμερα τα Φώτα και ο φωτισμός και χαρά μεγάλη του αφέντη μας. Κάτου στον Ιορδάνη, τον ποταμό, είναι η Παναγία, η Δέσποινα, με τα θυμιατήρια στα χέρια της και στα γόνατα της τον Κύριο και τον Αϊ Γιάννη παρακαλεί:
—ΑγιεμουΓιάννη,Πρόδρομε,

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

δύνασαι να βαφτίσεις;
—Δύναμαι και θέλω και προσκυνώ
να καταπατήσω τα είδωλα, να καταθυμιάσω τον
ουρανό και να κατέβω στον ποταμό, για να βαφτίσω
το Χριστό.

(από το αρχείο του Δημήτρη Πετρόπουλου)

Της Υπαπαντής (2 Φλεβάρη)

Ρα καμπάνα Πεπαντίσε

Cd 1

2.Ρα καμπάνα Πεπαντίσε	Χτύπησε η καμπάνα της Υπαπαντής
γκρου βαϊζόμ' τε βέσσε νε κλίσσε.	σήκω κόρη μ' να πας στην εκκλησία.
Ρα καμπάνα ντι – τρι χέρε,	Χτύπησε η καμπάνα δυο – τρεις φορές
γκρου βαϊζόμ' τε βέσσε νε τσεμπέρε	σήκω κόρη μ' και φόρεσε την μαντίλα
Εα νάνι κατά νάνι	Έλα τώρα κατά τώρα
τσε ίστε μεμα γα σιργιάνι	που είναι η μητέρα στο σιργιάνι
(Ρα καμπάνα, ντο νιε ώρε,	Χτύπησε η καμπάνα εδώ και μια ώρα
γκρουμ τε βέμι περ νιφόρε	σήκω να πάμε για αντίδωρο.
Ρα καμπάνα ε νεκε ου γκρέσσε,	Χτύπησε η καμπάνα και δε σηκώθηκες
φλέρε ρέντε ε νεκε ε γκέισσε.	κοιμόσουν βαριά και δεν την άκουσες.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

Ρα καμπάνα άντε πάρε,

γκρου βαϊζόμ' ε τσέλλε λιχνάρε.

Ρα καμπάνα κεκιε χέρε

γκρου βαϊζόμ' ε σσέλμε βέρε

Χτύπησε η καμπάνα εκεί πέρα

σήκω κόρη μ' και άναψε το λυχνάρι.

Χτύπησε η καμπάνα τόσες φορές

σήκω κόρη μ' και φέρε μου κρασί)

Το εντός παρενθέσεως κείμενο είναι το τραγούδι όπως τραγουδιέται ολόκληρο σε αυτά τα Αρβανιτοχώρια το υπόλοιπο το είχε ξεχάσει ή δε μας το είπε για να συντομεύσει τη συνέντευξη.

cd 1 Του Λαζάρου

3.Πούσουν Λάζαρε πούσουν .....
πούσουν σταυραϊτέ και κυνηγάρη
εδώ μέσα ήμουν χωμένος
στους εχθρούς ανταμωμένος
δένδρα φύτευα και κυπαρίσσια
και μοσχοβολούν αλήθεια
για σένα νε λένε λεβέντη μου το σίδερο γαϊτάνι
το σίδερο και τ' ανάργυρο και το μαλαματένιο
όπου τον εκρατούσανε .....
(δεν θυμόταν άλλο)

Σήμερα έρχεται ο Χριστός

Cd 1

4. Σήμεριν έρχεται ο Χριστός ο επουράνιος Θεός
απ΄ την πόλη Βηθανία με κλάδους και βα(γί)α
εβγάτε σας παρακαλούμε για να σας διηγηθούμε

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

για να μάθετε τι γίνει σήμερον στην Παλαιστίνη
εις την πόλη Βηθανία κλαίει η Μάρθα κι η Μαρία
Λάζαρο τον αδερφό της και τον φίλο (γ)καρδιακό της
τον μοιρολογούν και λένε τον μοιρολογούν και κλαίνε
τρεις ημέρες τον θρηνούσαν και το εμοιρολογούσαν
την ημέρα την Τετάρτη κίνησε ο χριστός για νάρθει
και εβγήκε η Μαρία έξω από την Βηθανία
και εμπρός του γονιτεί και τα πόδας του φιλεί
αν δεν ΄ρχωσουνα Χριστέ μου δεν θα πέθαινε ο αδερφός μου
μα και γω τώρα πιστεύω και τα λόγια τα ηξέρω
ότι δύνασαι θελήσεις και νεκρούς ν αναστήσεις
βρε δεν πίστευε Μαρία χωμένη στα μνημεία
και παράταση το συ και το τάφο έδειξασει
και τότε ο Χριστός δακρύζει και τον Άδη φοβερίζει
Δεύρο έξω Λάζαρέ μου φίλε και αγαπητέ μου
Και ευθύς από τον άδη σαν εξιούσιο σημάδι
Ζωντανός αρματωμένος και με το κερί ζωσμένος
τότε η Μάρθα και η Μαρία τότε όλη η Βηθανία
μαθηταί και Αποστόλοι τότε βρέθηκαν (ε) όλοι
δόξα τω θεώ φωνάζουν και το Λάζαρο ξετάζουν
πες μας Λάζαρε τι είδες εις τον Άδη που επήγες
είδα φόβους είδα τρόμους είδα βάσανα και πόνους
δώστε μου λίγο νεράκι να ξεπλύνω το φαρμάκι
της καρδίας το ..... μη με ρωτάτε πλέον
(λεγόταν του Λαζάρου)

Της Μεγάλης Εβδομάδας

Μεγάλη Δευτέρα: Ο Χριστός στη μαχαίρα.
Μεγάλη Τρίτη: Ο Χριστός εκρύφτη.
Μεγάλη Τετάρτη: Χριστός εχάθη.
Μεγάλη Πέμπτη: Χριστός ευρέθη.
Μεγάλη Παρασκευή: Χριστός στο καρφί.
Μεγάλο Σαββάτο: Ο Χριστός στον τάφο.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

Κυριακή: Χριστός Ανέστη εκ νεκρών.

(από το αρχείο του Δημήτρη Πετρόπουλου)

Η ΖΩΗ ΕΝ ΤΑΦΩ

Cd 1

5. Η ζωή εν τάφω, κατετέθης,Χριστέ, και αγγέλου (ων) στρατιαί εξεπλήττοντο, συγκατάβασιν δοξάζουσα (αι) τη (ν) σην .
Η ζωή πως θνήσκεις; πως και τάφω οικεί(ς); του θανάτου του το βασίλειον λύεις δε και του Άδου τους νεκρούς εξανιστάς.

Παρατήρηση: μέσα σε παρένθεση είναι το σωστό σε αντιπαραβολή με την Ιερά Σύνοψι π.χ. αγγέλου αντί αγγέλ**ων**

Σημέρα μαύρος ουρανός

Cd 1

6. Σημέρι μαύρος ουρανός, σημέρι μαύρη μέρα
σήμερι όλοι θλίβονται και τα βουνά λυπόνται

Σήμερα μαύρος ουρανός

Cd 1

7. Σήμερα μαύρος ουρανός σήμερα μαύρη μέρα
σήμερα όλοι θλίβονται και τα βουνά λυπόνται
σήμερα εβάλανε βουλή οι άνομοι Εβραίοι
οι άνομοι και τα σκυλιά και τρισκαταραμένοι
για να σταυρώσουν το Χριστό των πάντων βασιλέα
και ο κυριός υπέζησε να ζει σε περιβόλι
να κάνει Δείπνο μυστικό για να το λάβουν όλοι

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

και η Παναγιά η Δέσποινα καθόταν μοναχή της
τα προσευχά της έκανε για το μονογενή της
φωνή εξήρθε εξ ουρανού κι από αρχαγγέλου στόμα
σώνουν κυρά μου οι προσευχές σώνουν και τα μετάνια
και τον υιό σου πιάσανε σαν κλέφτη ντον επάνε
μες στου Πιλάτου τα κελιά εκεί τον τυραννάνε
κόψε καρφιά κόψε καρφιά κόψε τρία περόνια
και κείνος ο παράνομος βαρεί και κόβει πέντε
με σχήμα ρε που τάκοψες πρέπει να μας διδάξεις
βάλτε του δυο στα χέρια του βαλτέ στα γόνατα του
το πέμπτο το φαρμακερό βάλτετο στην καρδιά του
να τρέξει αίμα σαν νερό να πληγωθεί η καρδιά του
κι Παναγιά σαν τάκουσε έπεσε κι ληγώθη
σταμνί νερό της ρίξανε τρία κανάτια μόσχο
και τρία με ροδόσταμνα για να της έρθει ο νους της
και σαν της ήρθε ο λο(γ)ισμός και σαν της ήρθε ο νους της
βρήκε μαχαίρι να σφαχτεί φωτιά να πάει να πέσει
βρήκε γκρεμό να γκρεμιστεί για τον μονογενή της
λάβε κυρά μου υπομονή λάβε κυρά μου ανέστη
μα πώς να λάβω υπομονή μα πώς να λάβω ανέστη
που έχω γιο μονογενή και κείνος σταυρωμένος
η Μάρθα κι η Μαγδαληνή και του Λαζάρου η μάνα
και του Ιακώβου η αδερφή οι τέσσερις αντάμα
πιάσανε το στρατί στρατί στρατί το μονοπάτι
το μονοπάτι τις έβγαλε μες του ληστού την πόρτα
βρε άνοιξε πόρτα του ληστού και πόρτα του Πιλάτου
κι η πόρτα από το φόβο της ανοίγει μοναχή της
τυρά δεξιά τυρά ζερβιά κανένα δεν γνωρίζει
τυρά και δεξιότερα βλέπει τον αι Γιάννη
βρε αι Γιάννη Πρόδρομε και βαπτιστή του υιού μου
μην είδες τον γιόκα μου και τον διδάσκαλο σου
δεν έχω στόμα να σου πω γλώσσα να σου μιλήσω
δεν έχω χέρι παλαβό για να σου το δείξω
τον βλέπεις κείνο τον γυμνό τον παραπονεμένο

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

όπου φορεί πουκάμισο στο αίμα βουτηγμένο
όπου φορεί στην κεφαλή αγκάθινο στεφάνι
Εκείνος είναι ο γιόκας σου και ο διδάσκαλος μου
και η Παναγιά πλησίασε γλυκά τον ερωτούσε
δεν μου μιλάς παιδάκι μου δεν μου μιλάς παιδί μου
τι να σου πω μανούλα μου που διάφορο δεν έχεις
μόνο το Μέγα Σάββατο κατά το μεσονύκτι
που θα λαλήσει ο πετεινός σημαίνει γης και ουρανός
σημαίνουν τα επουράνια σημαίνει και η Αγιά Σοφιά
με τις ψιλές καμπάνες όποιος τα ακούει σώζετε
και όποιος το βλέπει γιάνει
και όποιος το χάρο φανταστεί παράδεισο θα κάνει
παράδεισο και λίβανο από τον άγιο τάφο
που ψέλνουνε οι άγγελοι οι δώδεκα Αποστόλοι
που ψέλνει ο κύριος ο Θεός
Καλή Ανάσταση !

Της Λαμπρής

Cd 1
8. Σήνιμερά, βρε σήμερα
σήμερα Χριστός ανέστη
σήμερα Χριστός ανέστη
τρέμει ο ουρανός να πέσει
σήνιμερά, βρε σήμερα
σήμερα και οι παπάδες
σήμερα και οι παπάδες
με κεριά και με λαμπάδες
σήνιμερά, βρε σήμερα
σήμερα και οι παπαδιές
σήμερα και οι παπαδιές
με μεγάλες προσφορές

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

Τ' Αγίου Γιωργίου

Cd 1

9. Ακούσετε τι γίνηκε σε τόπο ξακουσμένο
εκεί ήτανε και φώλιαζε θεριό καταραμένο
κι αν δε του δίναν άνθρωπο να φάει πρωί και βράδυ
κανέναν δεν άφηνε το θεριό στη βρύση νερό να πάει να πάρει
κι έτσι ρίχνανε λαχνό κι ότιονος θέλει να πέσει
θα πήγαινε στο δράκοντα το παιδάκι του πεσκέσι
έπεσε και του βασιλιά γιατ'ην βασιλοπούλα
για να την φάει ο δράκοντας αυτή την όμορφη κορούλα
κι ο βασιλιάς σαν τ' άκουσε εφώναξε σταθείτε
όλο το βιός μου πάρετε και το κορίτσι μου αφήστε
κι ο κόσμος αποκρίθηκε, όλοι με στόμα ένα
ή δώσε το κορίτσι σου ή παίρνουμε εσένα (του είπανε)
ο άγιος Γιώργης τ' άκουσε απ' την Καππαδοκία
στο γρήγορο το άλογο ανέβηκε με βία
βαρεί βιτζιά το άλογο στη βρύση κατεβαίνει
βλέπει τη κόρη πέστηκε σα μήλο μαραμένη
-φύγε παλικάρι μου, φύγε να μη σε φάει κι εσένα αυτό το άγριο το θεριό που θα φάει και μένα
- Σώπα κοριτσάκι μου και μη πολυφοβάσε, και τ' Αγιοργιού το όνομα πάντα να το θυμάσαι
ξεπέζεψε και κάθισε ολίγον ν' ακουμπήσει
ώσπου να έρθει το θεριό απ' τη Μεγάλη βρύση
κι όταν άρχισε να βγει όλα τα όρη τρέμαν
και το κοριτσάκι απ' το φόβο της έμεινε δίχως αίμα
και ευθείς πηδάει απ' τα' άλογο και το κοντάρι τρέχει,
κι απ' το στόμα του θεριού βρύση το αίμα τρέχει (πήγε στο κοριτσάκι)
-Σήκωσε κοριτσάκι μου πήγαινε στους γονείς σου, κόρη μου εσφάει το θεριό (της είπε), πήγαινε στους γονείς σου για να χαρούν οι γονείς , οι φίλοι κι οι δικοί σου.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

- Για πες μου παλικάρι μου, για πες μου τα' όνομα σου, για να ετοιμάσω χάρισμα να σου στείλω στην αφεντιά σου
- Γεώργιο με φωνάζουνε εις την Καππαδοκία κι αν θες να φτιάξεις χάρισμα, φτιάξε μια εκκλησία. Ν' έχει στη μέση ζωγραφιά, να' χει Χριστό και Παναγιά ν' έχεί ένα καβαλάρη, να κονταρεύει το θεριό μ' ένα βαρύ κοντάρι.

Παναγία Δέσποινα

Cd1

10. Παναγία Δέσποινα φύλαξε τους δούλους σου
Κύριε ελέησον, Κύριε ελέησον

(Τον ψαλμό έλεγαν ως παράκληση σε λιτανεία της εικόνας της Αγίας Αικατερίνης)

8.2 ΑΠΟΚΡΙΑΤΙΚΑ

ΣΑΤΥΡΙΚΑ

ΑΡΒΑΝΙΤΙΚΟ

Μορ κοτσίδε εντρέδουρε, σιούμ τε τα καμ μπλιέδουρε	Εσύ που έχεις κοτσίδες στριφτές πολύ σου τα' χω μαζεμένα
Μορ κοτσίδε δραγκολιέ, ότε τα ρεβίνιε νε πατουλιέ	Εσύ με τις κοτσίδες σαν δραγκολιά, θα στις πετάξω στους θάμνους
Γκα ντε λια τσε ρούσες, τριανταφύλλιε ντούκιες	Από κει ψηλά που κατεβαίνεις, σαν τριανταφυλλιά μοιάζεις
Ντο τα πρες κοτσίδετε,	θα σου κόψω τις κοτσίδες

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

τε τα ρεβίνιε γκα σκίνετε θα σου τις πετάξω στα σχίνα

Ντο τα πρες κρισέτετε, θα σου κόψω τις βρώμικες κοτσίδες
τε τα ρεβίνιε γκα φρέχτετε θα τις πετάξω στο φράχτη πέρα.

(από το αρχείο του Δημήτρη Πετρόπουλου)

Γέρασα και δεν μπορώ (αποκριάτικο)

Cd 1

11.Γέρασα και δεν μπορώ τραγουδάκια για να πω
βλέπω νιες μωρέ γέροντα, βλέπω νιες και είμαι ζηλιάρης
βλέπω νιες και είμαι ζηλιάρης, είμαι και παραπονιάρης
σώπα γέρο-γέροντα, σώπα γέρο και μην κλαις
σώπα γέρο και μην κλαις ,θα γεράσουνε κι αυτές
θα'χουν στα μάτια τους γυαλιά, στη κεφαλή άσπρα μαλλιά
και στο χέρι μια μαγκούρα, κι από πίσω μια καμπούρα
τούτο εσώθει κι άλλο βρέστε, του χορού τραγούδια πέστε
(Χαρακτηριστικό που πειράζει αυθόρμητα μία παρεβρισκόμενη)

Λιεονι τε λιούομε Χορέψτε να χορέψουμε
Πα ....

Κετσένι μόι κετσένι πηδάτε μόι πηδάτε
τε ου ρίτετε άι τσε κενι να σας μεγαλώσει αυτό που έχετε

Πως το τρίβουν το πιπέρι (Αποκριάτικο)

Cd 1

12. Πως το τρίβουν το πιπέρι του διαβόλου οι καλογέροι
με το κώ με το κώλο (τους) το τρίβουν, με το κώλο το στουμπάνε και το ψιλοκοσκινάνε

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

πως το τρι, πως το τρι, πως το τρίβουν το πιπέρι
πως το τρίβουν το πιπέρι του διαβόλου οι καλογέροι
με το γο, με το γο, με το γόνα το στουμπάνε
με το γόνα τους το τρίβουν και το ψιλοκοσκινίζουν κ.τ.λ.....

Πρίφτη με πριφτέσιεvε

Cd 1

13. Πρίφτη με πριφτέσιεvε
Βάνε τε μίλε βρέστεvε

Τόρε – τόρε νε νιε δρι
Αρνακούκουδα τε ντι

Ο παπάς και η παπαδιά
πήγαν να τρυγήσουν τ'αμπέλι

γύρω – γύρω απ' ένα κλήμα
έπεσε ο ένας επάνω στον άλλον

Λιμνιάτικο

(το είχαν ακούσει Προσυμναίες και το έλεγαν και στην Προσύμνη)

Cd 1

14. Χάι βάι Λένο μόι,
κεκκι ιμπούκουρ κι διπλόι

Χάι βάι Λένο μόι,
γα βατέ Λαγκαδιανόι

τι ε κέε νε στεπί
ντόι μό(υ)α δε ζντόι τι

Χάι βάι Λένο μόι,
κεκκι ιμπούκουρε κι νιχόι

Γεια σου Ελένη μου,
τι όμορφος αυτός ο διπλός (χορός)

Γεια σου Ελένη μου,
που πήγε ο Λαγκαδιανός (περιοχή Γορτυνίας = Λαγκάδια)

εσύ τον είχες στο σπίτι
αυτός ήθελε εμένα όχι εσένα

Γεια σου Ελένη μου
τι όμορφος αυτός ο σκοπός

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

8.3 ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ

Το μάθατε τι εγίνει την Παρασκευή

Cd 1

15. Το μάθατε τι εγίνει την Παρασκευή
εκλέφτηκε η Ζωιτσα με τον Κωσταντή
και γω καλή καρδιά κοντό πρωί

Προξενιό

Χέτσε τε σιόσε πεθερόνε

Ορμήνιες στη νύφη πως θα πάει στον πεθερό ως αρραβωνιασμένη

Cd1

16.Χέτσε τε σιόσε πεθερόνε, τε τε σιόχε γαμπρός
Πήγαινε να δεις τον πεθερό, να σε δει ο γαμπρός

Τε βεσιεσε ένε τε μπούκουρα, τε γιέσε εμπούκουρου
Τε κεσιε θάρρος, τε μος γεσιε χαζέ τε μος ούλλεσε κρίete
Να φορέσεις ρούχα όμορφα (καθαρά), να είσαι όμορφη, να έχεις θάρρος, μην είσαι χαζή και σκύβεις το κεφάλι

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

Δε σας το παν Συμπεθέροι (στίχοι)

Cd1

17. Δε σας το, δε σας το παν συμπεθέροι, δε σας το παν συμπεθέροι απ' τα εχθές το μεσημέρι

Θα σας πα, θα σας πάρουν τα προικιά σας, θα σας πάρουν τα προικιά σας, θα σας πάρουν τα προικιά σας , τη σπιτονοικοκυρά σας

(Το έλεγαν όταν έπαιρναν τα προικιά)

<u>για τα προικιά</u>

Μώρη κρου , μώρη κρούσκε πενεσιάρε

Cd 1

Μώρη κρου , μώρη κρούσκε πενεσιάρε	μωρή συμπεθέρα παινεμένη
μώρη κρούσκε πενεσιάρε	μωρή συμπεθέρα παινεμένη
τσε τε μπούκουρα λιοπάνε	τι ωραίες λιοπάνες (που μας δίνεις)
μώρη κρου , μώρη κρούσκε πενεμένε	μωρή συμπεθέρα παινεμένη
μώρη κρούσκε πενεμένε	μωρή συμπεθέρα παινεμένη
τσε τε μπούκουρα σεντόνε	τι ωραία σεντόνια (που μας δίνεις, για προίκα)

Όταν ντύνουν τη νύφη (Αρβανίτικο)

Ψε τε βένε λιότετε σσι;

Cd 1

18.Ψε τε βένε λιότετε σσι;	Γιατί σου πάνε τα δάκρυα βροχή
ψε τε βένε λιότετε σσι;	γιατί σου πάνε τα δάκρυα βροχή
Νεκε βέτε τι νε ξενιτί;	δεν πας εσύ στην ξενιτιά;
Ψε τε βένε λιότετε λιούμε;	Γιατί σου πάνε τα δάκρυα ποτάμι;
ψε τε βένε λιότετε λιούμε;	γιατί σου πάνε τα δάκρυα ποτάμι;

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

νεκε βέτε αλάργε σσούμε;

Μότρα ντο τε ντρόνετε
μότρα ντο τε ντρόνετε
ψε ντο τε μαρτόνετε

Βρε βλέζερ, ουρρίτμ μπάσσκε
βρε βλέζερ, ουρρίτμ μπάσσκε
νάνι, ψε με ντζίρι γιάσστε;

δεν πας πολύ μακριά;

Η αδερφή θέλει ν' αλλάξει
η αδερφή θέλει ν' αλλάξει
γιατί θέλει να παντρευτεί

Βρε, αδέρφια μεγαλώσαμε μαζί
βρε, αδέρφια μεγαλώσαμε μαζί
Τώρα, γιατί με βγάζετε έξω;

(Είχε ξεχάσει μερικούς στίχους)

Σε τούτο σπίτι που'ρθαμε

Cd 1

19.Σε τούτο σπίτι που' ρθαμε, καλέ σήμερα
όλοί είν' μαζομένοι μα τι χαρά θα γένει
παντρεύεται ο Αυγερινός ,καλέ σήμερα
την Πούλια κάνε ταίρι και τα' άστρα συμπέθέροι
νύφη ποσό τα' αγόρασες καλέ σήμερα
αυτό το παλικάρι να τα' αγοράσουν κι άλλοι
χίλια φλωριά τ' αγόρασα, καλέ σήμερα
κι ακόμα πεντακόσια για τη γλυκιά του γλώσσα

(Παρακάτω δε θυμάμαι όπως χαρακτηριστικά μας είπε)

Σήμερα λάμπει ο ουρανός

Cd 1

20.Σήμερα λάμπει ο ουρανός, σημέρη λάμπει η μέρα
αμάν, σημέρη και παντρεύεται αϊτός τη περιστέρα

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

νύφη μου, καλορίζικη, καλό ην το ριζικό σου
αμάν, και η τριανταφυλλιά που έχεις στο πλευρό σου
χαίρονται και τ' αδέρφια τους μεγειά τους, με χαρά τους
αμάν, μαγειά τους με χαρά τους (να ζήσουν) κι ας είν' και στα δικά τους
χαίρονται και οι γοναίοι τους, μεγειά τους με χαρά τους
αμάν, μεγειά τους με χαρά τους, να ζήσουν τα παιδιά τους
ένα τραγούδι θέλ' να πω με όλο μου το θάρρος
αμάν, να ζήσει η νύφη και ο γαμπρός ,να ζήσει και ο κουμπάρος
ένα τραγούδι θέλ' να ειπώ απάνω στο τραπέζι
αμάν, να ζήσει η νύφη κι ο γαμπρός και όλοι οι συμπεθέροι

(Παρακάτω δε το θυμάμαι όπως μας ανέφερε)

Σήμερα λάμπει ο ουρανός

Cd 1

21.Σήμερα λάμπει ο ουρανός, σημέρη λάμπει η μέρα
σήμερα στεφανώνεται αϊτός την περιστέρα

Σήμερα γάμος γίνεται και όλα τ' μπέλια

Cd 1

22. Σήμερα γα, σήμερα γάμος γίνεται
σ' ωραίο περιβόλι, σ' ωραίο περιβόλι
(τώρα καθώς πήγαιναν στο τραπέζι πρόσθεταν και αυτά τα λόγια από ένα προηγούμενο τραγούδι)
όλα τ' μπε, όλα τ' μπέλια επέρασα
όλα τ' μπέλια επέρασα, κι όλα τα περιβόλια
να' βρω δυο μη, να' βρω δυο μήλα κόκκινα
να βρω δυο μήλα κόκκινα, και δυο κυδώνια αφράτα
να στείλω της, να στείλω της αγάπης μου
να στείλω της αγάπης μου, της αγαπητικιάς μου

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

Έρχομαι τρεις ώρες δρόμο (του γάμου)

Cd 1

23. Έρχομαι, έρχομαι τρεις ώρες δρόμο

έρχομαι τρεις ώρες δρόμο, για τον εδικό σου πόνο

έρχομαι, έρχομαι να στεφανώσω, έρχομαι να στεφανώσω

δυο κορμάκια να ενώσω

δυο πουλά, δυο πουλάκια τα καημένα

δυο πουλάκια τα καημένα, πάνε κι έρχονται για μένα

το' να το, το' να το πολυαγάπαω

το' να το πολυάγαπαω, τ' άλλο το παιζογελάω

το' να το, το' να το ταΐζω μέλι, το' να το ταΐζω μέλι

τ' άλλο κόκκινο πιπέρι

Νύφη μου λάμπεις σα το Φεγγάρι

Cd 1

24. Νύφη μου ωραιότατη, που λάμπεις σα Φεγγάρι,

αμάν, που το' βρες και τα' αγόρασες αυτό το παλικάρι

νύφη μου καλορίζικο, καλό το ριζικό σου, αμάν, καλό είν' και το τριαντάφυλλο που έχεις στο πλευρό σου,

λάμπει ο ήλιος, λάμπει η πούλια, λάμπει και η Πετσεκοπούλα (το όνομα της νύφης)

λάμπει και η Χρυσούλα στ' άσπρα

νύφη στο σπίτι που θα πας δεξιά να προσκυνήσεις

αμάν, του πεθερού , της πεθεράς, το χέρι να φιλήσεις

(στο σημείο αυτό χρησιμοποιούσαν <u>τα αρβανίτικα</u> ίσως και για να δείξουν και την «καταγωγή τους» και τη γλώσσα τους σε ένα τόσο σημαντικό γεγονός όπως είναι ο γάμος)

<u>Μετά την εκκλησία στο σπίτι του γαμπρού</u>

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

Πίκε σιέ, πίκε σιέγκενε με φόρε	χτύπα «τη» (το) ρόιδο με
πίκε σιέγκενε με φόρε	φόρα
Τε κρεσέσε νια ντε τόρε	να ηχήσει (τρίξει) ένα γύρω
Πίκε σιέ, πίκε σιέγκενε με φόρε	χτύπα «τη» (το) ρόιδο με
πίκε σιέγκενε με φόρε	φόρα
Γιέπια πεθερόιτε νε ντόρε	δώστο («η») του πεθερού στο Χέρι
Σίγνε πε, Σίγνε περιστέρενε	Κοιτάχτε την περιστέρα
Σίγνε περιστέρενε	
Σι μελώσενε ντέρενε	Πως μελώνει την πόρτα
Νε κιο ντε, νε κιο ντέρα με κλικέρε	σ' αυτή την πόρτα με ασβέστη
νε κιο ντέρα με κλικέρε	
τσιούομε νιε περιστέρε	βρήκαμε μια περιστέρα

Σίγνε περιστέρενε

Cd1

25.

Σίγνε περιστέρενε	
	Κοιτάχτε την περιστέρα
Σι μελώσενε ντέρενε	Πως μελώνει την πόρτα
Λίε ντέρενε με μιάλτε	Άλειψε την πόρτα με μέλι
Τε κρεσέσε μπερντα γιάστε	να ηχήσει (Τρίξει) μέσα και έξω
Πίκε σιέγκενε με φόρε	χτύπα «τη» (το) ρόιδο με

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

	φόρα
Γιέπια πεθερόιτε νε ντόρε	δώστο(«η») του πεθερού στο χέρι

Μια Παρασκευή

Cd 1

26. Μια Παρασκευή κι ένα Σαββάτο βράδυ
μάνα μ' έδιωχνε, μανά μ'έδιωχνε από τα' αρχοντικό της
και ο πατέρας μου, κι ο πατέρας μου κι αυτός μου λέει φύγε,
και απ' την άστραπή κι απ' την άστραπή, στρατί το μονοπάτι
τρέχώ γρήγορα, τρέχώ γρήγορα, τρέχω με κλάϊμα τούρες
γιατί κλαις βρε κόρη μου (κλαίει γιατί φεύγει απ' τη μάνα της)
(Έχει πολύ ακόμα μου είπαν αλλά δε το θυμόμαστε)
(Το έλεγαν στο τραπέζι μετά το γάμο ή πριν φύγει από το σπίι η νύφη)

Ουνίς βάρκα ε μπερι πάρρ

Λεγόταν στα επιστρόφια (Πιστρόφια)

Cd 1

27. Ουνίς βάρκα ε μπερι πάρρ	Ξεκίνησε η βάρκα και έκανε πέρα
με νιζέτε παληκάρρ	με είκοσι παλικάρια
ντάλιε – ντάλιε ρε παιδιά	σιγά – σιγά ρε παιδιά
σε ου κιάσεμ νε μαχαλά.	γιατί πλησιάμε στο μαχαλά.
Ντάλιε – ντάλιε μορ κρουσκί	Σιγά – σιγά βρε συμπεθέροι
σε ου κιάσεμ νε γιτονί.	γιατί πλησιάσαμε στη γειτονιά
Ντέλλιε μορ πεθερέ νε αυλή	Έβγα βρε πεθερά στην αυλή
κιάλλμε νιε ε δε σσέλμε ντι.	Πήγαμε έναν και φέραμε δύο
Ντέλλιε μορ πεθερέ νε ντέρρε,	έβγα βρε πεθερά στην πόρτα
τσε σσέλμε νιε περιστέρρε	που φέρνουμε μια περιστέρα

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

8.4 Χορευτικά

Σύρε βάλεν λεβέντε

Cd 1

28. Σύρε βάλεν λεβέντε	Σύρε το χορό λεβέντη
Σι ά ι ίλε τσε σκελκιέν	σαν το αστέρι που λάμπει
Βρε λεβεντεβρε παληκάρε	Ρε λεβέντη ρε παλικάρι
Τσε ότε νίνε τσε ότε τε μαρε	που θα έρθω και θα σε πάρω
Ά ντε σκό γα……..	Άντε πέρνα από
Με με πίου κατηγορία	γιατί με κατηγορούν
Άντε σκό στρατιοτικόνε	Άντε τελείωσε τη θητεία
Σα τε μπλέδ ε δέ ούνε βιόνε	μέχρι να μαζέψω το βιος μου

Μες στο Θησείο βρε παιδιά

Cd 1

29 Μες στο Θησείο βρε παιδιά
στου Πικινού τη μπύρα
γλεντούσε όλος ο ντουνιάς
Περαίας και Αθήνα
Αχ ! ! ξύπνε καημένε Πίκινε
Από το μαύρο χώμα
Ξύπνα να δεις τους φίλους σου
που σε θυμούνται ακόμα
που σε θυμούνται ακόμα

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

Cd 1 Βέρα

30 Α. αα κι έφυγες μακριά και μου πέταξες την βέρα

τη βέρα τη βέρα για παρηγοριά.....

(Περιγραφή αρχής του τραγουδιού κατόπιν

παραγγελίας από τους πανηγυρτζήδες)

Καραγκούνα (σκοπός συρτού)

Cd 1

31 Κα , μώρε καραγκού, καραγκούνα

πάει να πλύνει, καραγκούνα πάει να πλύνει

και ο βοριάς δεν την αφήνει.

ά! Μωρέ άσε με, άσε με βοριά να πλύνω

άσε με βοριά να πλύνω Καραγκούνα δε σ' αφήνω.

Να μωρέ να τα πλύ, να τα πλύνω ν' τ' απλώσω

να τα πλύνω ν' τ' απλώσω να στεγνώσουν

πριν νυχτώσω

Κόφτην Ελένη την ελιά (Καγγέλι)

Cd 1

32 Κόφτην Ελένη την ελιά για θα μαραίνεις τα παιδιά

δε την εκό, δε την εκό, δε την εκόβο την ελιά

δε την εκόβω την ελιά κι ας μαραθούνε τα παιδιά

δε την εκόβω την ελιά κι ας μαραθούνε τα παιδιά

Αιντε βε Μιλένε , λένε , μωρη, λένε

Αϊντε βέϊ ... κι πάλι Ελληνικό στίχο

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

Ν' εσκοτεινιάσαν τα βουνά

Cd 1

33 Ν' εσκοτεινιάσαν τα βουνά , αμάν αμάν,
μαυρισάνε, μαυρισανέ κι κάμποι
κι εμένα το, κι εμένα το πουλάκι μου αμάν,
ακομά δε, ακομά δεν εφάνει

Μια βλάχα

Cd 1

34 Μια βλάχα μια κι αμάν , αμάν, μια βλάχα μια παλιόβλαχα
μια βλάχα μια παλιόβλαχα και του Νταβέλη η μάνα
πετρά σε πέ, κι αμάν, αμάν, πετρά σε πέτρα περπατεί
πετρά, σε πέτρα πέρπατει, λιθάρι σε λιθάρι
να μη λερώ, κι αμάν, αμάν, να μη λερώσει η φούστα της
να μη λερώσει η φούστα της τ' άσπρο της φουστανάκι
και φούστα της κι αμάν, αμάν, κι φούστα της λερώθηκε
κι η φούστα της λερώθηκε και το φουστάνι ετρίβει

Ντιλμπέρι

Cd 1

35 Πεντέ, μωρέ πεντέ μερούλες σήμερα
ντιλμπέρι μου ντιλμπέρι την αγαπώ δεν είδα
εχθές μωρέ, εχθές, την είδα στο χορό
ντιλμπέρι μου ντιλμπέρι στη μέση οπού χορεύει
και με μωρέ και με το μάτι νόημα
ντιλμπέρι μου ντιλμπέρι και με τα χείλι λέει
κόρή νερό, κόρή, νερό δεν έχουμε
ντιλμπέρι μου ντιλμπέρι και τι θα πιούμ' το βράδυ
κι απ' το μωρέ, κι απ' το χορό νε κόπηκε

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

ντιλμπέρι μου ντιλμπέρι και για νερό πηγαίνει

Ξύπνα καημένη Αναστας(ι)ά

Cd 1

36 Ξύπνα καημένη Αναστας(ι)ά

ξύπνα καημένη Ρούσα

ξύπνα κι ανάψε τη φωτιά

και σβήσε το λυχνάρι

γιατί μας πήρε η χαραυγή

το… μεσημέρι

παν τα πουλάκια στη βοσκή

και οι όμορφες στη βρύση

πάω κι εγώ να πιω νερό

(«ε, α.. έτσι πήγαινε», προφανώς δε θυμόταν παρακάτω)

Σαν ζητάς κυρά μου γούστα

Cd 1

37 Σαν ζητάς κυρά μου γούστα

πάμε τσάρκα με τη φούστα

……..

αφού με καταστρέψανε συγγενείς και φίλοι

Σελίμπεης

(Χαρακτηριστικά μας είπε ότι το Σελίμπεη μόνο εγώ το έλεγα στο πανηγύρι, θέλοντας να μας δείξει και τη δυνατότητα της φωνής του, διότι πρόκεται για βιρτουόζικο τραγούδι και ίσως για να παινευτεί ότι μη με βλέπεται τώρα που γέρασα εγώ στα νειάτα μου….)

Cd 1

38 Αχ, Σελίμπεη, Σελίμπεη,

γιε του Κατσίμπεη ωρέ Κατσίμπεη

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

γιέμ' τα φρυ, τα φρύδια τα βγα(λ)μένα
κλαιν τα μάτια μου για σένα
Σελίμπεη, θεόπουλο
του θρόνου αρχοντόπουλο

Σύρτό λεβέντη το χορό

Cd 1

39 Συρτό λεβέ συρτό λεβέντη, το χορό λεβέντη μου
συρτό λεβέντη το χορό, συρτό συρτό να μοιάζει
συρτό συρτό να μοιάζει συρτώ γιατί σου μοιάζει
κι αν άποστα, κι αν αποστάσεις το χορό λεβέντη μου
κι αν αποστάσεις ,το χορό τρία κάστρα σου χαρίζω
την Πόλη και την Πόλη, τη Βενετιά λεβέντη μου
την Πόλη καιτη Βενετιά κι δυό με τα καράβια
και τη Κωστα, και τη Κωσταντινούπολη λεβέντη μου
και την Κωσταντινούπολη λεβέντη μου, μ' όλά τα παλικάρια

Τσιγγάνες

Cd 1

40 Τσιγγάνες σεις που ξέρεται της τύχης τα γραμμένα
πάρτε και ρίξτε τα χαρτιά και πέστε μου κι εμένα
ο καλός μου εάν γυρίσει ή εάν με έχει αλησμονήσει

Αγγέλω κρένει η μάνα σου (Στίχοι)

Cd 1

41 Αγγέλω, κρένει η μάνα σου δε ξέρω τι σε θέλει.

Ανέβα πάνω στη μουριά (Γιαννούλα)

Cd 1

42 Ανέβα πάνω στη μουριά Γιαννούλα

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

αμάν, αμάν, Γιαννούλα και μέτρησε τα φύλλα
αμάν, και μέτρησε το φύλλο, θα σε πάρω δε σε αφήνω
αμάν, αμάν, .θέλ' μαύρα μάτια. . . ποιος έριχνε Γιαννούλα
αμάν, αμάν, Γιαννούλα τα μάγια στο ποτήρι
αμάν και μάγεψες και μάγεψες τον άνδρα μου Γιαννούλα
αμάν, αμάν Γιαννούλα και θέλει να μ' αφήσει
. . θα μ' αφήσει αντάμα θ' μ. . . . αφήσει ο άτιμος Γιαννούλα
αμάν, αμάν Γιαννούλα έναν άλλο θ' αγαπήσω
αμάν, κάνω τους νιους , κάνω τους νιους και χαίρονται Γιαννούλα
αμάν, αμάν Γιαννούλα γέροι και καμαρώνουν
αμάν, κάνω και τους γραμματικούς Γιαννούλα
αμάν, αμάν, Γιαννούλα να βάφουν τα καπέλα.

Εδώ σε τούτη τη γωνιά

Cd 1

43 Εδώ σε του, εδώ σε του, δω σε τούτη τη γωνιά
δω σε τούτη τη γωνιά, φύτρωσε μια λεϊμονιά,
λεϊμονιά, μωρή λεϊμονιά, λεϊμονιά,
λεϊμονιά με τα λεϊμόνια, λεϊμονιά με τα λεϊμόνια και με τα πολλά σου κλώνια

Λεβέντης είσαι μάτια μου

Cd 1

44 Λεβέντης είσαι μάτια μου και λεβεντιά χορεύεις
λεβέ, αμάν λεβέ , λεβέντικα πατάς στη γη
λεβέντικα πατάς στη γη και σκόνη δε σηκώνεις
θελώ αμάν, θελώ, θελώ να γίνω μερακλής
θελώ να γίνω μερακλής τραγούδια δεν ηξέρω
τωρά αμάν, τωρά, τωρά τραγούδια έμαθα
τωρά τραγούδια έμαθα και τους χορούς διαλέγω
το Α ,καλέ το Α, το Αγιοργήτικο κρασί,
το Αγιοργήτικο κρασί, τ' Αργείτικο λεμόνι
το Μπε, αμάν το Μπερμπατιώτικο φιλί

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

το Μπερμπατιώτικο φιλί, τον άρρωστο σηκώνει
που ει αμάν, που είσαι και δε φαίνεσαι
που είσαι και δε φαίνεσαι, που είσαι και δε βγαίνεις
μηπώς καλέ, μηπώς και τ' απεφάσισες
μηπώς και τ' απεφάσισες καλόγρια να γένεις

Αντάρτες στους δρόμους περνάνε

Cd 1

45 Αντάρτες στους δρόμους περνάνε γοργό τραγουδώντας εγώ και όπλα στους ώμους περνάνε

ΜΠΕΡΜΠΑΤΙ

Cd 1

46 Μπερμπάτι, όμορφο χωριό μ'εχείς στη μέση γούβα
εχείς κορίτσια όμορφα, παιδία σαν αγγελούδια
Μπερμπάτι όμορφο χωριό που' χεις στη μέση ρέμα
εχείς κορίτσια, όμορφα, παιδιά ζωγραφισμένα
Μπερμπάτι όμορφο χωριό και με τις πρασινάδες
εχείς κορίτσια όμορφα και με πολλές χιλιάδες
Στης μάνας μου την αγκαλιά θέλω να πέσω πάνω
και δε με μέλει ύστερα χωριό μου ας πεθάνω

8.5 ΠΑΡΑΛΟΓΕΣ

Εννιά χιλιάδες πρόβατα κι εννιά χιλιάδες γίδια, εννιά αδέρφια τα φυλάν', καθένα την κοπή του. Τους συνεμπήκε ο διάβολος για να τα ξεχωρίσει.

(από το αρχείο του Δημήτρη Πετρόπουλου)

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

Τρίτη, Τετάρτη θλιβερή, Πέμπτη φαρμακωμένη, Παρασκευή ξημέρωνε, να μην είχε ξημερώσει, που κίνησε ο Αγριόγιαννης να πάει στο πανηγύρι. Είχε παιδί στο δάσκαλο, κορίτσι στη δασκάλα, την πένα του λησμόνησε, γυρίζει να την πάρει. Βρίσκει τη μάνα κι έπαιζε μ' ένα παλιοαράπη. Παίζε το, μάνα, παίζε το κι αν δεν το μαρτυρήσω!

(από το αρχείο του Δημήτρη Πετρόπουλου)

8.6 Ιστορικά

Cd 1

47 Τρία παιδιά, τρία παιδιά Βολιώτικα
μας κλέψανε την Αννούλα Καρακατσάνισσα
μας κλέψανε την Αννούλα Καρακατσάνισσα
την πήραν και την πήραν και την πήγανε ψηλά
στα κλεφτοχώρια Αννούλα μας γλυκιά
ψηλά στα κλεφτοχώρια, σταθείτε βρε παιδιά,
στο δρόμο που στο δρόμο που την πήγαιναν
κρυφά την ερωτούσαν Αννούλα μας γλυκιά ,
κρυφά την ερωτούσαν Καρακατσάνισσα
Πες μας Αννιώ πες μας Αννιώ ποιον αγαπάς
και ποιον θα πάρεις άνδρα, Αννούλα μας
γλυκιά και ποιον θα πάρεις άνδρα, Αννούλα μας γλυκιά
νε εγώ τον Θο νε εγώ τον Θοδωρα αγαπώ,
κι αυτόν θα πάρω άνδρα αλήθεια βρε παιδιά,
κι αυτόν θα πάρω άνδρα Καρακατσάνισσα.

Της Άγια Σοφιάς

Σημαίνει ο Θεός, σημαίνει η γης, σημαίνουν τα επουράνια.
Σημαίνει κι η Αγια Σοφιά, το μέγα μοναστήρι.
Με τετρακόσια σήμαντρα κι εξήντα δυο καμπάνες,
κάθε καμπάνα και παπάς, κάθε παπάς και διάκος.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

«πάλι με χρόνια με καιρούς, πάλι δικά μας θα' ναι».

(από το αρχείο του Δημήτρη Πετρόπουλου)

Του Διάκου

Γιατί 'ναι ο ήλιος σκοτεινός και το φεγγάρι μαύρο, κι ο λαμπερός Αυγερινός, πάει να βασιλέψει;
—Πες μας, καημένε Αυγερινέ, κανά καλό χαμπέρι;
—Το Διάκο τον επιάσανε και πάνε να τον σουβλίσουν.

Πολλή μαυρίλα πλάκωσε, μαύρη σαν καλιακούδα. μην είναι λάγια πρόβατα, μην είναι κόρμπα γίδια; Δεν είναι λάγια πρόβατα, δεν είναι κόρμπα γίδια, Ομέρ Βρυώνης πλάκωσε, με δεκαοχτώ χιλιάδες..

(από το αρχείο του Δημήτρη Πετρόπουλου)

Του Δράμαλη

Φύσα μαΐστρο δροσερέ κι αέρα του πελάγου, να πας τα χαιρετίσματα στου Δράμαλη τη μάνα. Της Ρούμελης οι μπέηδες του Δράμαλη οι αγάδες, στα Δερβενάκια κείτονται, κορμιά δίχως κεφάλια. Στρώμα έχουνε τη μαύρη γης, προσκέφαλο λιθάρια και για πανωσκεπάσματα του φεγγαριού το τάση.

(από το αρχείο του Δημήτρη Πετρόπουλου)

Παιδιά, γιατί είστε ανάλλαγα

Παιδιά, γιατί είστε ανάλλαγα, γιατί είστε λερωμένα;
—Είμαστ' απ' τον πόλεμο, που 'μαστουν σκλαβωμένοι.
Τώρα που 'ρθαμε στο χωριό, θ' αλλάξουμ' τα καημένα.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

(από το αρχείο του Δημήτρη Πετρόπουλου)

40 Παλικάρια

Cd 1

48 Σαράντα παλικάρια να από τη Λει να από να από τη Λιβαδειά
πάνε για να πατήσουνε την Τρομπο βρε την Τρομπολιτσά
κι άλλα Σαράντα αρματωμένοι πηγαίναν για κλεψιά
στο δρόμο που πηγαίναν ΄να γέροντα ΄να γέροντα απαντούν
γεια σου χαρά σου γέρο καλώς τα καλώς τα , τα παιδιά
που πάτε παλικάρια που πάτε βρε, που πάτε βρε παιδιά
πάμε γέροντα για να κλέψουμε στην Τρομπολιτσά
έλα μαζί μας γέρο να πάμε για κλεψιά
δεν ημπορώ παιδιά μου γιατί εγέ ,γιατί εγέρασα
περάστε από τη στάνη και από τα πρό, και από τα πρόβατα
και πάρτε τον υιό μου τον πιο μικρό, τον πιο μικρότερο
έχει ελαφιού ποδάρια και λιονταριού, και λιονταριού καρδιά

Ω! Κωνσταντινουπόλεως

Cd1

49 Να ήμουν πουλί να πέταγα να ήμουν χελιδονάκι
να αγνάντευα και να 'βλέπα της Πόλης τα λιμάνια
πως αρμενίζουν τα άρμενα και βγαίνουν τα καράβια
60 καράβια τούρκικα 22 Ρωμαίικα
ενίκησαν τα τούρκικα τα λίγα τα Ρωμαϊκα
μια κοπελίτσα φώναζε από γυαλένιο πύργο
για έβγα αφέντη Βασιλιά και αφέντη Κωνσταντίνε
να ιδείς πως Πόλη άναψε, πως καιν τα μοναστήρια
να ιδείς πόσοι Τούρκοι σφάζουνε του Έλληνες σαν γίδια

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

Τρε παπόρε ου γκρεν ε βάνε

Cd 1

50.

Τρε παπόρε ου γκρεν ε βάνε	Τρία βαπόρια σηκηκώθηκαν και πήγαν πήγαν πήγαν
βάνε βάνε	
Τρε παπόρε ου γκρεν ε βάνε νε Ισταμπούλ νε βέντε τάνε*	τρία βαπόρια σηκηκώθηκαν και πήγαν στη Κωνσταντινούπολη στα μέρη τα δικά μας
Νε Ισταμπούλ νε βέντε τάνε	στη Κωνσταντινούπολη στα μέρη τα δικά μας

(βιολί)……..

με ερδε μπούρι γα κουρμπέτι	μου ήρθε ο άντρας από τη ξενητιά
με ερδε μπούρι γα κουρμπέτι	μου ήρθε ο άντρας από τη ξενητιά
μος νιε μπρεμα νεκε μπέτι.	αλλά δεν έμεινε ούτε ένα βράδυ.

Επειδή ο κ. Κουτσούρης Παναγιώτης έχει ξεχάσει και κάποια λόγια είτε από τα χρόνια που κουβαλάει στην πλάτη του είτε επειδή ήθελε να τελειώσει πιο γρήγορα την καταγραφή άφησε κάποιους στίχους τους οποίους προσθέτω (από το αρχείο του Δημήτρη Πετρόπουλου) για να είναι ολοκληρωμένο το τραγούδι.

*

στάτε βίτρα νε Ισταμπούλ	Επτά χρόνια στη Κωνσταντινούπολη
στάτε βίτρα νε Ισταμπούλ	Επτά χρόνια στη Κωνσταντινούπολη

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

μόσε νιε γράμε νεκε ντρεγκούονε	ούτε ένα γράμμα δεν έστειλε
εα τε τσέλνιε φούρενε	μ' έχει να ανάψω το φούρνο
εα τε τσέλνιε φούρενε	μ' έχει να ανάψω το φούρνο
σε γκουζόνα μπούρενε	δε χάρηκα τον άνδρα μου
με ερδε μπούρι γα κουρμπέτι	*μου ήρθε ο άντρας από τη ξενητιά*
με ερδε μπούρι γα κουρμπέτι	*μου ήρθε ο άντρας από τη ξενητιά*
μος νιε μπρεμα νεκε μπέτι.	*αλλά δεν έμεινε ούτε ένα βράδυ.*

8.7
Κλέφτικα

Τα βάσανα του κλέφτη

Παιδιά, σα θέλτε λεβεντιά και κλέφτες να γινείτε, εμένα να ρωτήσετε, πώς τα περνούν οι κλέφτες. Μαύρη ζωή που κάνουμε εμείς οι μαύροι κλέφτες. Ποτέ μας δεν αλλάζουμε και δεν ασπροφορούμε, ολημερίς στον πόλεμο, τη νύχτα καραούλι. Δώδεκα χρόνους έκανα στους κλέφτες καπετάνιος, ζεστό ψωμί δεν έφαγα, γλυκό κρασί δεν ήπια τον ύπνο δεν εχόρτασα, του ύπνου τη γλυκάδα, το χέρι μου προσκέφαλο και το κορμί μου στρώμα και στο δεξιό το χέρι μου, πάντα το καριοφίλι.

(από το αρχείο του Δημήτρη Πετρόπουλου)

Μαλώματα για γυναίκες

Πέντε παιδιά μαλώνανε, για μια γειτονοπούλα κι ο καπετάνιος έλεγε κι ο καπετάνιος λέγει: «Παιδιά μου, μη μαλώνετε, για μια γειτονοπούλα, εμείς ταχιά θα φύγουμε στον τόπο μας θα πάμε κι εκεί θα τις διαλέξετε πας ένας τη δική του».

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

(από το αρχείο του Δημήτρη Πετρόπουλου)

8.8 Της Αγάπης

Όλα τα αμπέλια πέρασα

Cd 1

51 Όλα τ' αμπέ, όλα τ' μπέλια πέρασα
όλα τ' μπέλια πέρασα, κι όλα τα περιβόλια
να' βρω δυο μη, να' βρω δυο μήλα κόκκινα
να βρω δυο μήλα κόκκινα, και δυο κυδώνια αφράτα
να στείλω τη, να στείλω της αγάπης μου
να στείλω της αγάπης μου, της αγαπητικιάς μου
δε τ' άστειλα, δε τ' άστειλα με άνθρωπο
δε τ' άστειλα με άνθρωπο παρά με περιστέρι
Χρυσούλα μωρ' Χρυσούλα μου, να της το πας στο χέρι

Πέρδικες

Αλληγορικό – Ερωτικό

Cd 1

52 Γύρω στου γύρω στου χωριού τ αλώνια
πέρδικες πέρδικες λαλούν κι αηδόνια
πέρδικες λαλούν κι αηδόνια
γύρω στου χωριού τ αλώνια
και οι πέρδικες γυρνάνε
για νερό για νερό στη βρύση πάνε
για νερό στη βρύση πάνε
και οι πέρδικες γυρνάνε

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

Τσε ψόβε μπίλεζα ίμε

Cd 1

53

Τσε ψόβε μπίλεζα ίμε	Τι έπαθες κόρη μου
τσε ψόβε τσε ου μαρένσε	τι έπαθες και μαράθηκες
Τσε ψόβε τσε ου μαρένσε	Τι έπαθες και μαράθηκες
Κάκ' εμπούκουρε τσε γιέσε	τόσο όμορφη που ήσουνα
Ου ε ντί μεμεζα γίμε	Εγώ δεν ξέρω μανούλα μου
Ου εντί ψε ου μαρένσε	εγώ το ξέρω γιατί μαράθηκα
Ου εντί ψε ου μαρένσε	Εγώ το ξέρω γιατί μαράθηκα
Με νε κερατά τσε ου μπλέξε	μ΄ ένα κερατά που έμπλεξα
Με πλανέ μεμεζα γίμε	Με πλάνεψε μανούλα μου
Με πλανέψι με νε φιάλε	με πλάνεψε με ένα λόγο
	(υπόσχεση)
Με πλανέψε με νε φιάλε	Με πλάνεψε με ένα λόγο
Δε με θα ψε ο τε με μάρε	και μου είπε ότι θα με πάρει
Με πλανέ μεμεζα γίμε	Με πλάνεψε μανούλα μου
Με πλανέψι με νε χίλε	με πλάνεψε με ένα
Με πλανέψι με νε χίλε	Με πλάνεψε με ένα
Δε με θα ψε ο τε με μίρε	και μου είπε ότι θα με πάρει
Ε δε ά ι μεμεζα γίμε	Και αυτός μανούλα μου

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

Ε δε ά ι με παρατήσι	και αυτός με παράτησε
Ε δε ά ι με παρατήσι	Και αυτός με παράτησε
Νιάτρε βάτε αγαπήσι	και άλλη πήγε και αγάπησε
Ε δε ά ι μεμεζα γίμε	Και αυτός μανούλα μου
Ε δε ά ι μος όψετε	και αυτός να μην
Ε δε ά ι μος όψετε	Και αυτός να μην
Κούρε τε μος λιώσετε	και αυτός ποτέ να μην λειώσει
Ε δε ά ι μεμεζα γίμε	Και αυτός μανούλα μου
Ε δε άι τε μαρε νιάτre	και αυτός να μην πάρει άλλη
Ε δε ά ι τε μάρε νιάτre	Και αυτός να μην πάρει άλλη
Μος ε χερετε ε δε άτε	να μην τη χαρεί ούτε αυτή
Ε δε ου μεμεζα γίμε	Και γω μανούλα μου
Ε δε ου νε μοναστήρε	και γω στο μοναστήρι
Ε δε ου νε μοναστήρε	Και γω στο μοναστήρι
Ψε άστου ντόι κριέτε τίμε	γιατί έτσι ήθελε το κεφάλι μου

Τσε ψόβε μπίλεζα ίμε *(2η καταγραφή- εκδοχή)*

Cd 1

54

Τσε ψόβε μπίλεζα ίμε	Τι έπαθες κόρη μου
Τσε ψόβε τσε ου μαρένσε	τι έπαθες και μαράθηκες
Τσε ψόβε τσε ου μαρένσε	Τι έπαθες και μαράθηκες

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

Κάκ' εμπούκουρε τσε γιέσε	τόσο όμορφη που ήσουνα
Ου ε ντί μεμεζα γίμε	Εγώ δεν ξέρω μανούλα μου
Ου εντί ψε ου μαρένσε	εγώ το ξέρω γιατί μαράθηκα
Ου εντί ψε ου μαρένσε	Εγώ το ξέρω γιατί μαράθηκα
Με νε ….. τσε ου μπλέξε	μ΄ ένα κερατά που έμπλεξα
Με πλανέ μεμεζα γίμε	Με πλάνεψε μανούλα μου
Με πλανέψι με νε φιάλε	με πλάνεψε με ένα
Με πλανέψι με νε φιάλε	Με πλάνεψε με ένα
Δε με θα ψε ο τε μάρε	και μου είπε ότι θα με πάρει
Ε δε ου μεμεζα γίμε	Και γω μανούλα μου
Ε δε ούνε επιστέψα	και γω τον πίστεψα
Ε δε ούνε επιστέψα	Και γω τον πίστεψα
Μπάσκε ράσιε ε δε φιέτα	μαζί έπεσα και κοιμήθηκα
Ε δε ά ι μεμεζα γίμε	Και αυτός μανούλα μου
Ε δε ά ι μος όψετε	και αυτός να μην
Ε δε ά ι μος όψετε	Και αυτός να μην
Κούρε τε μος λιώσετε	και αυτός ποτέ να μην λειώσει
Ε δε ου μεμεζα γίμε	Και γω μανούλα μου
Ε δε ου νε μοναστήρε	και γω στο μοναστήρι
Ε δε ου νε μοναστήρε	Και γω στο μοναστήρι
Ψε άστου ντόι κριέτε τίμε	γιατί έτσι ήθελε το κεφάλι μου

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

Αρβανίτικα Δίστιχα για την αγάπη

Πα γα ντέλιε νε παραθύρε

Cd 1

55

Πα γα ντέλιε νε παραθύρε	Για βγες στο παράθυρο
τε γκίγκιεσε κερκενε τίμε	ν' ακούσεις το τραγούδι μου
Πα γα ντέλιε νε παραστράτε	Για βγες στο πλατύσκαλο
Τε στόσε ντιέλτε με ινάτε	να δεις τα παιδιά με θυμό

Βρε λεβεντε βρε παληκάρε

Σύρε βάλενε λεβέντε	Σύρε το χορό λεβέντη
Σι ά ι ίλε τσε σκελκιέν	σαν το αστέρι που λάμπει
Βρε λεβεντεβρε παληκάρε	Ρε λεβέντη ρε παλικάρι
Τσε ότε νίνε τσε ότε τε μαρε	που θα έρθω και θα σε πάρω
Ά ντε σκό γα……..	Άντε πέρνα από
Με με πίου κατηγορία	γιατί με κατηγορούν
Άντε σκό στρατιοτικόνε	Άντε τελείωσε τη θητεία
Σα τε μπλέδ ε δέ ούνε βιόνε	μέχρι να μαζέψω το βιος μου (προίκα)

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

Της αγάπης

Εβγάτε αγόρια στο χορό, κορίτσια στα τραγούδια, πέστε και τραγουδήσετε, πώς πιάνετε η αγάπη. Από τα μάτια πιάνεται, στα χείλη κατεβαίνει κι από τα χείλη στην καρδιά, ριζώνει και δε βγαίνει.

Πέρα θέλω να περάσω, το χεράκι της να πιάσω, που χορεύει μία κι άλλη, μια μικρή και μια μεγάλη. Που 'χει τα μαλλιά με τάξη και πλεγμένα με μετάξι. Πώς να κάνω να της δώσω, το χεράκι μου ν' απλώσω;

Τρία καλά 'ναι στον ντουνιά και στον απάνου κόσμο! Η νιότη και η λεβεντιά και το καλό κορίτσι. Τ' ακούτε σεις ανύπαντροι και σεις καλοί λεβέντες, λεφτά να μη ζηλέψετε, φλωριά να μη γυρέψετε, παρά γυναίκα όμορφη και να 'ναι μαυρομάτα.
(από το αρχείο του Δ. Πετρόπουλου)

Να 'χα 'να μήλο να 'ριχνα στο πέρα παραθύρι, να τσάκιζα το μαστραπά, που 'ναι στο παραθύρι. Και μέσα η κόρη κάθεται κεντάει χρυσό μαντίλι. Για σε το λέω, αγάπη μου, πάρε χαρτί και γράφτο: «Το μαντιλάκι, που κεντάς εμένα να το στείλεις και μην το στείλεις μοναχό παρά με την αγάπη». Κι εκείνη το παράκουσε και μοναχό το στέλνει. Στα γόνατα του τ' άπλωσε και το συχνορωτάει.
—Για πες μου μαντιλάκι μου, αν' μ' αγαπάει η κυρά σου;
—Όταν σε συλλογίζεται και όταν σε βάνει ο νους της, σαν θάλασσα βουρλίζεται, σαν κύμα δέρνει ο νους της, σαν το ψαράκι στο γιαλό, σπαράζετ' η καρδιά της.

(από το αρχείο του Δημήτρη Πετρόπουλου)

Θα χορέψεις γέρο

Θα χορέψεις, γέρο, βρε γέροντα,

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

θα χορέψεις, γέρο, θέλεις δε θες
και θα πεις τραγούδια, για τις ξανθές.
Για θυμήσου, γέρο, βρε γέροντα,
για θυμήσου, γέρο, τα νιάτα σου,
για θυμήσου, γέρο, τα νιάτα σου,
τα καμώματα σου, τα νάζια σου.

(από το αρχείο του Δημήτρη Πετρόπουλου)

Της Αγάπης

Cd 1

57 Μαράθηκαν μαράθηκαν τα δεντρικά
μαραθήκανε τα χόρτα
μες στης Ελενιώς την πόρτα
η Ελενιώ, η Ελενιώ ήταν όμορφη καθότανε
αχ στην άκρη το ποτάμι
η Ελενιώ δεν βαριεστάει
με το ποτά, με το ποτάμι εμάλωνε
αχ και το πετροβολούσε
η Ελενιώ δεν βαριεστούσε
ποτάμι για ποτάμι για λιγόστεψε
ποταμάκι κάνε ξέρα θέλω να περάσω πέρα
να πάω να βρω, να πάω να βρω το Γιώργο μου
αχ τον Γιώργο τον δικόν μου και τον αγαπητικό μου
τον Γιώργο, τον Γιώργο, τον επιάσανε
και στης φυλακής τον πάνε
Λενιώ μου δεν σε ρωτάνε
χίλια φλωριά, χίλια φλωριά 'χει η τσέπη μου
και τα χίλια θα ντα δώσω και τον Γιώργο να γλιτώσω
κι αν δεν μου φτά κι αν δεν μου φτάσουνε και αυτά
αν δεν μου φτάσουνε και αυτά
κι αν δεν μου φτάσουνε και αυτά θα πουλήσω και τα προικιά

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

8.9 Ερωτικά

Ερωτικό

Cd 1

58 Ακούσατε να σας ειπώ και γω τον έρωτά μου νε εγώ ένα τσίφτη αγαπώ κρυφά απ' τη μαμά μου, εγώ έναν νέο αγαπώ και θέλω να τον πάρω και η μάνα μου απείλησε καλύτερα το χάρο, η ομορφιά του με κανε να ντονε αγαπήσω γι αυτό και αποφάσισα μαζί του για να ζήσω ,αρρώστησα ξαναρρώστησα έπεσα στο κρεβάτι, που να ήξερε η μανούλα μου πως ήμουν από αγάπη ,πήγε να φέρει το γιατρό να βρει τη γιατρειά μου και ο γιατρός με τρόμαξε σαν είδε την καρδιά μου, σαν θες την κόρη σου κυρά σαν θέλεις να τη σώσεις ,μ΄αυτό το νέο π' αγαπάει να την εστεφανώσεις.

Τούντε λένε τούντε

Cd 1

59

Τούντε λένε τούντε	Κούνα Ελένη κούνα τη
Ποδένε με φούντε	την ποδιά με τις φούντες
Ετούντενιε νούκου τούντετε	την κουνάω δεν κουνιέται
Ψε σε λιενε φούντετε	γιατί δεν την αφήνουν οι φούντες
αι τε βέμι Λένε	Ά ι να πάμε Ελένη
με ….. e κε ποδένε	με … έχεις την ποδιά
Αι τε βέμι νε γιοτεμε	Ά ι να πάμε στη μητέρα σου
Τε σιόμε τσιο τε να θότε πρεμε	δούμε τι θα μας πει το βράδυ
Αι τε βέμι νε ιτάτε	Ά ι να πάμε στον πατέρα σου
Σιόμε τσε πάλε ο τε να γιάπε	να δούμε τι προίκα θα μας Δώσει

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

…. Ου πο τσε ζντο μεμα	ήθελα εγώ αλλά δεν θέλει η μαμά
σε βεζντόνε στεπί με μεντρα	γιατί κοιτάει σπίτια με μάντρα (εύπορα σπίτια)
,, ου πο τσε ζντο τάτα	ήθελα εγώ αλλά δεν θέλει ο πατέρας
σε βεζντόνε στέπι τε λιάρτα	γιατί κοιτάει σπίτια ψηλά
αι τε βέμι Λένε	Ά ι να πάμε Ελένη
με ….. e κε ποδένε	με … έχεις την ποδιά

8. 01

Της Πρωτομαγιάς

Πρωτομαγιά τα λούδουδα γιορτάζουν
και τα πουλιά τα ταίρια τους φωλιάζουν
τραγουδούν το Μάη Μάη γύρω στα βουνά
τραγουδούν το Μάη Μάη μ άσπρη φορεσιά

8.02
Εργατικά

Γένηκαν τα γεννήματα και μπήκαμε στο θέρο, τελπεντέρα θα σε φέρω. Και θερίζανε σιτάρι, τσούπα με το παλικάρι. Και θερίζανε τα δυο, πέρδικα με τον αητό. Κι άρχισαν τα μαλώματα και μαλώνανε τα δυο, πέρδικα με τον αητό.

Αμπέλι μου πλατύφυλλο και κοντοκλαδεμένο,

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

για δε βλαστείς, για δεν ανθείς, σταφύλια για δεν κάνεις; Θα σε πουλήσω αμπέλι μου, για να σε ξεχρεώσω.
—Μη με πουλάς, αφέντη μου, κι εγώ σε ξεχρεώνω.
Για βάλε νιους να σκάβουνε και γέρους να κλαδεύουν
και τρία κορίτσια ανύπαντρα, να με κορφολογάνε,
να ιδείς τ' ασήμι στο ληνό, χρυσάφι στο πολήμι!

(από το αρχείο του Δημήτρη Πετρόπουλου)

Αργαλειός

Κρε κε κρεκ μόι Κατερίνε

Cd 1

60

Κρε κε κρεκ μόι Κατερίνε	Κρα κα κρα μωρή Κατερίνα
κρε κε κρεκε αργαλίνε	κρα κα κρα τον αργαλιό
κρε κε κρεκε αργαλίνε	κρα κα κρα τον αργαλιό
μώρε σόβε γειτονίνε	τρέλανες τη γειτονιά
τε γιέσε μόι Κατερίνε	να ήμουνα μωρή Κατερίνα
τε γιέσε νιε ζόγκε ιμπάρδε	να ήμουνα ένα πουλί άσπρο
τε γιέσε νιε ζόγκε ιμπάρδε	να ήμουνα ένα πουλί άσπρο
τε τε ρίγιε νε μιτάρε	να σου καθόμουνα στα μυτάρια (εξάρτημα του αργαλειού)
τε γιέσε μόι Κατερίνε	να ήμουνα μωρή Κατερίνα
τε γιέσε νιε ζόγκε ιζί	να ήμουνα ένα πουλί μαύρο
τε γιέσε νιε ζόγκε ιζί	να ήμουνα ένα πουλί μαύρο
τε τε ρίγιε ν' αργαλί	να σου καθόμουνα στον

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

	αργαλειό
Κρε κε κρεκ μόι Κατερίνε	Κρα κα κρακ μωρή Κατερίνα
Κρε κε κρεκ σαίτεvε	κρα κα κρακ τη σαΐτα
Κρε κε κρεκ σαίτεvε	κρα κα κρακ τη σαΐτα
τρί μασούρε ντίτεvε	τρία μασούρια την ημέρα (έφτιαξε)

8.03

Για τις πίκρες της ζωής

Γέρασα ο μαύρος γέρασα κι άσπρισαν τα μαλλιά μου.
Δεν είναι από τα γέρατα, δεν είναι από τα χρόνια,
παρά 'ναι από τα βάσανα, που έχω περασμένα.
Μέρα και νύχτα στους γιατρούς, μα γιατρειά δε βρήκα.
Δεν έχω τίνος να τον ειπώ, τον πόνο της καρδιάς μου.
Να τον ειπώ στη μάνα μου, κείνη την έχω χάσει,
γι αυτό ο μαύρος γέρασα κι άσπρισαν τα μαλλιά μου.

Μαράθηκαν τα δέντρα κι όλα τα κλαριά, μαράθηκε κι ο Δήμος απ' τα κλάματα. Βγαίνει στα Πέντ' αλώνια, αγνάντια στο χωριό, βλέπει καπνό να βγαίν' απ' τα σπίτια τους. Κι η μάνα του τού λέει και τον παρηγορεί: «Σώπα, καημένε Δήμο, και μη θλίβεσαι. Τα σπίτια κι αν μας κάψαν, άλλα φτιάχνουμε, τα γίδια κι αν μας πήραν, άλλα κάνουμε»

(από το αρχείο του Δημήτρη Πετρόπουλου)

8.04

Η ΞΕΝΙΤΙΑ

Η ξενιτιά κι ο θάνατος ο πόνος και η αγάπη τα τέσσερα ζυγίστηκαν

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

σ' ένα βαρύ καντάρι. Το κανταράκι έγυρε στης ξενιτιάς τα μέρη. Βαρύτερη είν'η ξενητιά τα ξένα που πονούνε. Που χάνει η μάνα το παιδί και το παιδί τη μάνα.
Η ξενιτιά κι ο χωρισμός είναι κακό μεγάλο,
κείνα τα δυο ζυγίστηκαν μ' ένα βαρύ καντάρι,
μα η ξενιτιά είναι πιο βαριά, βαρύτερη από τ' άλλα.

Βαρύτερα είν' τα ξένα (τραγούδι)

Cd 1

61 Η ξενιτιά αμάν, παιδιά, η ξενιτιά κι ο θάνατος
η ξενιτιά και ο θάνατος, ο πόνος και η αγάπη
τα τέσσερα αμάν, παιδιά, τα τέσσερα ζυγίστηκαν
τα τέσσερα ζυγίστηκαν, σ' ενά βαρύ σταβέρι
βαρύτερη αμάν, παιδιά, βαρύτερη η ξενιτιά
βαρύτερη η ξενιτιά, βαρύτερη από τ' άλλα

ΤΗΣ ΞΕΝΙΤΙΑΣ

Βαρύτερα ειν' τα Ξένα (στίχοι)

Cd 1

62 Η ξενιτιά κι ο θάνατος, ο πόνος και η αγάπη τα τέσσερα ζυγίστηκαν σ' ενά βαρύ σταβάρι..... βαρύτερα είν' τα Ξένα.

Θέλοντας να τονίσουν τον πόνο και το δάκρυ που ανάβλυζε από την ψυχή τους καθώς κάποιος ξενιτευόταν έλεγαν αυτό το δίστιχο. Στα Ελληνικά έλεγαν: τη ξενητιά, την ορφανιά, την πίκρα την αγάπη τα τέσσερα τα ζύγισαν σε ένα βαρύ καντάρι, βαρύτερα είν' τα <u>ξένα.</u>

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

Η ξενητιά (Αρβανίτικη παροιμία)

Cd 1

63

Ξενιτία ε δε σμόρτια
γιάνε τε ντία μότρα

Η ξενητιά και ο θάνατος (ο πεθαμός)
είναι και τα δύο αδέρφια

ΤΗΣ ΞΕΝΙΤΙΑΣ

Cd 1

64 Όσά βουνά επέρασα όλα τα χαιρέτισα
κι όσα έχω περασμένα όλα τα 'χω χαιρετισμένα
βουνά μου μη ραΐσετε ματάκια μη δακρύσετε
βούνά μου χιονισμένα τι κακό είδατε από μένα
μα ήτανε η τύχη σας κακή και άνοιξε η Αμερική
τράπεζα με τα δολάρια που γερνάς τα παλικάρια
τρανάτε μας Αμερική χίλιές φορές ρημαδιακή
που μας πήρες τα παιδιά , ρημάζανε τα μαγαζιά
που μας πήρες τους λεβέντες και ρημάξανε οι ταβέρνες
άφησες κάτι ξυπολιάδες μας γυρεύουνε χιλιάδες
άφησες κάτι ντενεκέδες μας γυρεύουνε μπουφέδες
ήρθανε οι Αμερικάνοι βγήκαν όλοι στο σιργιάνι
και με το παλτό στο χέρι και γυρίζουνε οι αγγέλοι
και φορούνε τα κολάρα κι ας μην έφεραν δεκάρα
και φορούνε τα ρολόγια κι ας μην ξέρουνε την ώρα
ένάς στον άλλον έλεγε παιδιά τι ώρα έχουμε
δώδεκα και δεκατρείς και ας μην ήξερε κανείς

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

8.05

ΜΟΙΡΟΛΟΓΙΑ

Cd 1

65 Για φανταστείτε γειτόνοι αρχόντισσες να ηπω ένα μοιρολόι
Ούτε από χήρα τ' άκουσα ούτε από παντρεμένη
του χάρου η μάνα το 'λεγε απάνω στο τραπέζι
γιατί έχω γιο πραγματευτή γιατ' έχω γιο χασάπη, δεν πραγματεύει πράγματα
δεν πραγματεύει ξύδια ,μον πραγματεύει τις ψυχές και αδειάζει τα κρεβάτια
σου τ' άδειασε και σένανε στην μαύρη γης Αστέρω

Να' χω βασιλικό στη μέση (Μοιρολόι)

Cd 1

66 Πω πω Βασιλικό, πω πω να' χει Σταυρό στη μέση,
να στείλω στα παιδάκια σου, να στείλω στα παιδάκια σου,
παππού να σου διαλέξουν θέση, παππού να σου διαλέξουν θέση,
που να' βρω γω βασιλικό, να κόψω εγώ ενά δεμάτι,
να στείλω στη γυναίκα σου, να στείλω στη γυναίκα σου,
πω πω να στρώσει το κρεβάτι

ΜΟΙΡΟΛΟΙ

Τι σούταξε η μαύρη γης

Cd 1

67 Τι σου τάξε η μαύρης γης για να σε πάρει μου ταξέ πάπλωμα χρυσό μου ταξέ πάπλωμα χρυσό και στρώμα βελουδένιο και στρώμα βελουδένιο , ν' απλώσει το κορμάκι μου , ν 'απλώσει το κορμάκι μου, το πολυκουρασμένο το πολυκουρασμένο ανάθεμα ποιος φύτευε ,ανάθεμα ποιος φύτευε μηλιά στον κάτω κόσμο, μηλιά στον κάτω κόσμο ,κρεμάει ο Χάρος τα σπαθιά κρεμάει ο Χάρος τα σπαθιά και η Χάρησα μαντήλια και η Χάρησα μαντήλια γελάει τους νιους με τα σπαθιά ,τις νιες με τα

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

μαντήλια τις νιες με τα μαντήλια, γελάει και τα μικρά παιδιά γελάει και τα μικρά παιδιά με της μηλιάς τα μήλα

Μοιρολόι

Cd 1

68 Παππού μου, να πας στο καλό, πω πω και στη καλή την ώρα
και να γιομίσει ο δρόμος σου, και να γιεμήσει ο δρόμος σου
παππού τριαντάφυλλα και ρόδα, παππού τριαντάφυλλα και ρόδα,
το στο καλό δεν είν' καλό, το στο καλό δεν είν' καλό,
παππούλι με πικρά μεγάλη, παππούλι με πίκρα μεγάλη
μονό το καλωσόρισες, μονό το καλωσόρισες,
πω πω 'χω χαρά μεγάλη, είναι πω' χω χαρά μεγάλη,
να πας παππού μου στο καλό, εκεί που πας δεν είν' καλά
παππού ποτέ δε ξημερώνει, ούτε και πετεινός λαλεί, πω πω μωρή και χελιδόνι
εκεί το λένε μαύρη γης, πω πω και αραχνιασμένο χώμα,
π' αρνιέται η μάνα το παιδί , π' αρνιέται η μάνα το παιδί
πω πω και το παιδί τη μάνα, π' αρνιέται και τ' αντόγενο, το πολυαγαπημένο
πω πω το πολυαγαπημένο, που δε το ξεχωρίζανε, που δε το ξεχωρίζανε
πω πω σπαθιά με δυό κεφάλια, πω πω σπαθιά με δυό κεφάλια,
πόσοί θα σε περιμένουνε, πόσοί θα σε περιμένουνε,
στη πόρτα του νεκροταφείου
κοιταξέ να τους μιλήσεις, και τα δώρα να χωρίσεις
να τα δώσεις με τη σειρά, να τα δώσεις με τη σειρά,
και να τους πεις λογιά καλά
το δρόμο π' πιασές να πας, το δρόμο που πιασές να πας,
πω πω το φίδι θ' απαντήσεις, πω πω να μετανοήσεις
τη γυναίκα σου να θυμηθείς, τη γυναίκα σου να θυμηθείς,
(εάν είναι παντρεμένος και νέος) και πάλι να γυρίσεις.
Και πάλι να γυρίσεις.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

Μοιρολόι Αρβανίτικο

Cd 1

69 Τσε ισε κιο τσε μπέρετι	Τι ήταν αυτό που έκανες εσύ
τσε ισε κιο τσε μπέρετι	τι ήταν αυτό που έκανες εσύ
τσε με λιάσε βέτε με	που με άφησες μόνη μου
τσε με λιάσε βέτε με	που με άφησες μόνη μου
τσε ότε μπενιε κακομοίρενε	τι θα κάνω η κακομοίρα
τσε ότε μπενιε κακομοίρενε	τι θα κάνω η κακομοίρα
τσενε ότε μπενιε σιο κερί	με ποιον θα κάνω παρέα
τσενε ότε μπενιε σιο κερί	με ποιον θα κάνω παρέα
τσε τρεμπεμε μος με χάγιε στεπία	που φοβάμαι μη με φάει το σπίτι
τσε τρεμπεμε μος με χάγιε στεπία	που φοβάμαι μη με φάει το σπίτι
νεκε σιόχ νιερί και ντε τόρε	δεν βλέπω άνθρωπο γύρω μου

Μοιρολόι (Αρβανίτικα Δίστιχα)

Cd 1

70 Ου μπίλε παραθύρεα	Έκλεισε το παράθυρο
Ψε ίκου νικοκίρεα	γιατί έφυγε η νοικοκυρά

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

8.06

Νανούρισματα

Cd 1

71 Ω ω και νάνα του ώσπου ναρθεί η μάνα του

να μας φέρει κάτι τις κουλουράκια στο χαρτί,

κουλουράκια, κουλουράκια και ωραία παιχνιδάκια

να μας φέρει και αυτοκινητάκια να μας φέρει και καραβάκια

(στο τελευταίο στίχο παρατηρούμε αυτοσχεδιασμούς)

Νανούρισμα

Cd 1

72 ω. ωω. Και νάνι νάνι το μωράκι μου να κάνει

(ε.ε όλα του τα λέμε και ταβ το παιδί πέφτει κοιμάται σαν αρνάκι)

ΝΑΝΟΥΡΙΣΜΑ

Νάνι νάνι

Cd 1

73 Νάνι ,νάνι, νάνα του, ώσπου να' ρθει η μάνα του

Νάνι, νάνι, νάνι, νάνι, το λουλούδι μου να κάνει

το λουκούμι μου να κάνει, νάνι, νάνι, νάνι, νάνι

Ω ,ω, ,ω, να ,να μου κάνουν τα παιδιά

Να μου γίνουν, να μεγαλώσει να το βάλω να ζυμώσει (εάν ήταν κορίτσι)

Να γίνει, να μου γίνει, να το βάλω, να μου πλύνει

Το κορίτσι μου το ρούσο, θ' τ' αλλάξω θα το λούσω,

Θα το στείλω στη δασκάλα, να' ναι πιο όμορφο από τ' άλλα

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

ΝΑΝΟΥΡΙΣΜΑ (ΑΡΒΑΝΙΤΙΚΟ)

NANI NANI NANATE

Cd 1

74 Νάνι νάνι νάνατε
Ντιάλι βέι γα μάνατε.
Μάνατε σ' εντούαϊνε
μίρρε γκούρε εγκιούαϊνε.

Νάνι νάνι νάνι
το παιδάκι πήγαινε στις γιαγιάδες.
Οι γιαγιάδες δεν το ήθελαν
Έπαιρναν πέτρες (πλάκες πέτρα)
και το έδιωχναν.

8.07

Γνωμικά

Τα παρακάτω δίστιχα τα έλεγαν στη διάρκεια της κατοχής του '40:

Η πείνα ανάγκαζε τους ανθρώπους να τρέφονται με βρούβες (χόρτα) αφού το ψωμί τελείωνε πολύ γρήγορα.

Έτσι όταν πήγαιναν να θερίσουν τα στάχυα μαύροι από τα πολλά χόρτα και την πείνα το στάχυ μάλωνε τη βρούβα για το μαύρισμα του ασκεριού του και η βρούβα απαντούσε στο στάχυ λέγοντας του ότι χωρίς αυτήν , ασκέρι δεν θα υπήρχε.

Σήμερα , οι μεγάλοι το λένε σαν παροιμία στους νεωτέρους και στα μικρά παιδιά.

Στάχυ

Μόρη βρούβε , τσέπε ιζέζε

Cd 1

75 Μόρη βρούβε , τσέπε ιζέζε

Βρε βρούβα , πέτσα μαύρη,

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

τσε μα ζτίετε έπ ασκέρε	που μου μαύρισες όλο το ασκέρι.
Ρε καλλίε ρε μούστα ιζίε	Βρε στάχυ, βρε μουστάκι μαύρο
ού ιρρόβα δε ιττσόβε τι.	εγώ τους έζησα και τους βρήκες εσύ.

Για τον καιρό

Κερόνε

Cd 1

76

Σι ε σιέχ μόι κερόνε;	Πώς τον βλέπεις τον καιρό Μητέρα
Η ότε ζere η ότε χάπετε	ή θα πιάσει βροχή ή θα ανοίξει

8.09

<u>Εκμάθηση γλώσσας</u>

Cd 1

77 Εδώ υπάρχουν δύο παραδείγματα με περιγραφή του τρόπου που μάθαιναν την Αρβανίτικη γλώσσα τα παιδιά.

Οι γονείς σχεδόν πάντα μιλούσαν και στα Αρβανίτικα και ζητούσαν από τα παιδιά να κάνουν κάποιες δουλειές.

Χετσε τε σίεσε ούγιε	Πήγαινε να φέρεις νερό
Χετσε τε σιεσε βέρε	Πήγαινε να φέρεις κρασί
	κ.τ.λ.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

Λόγια της μητέρας στην κόρη για έναν γαμπρό

Cρε εσιέχε ατε ατιέ πάρε τσε λιούονε με φουστανέλενε

Cd 1

78 Cρε εσιέχε ατε ατιέ πάρε τσε λιούονε με φουστανέλενε

Ρε τον βλέπεις αυτόν εκεί πέρα που χορεύει με την φουστανέλα

Λόγια για την αρρώστια

Μπέρντα νε μπρί τε κάουτ τε χίσε ότε τε τσιόνε πάλιογια

Cd 1

79 Μπέρντα νε μπρί τε κάουτ τε χίσε ότε τε τσιόνε πάλιογια

Μέσα στο κέρατο του βοδιού να μπεις θα σε βρει το κακό.

Για τις μύγες

Cd 1

80 Ου έρημο τσε να ζούνε μίζατε

Ότε ζερε σί

Πω πω μας τσιμπάνε οι μύγες

θα πιάσει βροχή

Κουφότε

Cd 1

81 Κουφότε = Κουφοί

Με αυτό το χαρακτηρισμό (παρατσούκλι) από καλούσαν τους Μπερμπατιώτες (Προσυμναίους) οι γείτονες Λιμνιάτες από το χωριό Λίμνες που απέχει περίπου 6 χιλιόμετρα από την Πρόσυμνα. Οι Προσυμανίοι ως παρατσούκλι τους είχαν κατσικοκλέφτες (κάτι είχε γίνει παλιότερα σε πανηγύρι της Πρόσυμνας) μια παρέα από Λιμνιάτες είχαν κλέψει κάτι κατσίκια και τα πουλούσαν στο πανηγύρι και έγινε

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

μεγάλος σαματάς. Οι Μπερμπατιώτισες δε γνωρίζουν για ποιο λόγο τους χαρακτηρίζουν ως κουφούς (κουφότε). Πρέπει να τονίσουμε ότι παλιότερα υπήρχε πολύ μεγάλη κόντρα μεταξύ των δύο αυτών αρβανίτικων χωριών. Σήμερα τα πράγματα είναι λίγο καλύτερα.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

Σχολισμός χορών:

Αρβανίτικος συρτός: Απλός συρτός χορός (2/4 ή 7/8) για τις γυναίκες με αρβανίτικα τραγούδια οι δε άνδρες έκαναν και φιγούρες και θα τολμούσα να πω και *μαγκές*.

Συρτός: Καμία διαφορά με τον Αρβανίτικο συρτό εκτός από τα λόγια..

Πολλές φορές ανάλογα την ώρα και το κέφι στα Ελληνικά τραγούδια έλεγαν αρβανίτικους στίχους και το αντίθετο.

Καγκέλι: (2/4) Μουσικός σκοπός συνήθως χωρίς λόγια που χορεύετε με συρτά βήματα

Στα τρία: (2/4 ή 4/4/ ή 3-4) Ο γνωστός στα τρία χορός με τα αντίστιχα τραγούδια (για σήκω απάνω Δημήτρω μου κ.τ.λ.)

Το πιπέρι: Ο γνωστός αποκριάτικος χορός

Σατυρικός χορός: (7/8, γοργό) Αυτσχέδιος χορός κατεγραμένος το 1956 σε κασέτα.

Τα στοιχεία που γνωρίζουμε είναι λίγα παρά τις μεγάλες προσπαθειές για την καταγραφή του

Καλαματιανός : (7/8) Ο καλαματιανός χορός χορευόταν και από τα δύο φύλα κυρίως όμως από τις γυναίκες .

Χαρακτιριστικό ήταν ότι χόρευε μόνο ο πρώτος – η και οι υπόλοιποι ακολουθούσαν.

Η στροφή γινόταν πάντοτε προς τα εσωτερικά του κύκλου χωρίς να αφήνει το χέρι και κοιτάζοντας τον συνοδό τησστα μάτια η από σεμνότητα και ελαφρά κάτω.

Τσάμικος : (3/4) Πάντα με **10** βήματα και όλες οι φιγούρες (έχω καταγράψει πολλές) χαμηλά και σπάνια ψηλά.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

Συμμετέχοντες

Χαμπέση Βασιλική

ετών 88

Σκούρας Κωσταντινος

ετών 70

Σκούρας Κωσταντίνος

ετών 80

Ουλής Ιωάννης

ετών 85

Κωσταντίνου Γεώργιος

ετών 73

Κουτσούρης Παναγιώτης

ετών 87

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

Μπελεσιώτη Μαριάνθη
του Παναγιώτη ετών 61

Ερμείνη Ελένη
ετών 65

Κυριάκου Ελέννη
του Ιωάννου ετών 64

Δήμας Κωστας (ιερέας)
ετών 50

<u>Συμμετέχοντες στο χορό</u>

Χρόννης Ιωάννης

ετών 63

Χρόννη Φωτεινή
35 ετών

Δήμα Γεωργία
ετών 63

Μερμύγκη Μαρίνα
Ετών 66

Κωσταντίνου Νικόλαος
ετών 76

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

Σκούρας Παναγιώτης ετών 66 (δεν ήθελε να φωτογραφηθεί)

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

Συμμετέχοντες οι οποίοι δεν κατάγονται από την Προσύμνη

Γκίκας Κώστας
ετών 60

Γεώργας Τάσος
ετών 40

Πετρόπουλος Δημήτριος
ετών 48

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

<u>Παράρτημα</u> Βεβαίωση απογραφής των τελευταίων ετών από τη Στατιστική

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ & ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ

ΓΕΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ
ΕΘΝΙΚΗΣ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗΣ ΥΠΗΡΕΣΙΑΣ
ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗΣ
ΝΟΜΟΥ ΑΡΓΟΛΙΔΟΣ

Ταχ. Δ/νση: Βυζαντίου 5
Ταχ. Κώδικας :21100 Ναύπλιο
Πληροφορίες : Α. Σπανός
Τηλέφωνο : 2752027498
FAX : 2752025663

Ναύπλιο 19 Ιουλίου 2006

Αριθ. Πρωτ. Υ-477

ΠΡΟΣ :
Πετρόπουλο Βασίλειο

ΒΕΒΑΙΩΣΗ

Η Υπηρεσία Στατιστικής Νομού Αργολίδος βεβαιώνει ότι ο πραγματικός πληθυσμός του Δημοτικού Διαμερίσματος Προσύμνη του Δήμου Μυκηναίων κατά τις παρακάτω απογραφές ανέρχεται σε:
α)κατά την Απογραφή έτους 1920 σε 797 κατοίκους
β)κατά την απογραφή έτους 1928 σε 901 κατοίκους
γ)κατά την απογραφή έτους 1940 σε 979 κατοίκους
δ)κατά την απογραφή έτους 1951 σε 979 κατοίκους
ε)κατά την απογραφή έτους 1961 σε 1062 κατοίκους
στ)κατά την απογραφή έτους 1971 σε 938 κατοίκους
Ζ)κατά την απογραφή έτους 1981 σε 926 κατοίκους
Η)κατά την απογραφή έτους 1991 σε 944 κατοίκους
Θ)κατά την απογραφή έτους 2001 σε 919 κατοίκους.

Ετήσιες καλλιέργειες 6828 στρέμματα,Δενδρώδεις καλλιέργειες 13670 στρέμματα και λοιπές Εκτάσεις 43 στρέμματα.
Πρόβατα 2208,αίγες 424 (ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΑΠΟΓΡΑΦΗΣ ΓΕΩΡΓΙΑΣ ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΑΣ 1991)

Η Προϊσταμένη της Υπηρεσίας

Σταυρούλα Στεφάνου

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

Υπηρεσία Ναυπλίου.

ΠΙΝΑΚΑΣ (1)

Η κίνηση του πληθυσμού του χωριού μας από το 1833 έως το 1971 σε σύγκριση με τις Λίμνες και το Χώνικα:

έτος	Μπερμπάτι	Λίμνες	Χώνικας
1833	*236*	*738*	747
1879	*443*	*895*	*248*
1920	*797*	*944*	-
1928	*901*	*1354*	*344*
1940	*979*	*1555*	*470*
1951	*979*	*1408*	*477*
1961	*1062*	*1429*	*500*
1971	*938*	*1305*	*555*

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

Παράρτημα (φωτογραφιών)

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ ΜΕ ΠΑΛΙΑ ΕΙΔΗ ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΚΑΙ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΧΡΗΣΗΣ

ΣΙΔΕΡΕΝΙΑ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΑ ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΧΡΗΣΗΣ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

ΞΥΛΙΝΑ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΑ ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΧΡΗΣΗΣ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

ΓΙΑ ΤΟ ΚΡΕΑΣ

ΓΙΑ ΤΟ ΝΕΡΟ

ΓΙΑ ΤΑ ΞΥΛΑ

ΓΙΑ ΤΟ ΑΛΟΓΟ ΤΟ ΜΟΥΛΑΡΙ ΚΑΙ ΤΟ ΓΑΙΔΟΥΡΙ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΗΠΟ

ΓΙΑ ΤΟ ΑΜΠΕΛΙ – ΤΡΥΓΟ-ΚΡΑΣΙ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

ΓΙΑ ΤΟ ΖΥΓΙΣΜΑ

ΓΙΑ ΤΟ ΟΡΓΩΜΑ

ΓΙΑ ΤΟ ΞΥΛΟΥΡΓΕΙΟ

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

Παράρτημα (Φωτογραφιών από τις φορεσιές)

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

Βιβλιογραφία

Αντωνίου, Γ., (2005). *Μύλοι της Αργολίδας,* Ναύπλιο.

Γιόνα Μικέ Παϊδούση – Παπαντωνίου (1996). *Η Ερμιονίδα ανά τους αιώνας.* Αθήνα

Γιόνα Μικέ Παϊδούση – Παπαντωνίου, (1999). *Τα Αρβανίτικα Τραγούδια της Ερμιονίδας*. Ναύπλιο

Δήμας, Η., (1999). Κοινωνικός μετασχηματισμός και ελληνικός παραδοσιακός χορός. *Η διαχρονική εξέλιξη του παραδοσιακού χορού στην Ελλάδα. Πρακτικά 1ου Πανελλήνιου συνέδριου Λαϊκού Πολιτισμού* (σελ.61-65). Σέρρες.

Δήμας, Η.,(2001). Λαϊκή Μουσικοχορευτική Παράδοση. Αθήνα : Εκδόσεις Art Work, σελ.42

Δρανδάκης, Λ. (1993). *Ο αυτοσχεδιασμός στον Ελληνικό δημοτικό χορό*. Αθήνα: Αυτοέκδοση.

Εγκυκλοπαίδεια :*Δομή* (1974), Αθήνα

Εγκυκλοπαίδεια: *Ο Σύμβουλος των νέων (1966)*, Αθήνα: Εκδόσεις Ε. Ζουμπουλάκης

Ειδικότητα Ελληνικοί Παραδοσιακοί Χοροί(2004). Τρίκαλα: Εκδόσεις Π.Θ.

Ζωγράφου, Μ. (1999). *Ο χορός στην Ελληνική Παράδοση*. Αθήνα

Ζωγράφου, Μ. (2003). *Ο χορός στην Ελληνική Παράδοση*. Αθήνα

Ιερά Σύνοψις, 1999

Κάβουρας, Π. (1992). Ο χορός στον Όλυμπο Καρπάθου – πολιτισμική αλλαγή και πολιτικές αντιπαραθέσεις. *Εθνογραφικά, 8*, 47-71.

Κοφινιώτου, Ι., (1892). *Ιστορία του Άργους*, Αθήναι

Λεύκωμα Δήμου Μηκυναίων ,2005

Λουκάτος, Δ. (1960). *Ο χορός στη λαογραφία μας,* Νέα Εστία.

Λουκάτος, Δ. (1978). *Εισαγωγή στην Ελληνική λαογραφία,* Μορφωτικό ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα: Έκδοση β΄

Λουτζάκη, Ρ. (1980). Χοροί της Ορεινής Σερρών, καταγραφή με τη μέθοδο κινησιογραφίας LABAN. *Εθνογραφικά, 2*, 97-128, Ναύπλιο.

Λουτζάκη, Ρ. (1983-85). *Εθνογραφικά, 4-5,* Ναύπλιο.

Λουτζάκη, Ρ. (1992). *Για μια ανθρωπολογία του χορού, 8,* 11-16

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206

Μαύρος, Τ.,(1979-80) *Συμβολή στο τοπωνυμικό της Αργολίδας, Εθνογραφικά Π.Λ.Ι.* τόμος 2ος, Ναύλιο.

Μαύρου Τάκη: "Τοπωνυμικά σημειώματα", *εφ. "Αναγέννηση"*, 15.4.1978, Άργος

Μερακλης Μ. Γ. (1984). Ελληνική λαογραφία, *Α Κοινωνική συγκρότηση,* Αθήνα: Εκδόσεις Οδυσσέας.

Μερακλής Μ. Γ., (1998). Ελληνική λαογραφία, *Ήθη και έθιμα.* Αθήνα: Εκδόσεις: Οδυσσέας.

Μπίρης, Κ., (1960). *Αρβανίτες, οι Δωριείς του νεότερου Ελληνισμού, η ιστορία των Ελλήνων Αρβανιτών*, Αθήνα

Παναγιωτοπούλου, Α. (1995). *Το χορολογικό φαινόμενο της Επαρχίας Δωρίδας, χορογένεση και χορογραφία του Νεοελληνικού χορού.* Αθήνα: Εκδόσεις Τελέθριον.

Παπαντωνίου, Ι. (2000). *Ενδυματολογικά. Πρακτικά 1ου κύκλου μαθημάτων του Ελληνικού αρχείου Ελληνικής Παραδοσιακής Ενδυμασίας (σελ. 17).* Ναύπλιο.

Περιβαλλοντική Ομάδας 2ου Γυμνασίου Κορίνθου (1998 – 2000). *Παλιά δημοτικά τραγούδια Αργολιδοκορινθίας,* Κόρινθος.

Ράφτης, Α. (1985). *Ο κόσμος του Ελληνικού χορού.* Αθήνα: Εκδόσεις Πολύτυπο.

Σημειώσεις με ιστορίες – αφηγήσεις και έρευνα λαογραφικών στοιχείων από το ανέκδοτο αρχείο του κυρίου Δημητρίου Πετρόπουλου (χοροδιδασκάλου Παραδοσιακών Χορών στην Προσύμνη από το 1990 έως και σήμερα)

Συριοπούλου,Κ., (1964). *Η Προϊστορία της Πελοποννήσου*, εν Αθήναις.

Υπουργείο Εσωτερικών: *Στοιχεία συστάσεως και εξελίξεως των δήμων και των κοινοτήτων*, Τόμος Β΄

Φωτειάδης, Β. (1982). *Μητριαρχικά επιβιώματα στον Ποντιακό γάμο,* Αθήνα.

Φωτιάδη, Δ., (1977). *Η Επανάσταση του '21, τόμος 2*, Αθήνα.

van Zile, J. (1996). Non-Polynesian dance in Hawai issues of identity in a multicultural community. *CORD Dance Journal*, *28*, 85-96.

Institutional Repository - Library & Information Centre - University of Thessaly
28/01/2016 03:55:06 EET - 148.251.235.206